

ฟ้า - ขวัญ - เมือง

จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย : ศึกษาจากคัมภีร์โบราณไทอาหม

รณี เลิศเลื่อมใส

รประวัติศาสตรสังคัมและวัฒนธรรมชนชาติไท

รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผลงานการวิจัยเรื่อง

ฟ้า – ขวัญ – เมือง

จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย : ศึกษาจากคัมภีร์โบราณไทอาหม

ผู้วิจัย : รณิ เลิศเลื่อมใส

ผลงานการวิจัยนี้ปรับปรุงและวิจัยเพิ่มเติมจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปริมปราคติไทอาหม” ของนางสาวรณิ เลิศเลื่อมใส อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2539 ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการทำวิทยานิพนธ์ และการปรับปรุงเป็นหนังสือเล่มจากโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

งานวิจัย “ฟ้า ขวัญ เมือง” ของคุณรณี เลิศเลื่อมใส มีความหมายมากต่อชนชาติไทย เป็นการค้นหาค้นพบต้นกำเนิดอุดมการณ์แห่งชาติ

เราสามารถระบุลักษณะอุดมการณ์ของชนชาติไทยจากการศึกษาปริมปราคติไทอาหมของคุณรณี เลิศเลื่อมใส ได้ 2 ประการ คือ

1. ชาวไทยเป็นกลุ่มชนที่มีจำนวนมาก พัฒนาระดับขั้นที่เป็นชนชาติ ยึดโยงอยู่ด้วยกันโดยภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันบนบริเวณที่กว้างใหญ่ คือ มีมโนภาพเรื่องฟ้า และเทพแห่งฟ้าองค์ต่าง ๆ เช่น ฟ้าสาธ แสดงข้อฟ้า แสดงก่อฟ้า เจ้าฟ้าแผด แถนคำ เป็นต้น ภายใต้ฟ้าอันกว้างขวางชาวไทยอาศัยอยู่ตลอดติดต่อถึงกัน ชาวไทยไม่ใช่ชุมชนเล็ก ๆ เป็นหย่อม ๆ แต่เป็นสังคมอันเดียวกันที่อาศัยอยู่ภายใต้ฟ้าเดียวกัน ฟ้ามีความหมายทั้งเป็นผู้สร้าง เป็นเทพเจ้าแห่งชาวไทยทั้งมวล และเป็นอาณาบริเวณของชนชาติไทย ไทยเป็นชนชาติ ไม่ได้เป็นแค่เพียงชุมชน

2. ชนชาติไทยเป็นชนชาติที่ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นอิสระ คุณรณีกล่าวว่า “จักรวาลทัศน์ ฟ้า-ขวัญ-เมือง เป็นระบบความเชื่อดั้งเดิมหรือศาสนาดั้งเดิมของชนเผ่าไทย ซึ่งสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการของสังคมระยะต้น ซึ่งมีการรวบรวมชุมชนย่อยกระชับเข้าเป็นสังคมเดียว โดยที่แต่ละชุมชนยังคงอำนาจอิสระของตนอยู่” จากการศึกษาปริมปราคติของคุณรณี เราอาจสามารถพบลักษณะนี้ได้จาก ก) การที่ภายใต้ฟ้า ณ ระดับเทพเจ้า มีเทพชั้นสูงต่าง ๆ ที่ต่างก็มีอำนาจของตนเอง มีวงศ์เทพหลายวงศ์ที่ต่างก็เป็นชาวไทยด้วยกัน มีผีประจำเมือง ประจำถิ่นต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ด้วยตัวเอง ภายใต้ฟ้า ข) การเกิดและการดำรงอยู่ของเมืองและหมู่บ้านต่าง ๆ โดยอิสระ มีลักษณะเฉพาะของตัวเองแต่ก็มีสายเมืองโยงขึ้นไปถึงฟ้า หมายความว่าต่างก็เป็นชุมชนของชนชาติไทยด้วยกัน แต่ทว่าแต่ละเมืองก็มีอาณาบริเวณของตนเองและทำพิธีบูชาฟ้าของตัวเอง (ค) แต่ละเมืองแต่ละบ้านมีจิตวิญญาณของตัวเอง คือมีขวัญเมือง และขวัญบ้านเป็นจำนวนมาก ขวัญเหล่านี้เป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ต่างเกาะอยู่บนสายเมืองชุดหนึ่งเดียวกันที่โยงไปสู่ที่เดียวกันคือฟ้า

คุณรณีสรุปว่า “ฟ้า-ขวัญ-เมือง กับระบบความเชื่อใหญ่ของจีนและอินเดียโบราณแตกต่างกันอย่างชัดเจน ของจีนเป็น ดิน – มนุษย์ – ฟ้า ซึ่งมีเส้นกลางคือจักรพรรดิ (ฮ่องเต้) ลากผ่านส่วนของอินเดียนั้นคือเชาสุมะรุ ที่ถือเป็นแกนหรือเสาค้ำจุนจักรวาล เชาสุมะรุยังลงในเกษียรสมุทร (ทะเลน้ำนม) และชูยอดสู่ฟ้า หรือสรุปคือ เสาศูเขา-สมุทร” หมายความว่าอุดมการณ์ของสังคมจีนและอินเดียเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ ขณะที่ของสังคมไทยเป็นแบบกระจายอำนาจ

นัยแห่งการค้นพบของคุณรณี สอดคล้องกับงานค้นคว้าอื่นในโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมระดับสูง เป็นสังคมขนาดใหญ่ เป็นอีก

อารยธรรมหนึ่งที่แตกต่างจากจีนหรืออินเดีย พัฒนาสูงกว่าระดับชนเผ่า เป็นระดับมีรัฐ อาจเป็นแบบ
สมาพันธรัฐแต่ยังคงรักษาไว้ซึ่งลักษณะชุมชนบุพกาลอย่างเข้มข้น ประกอบด้วยชุมชนอิสระมาก
มายที่มีภาษาและวัฒนธรรมกลางร่วมกัน มารวมกันโดยสมัครใจ

เมื่อข้าพเจ้าเริ่มโครงการวิจัยประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท ข้าพเจ้าคิด
ว่า การที่เราจะประกอบอุดมการณ์แห่งชาติเดิม (reconstruct) ขึ้นมาได้เราคงต้องศึกษาชาวไททุก
กลุ่มก่อน ด้วยงานนี้ของคุณรณี โดยการศึกษาความเชื่อของชาวไทอาหมจากเอกสารโบราณภาษา
ไทอาหม และโดยเฉพาะเปรียบเทียบกับความเชื่อของชาวไทดำ เราได้บรรลุจุดหมายหลักของ
โครงการพร้อม ๆ กับการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทกลุ่มต่าง ๆ เรา
สามารถเสนอโครงสร้างและสาระสำคัญของอุดมการณ์แห่งชาติของชาวไท อย่างน้อยก็เป็นตัวตั้ง
เพื่อการศึกษาที่ชัดเจนและละเอียดยิ่งขึ้นต่อไป อุดมการณ์นี้สามารถสืบสานกลับไปได้ทางเอกสาร
และภาษา ว่าเป็นระบบความเชื่อแห่งการจัดระบบสังคมและอำนาจซึ่งเก่าแก่มาก ก่อนการตั้ง
อาณาจักรไทอาหมในคริสต์ศตวรรษที่ 13 อีกทั้งเป็นอุดมการณ์ที่มีการผลิตซ้ำ มีการปฏิบัติทาง
พิธีกรรมสืบเนื่องตลอดมาหลายศตวรรษจนถึงปัจจุบัน ข้าพเจ้าเคยเห็นได้ยีน และเข้าร่วมการร่วม
กันสวดบูชา “ฟ้าเป็นมิตร” (ฟ้าอันมีแสงสว่างหลายสี) ในภาษาไทยหลายครั้งในมลรัฐอัสสัมปัจจุบัน
ครั้งหนึ่งในเวลาเย็น ณ ชุมชนหมู่บ้านเก่าแก่แห่งหนึ่ง ขณะนั้นรู้สึกจับใจมากว่าต้องเป็นสิ่งที่พวกเขา
เคารพบูชาและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ขณะนี้เมื่อทราบถึงความหมาย ข้าพเจ้ารู้สึกขนลุก
ซาบซ่านว่าอุดมการณ์แห่งชุมชนและชนชาติไท ยังมีพลังอยู่ตลอดเวลาอันยาวนานมาก

สุดท้ายข้าพเจ้าไม่อาจจะเลยที่จะกล่าวแสดงความชื่นชมต่อคุณรณี เธอมีความ
สามารถทั้งทางด้านการอ่านภาษาไทยโบราณและการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม
และในฐานะที่เธอเป็นน้องเล็กคนสุดท้องของคณะของเรา แต่สามารถเสนอผลงานอันเป็นหลักของ
กลุ่มเราได้นั้น เธอเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของคณะวิจัยนี้ และทำให้เรามีความหวังมากกับอนาคต
การค้นคว้าเรื่องไท ข้าพเจ้าคิดว่าความก้าวหน้าของการวิจัยเรื่องไทศึกษาในอนาคต จะขึ้นกับความ
สามารถทั้งสองประการรวมในตัวนักวิชาการคน ๆ เดียวกัน คืออ่านภาษาไทยโบราณและวิเคราะห์
สังคมและวัฒนธรรม ขออวยชัยให้คุณรณีได้มีโอกาสค้นคว้าต่อไปในงานสำคัญของชาติไท และขอ
ให้ชนชาติของเราทุกกลุ่มมีนักวิชาการเช่นเธอนี้จำนวนเพิ่มมากขึ้น เราจะมีจิตสำนึกประวัติศาสตร์ที่
แจ่มชัด เข้าใจและเห็นทิศทางของตัวเองเราเองชัดเจน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

9 สิงหาคม 2541

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ

บทที่

1	บทนำ	1
	จุดมุ่งหมายในการศึกษา วิธีการศึกษา และเอกสารหลักในการวิจัย.....	1
2	ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา รวมทั้งงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	5
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	5
	งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	10
	1. รวบรวมและแสดง.....	11
	2. ศึกษาเชิงวัฒนธรรม.....	16
	3. เปรียบเทียบ.....	18
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	19
	คำย่อ.....	20
	เชิงอรรถ.....	24
3	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัมปราคติ	31
	นำ.....	31
	ความหมายเบื้องต้นของปรัมปราคติ(myth).....	31
	การศึกษาเกี่ยวกับปรัมปราคติหรือปรัมปราคติวิทยา(mythology).....	36

ลักษณะ โครงสร้าง และหน้าที่ของปรัมปราคติ.....	43
ประเภทหลักของปรัมปราคติที่สืบเนื่องต่อความเชื่อและพิธีกรรม.....	45
1. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับโลกและจักรวาล.....	46
1.1 ปรัมปราคติว่าด้วยต้นกำเนิด.....	46
1.2 ปรัมปราคติว่าด้วยวาระสุดท้ายและความพิ้นาศของจักรวาล...	46
1.3 ปรัมปราคติว่าด้วยวาระสุดท้ายและการกำเนิดโลกใหม่เชิง อุดมคติ.....	46
1.4 ปรัมปราคติว่าด้วยกาลเวลาและนิรันดร์.....	47
2. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับชีวิต.....	48
2.1 ปรัมปราคติว่าด้วยชะตาชีวิตและโชคเคราะห์.....	48
2.2 ปรัมปราคติว่าด้วยต้นกำเนิดของความตาย.....	49
2.3 ปรัมปราคติว่าด้วยการเกิดใหม่และวัฏณะ.....	49
3. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับเทพเจ้าทั้งเหนือธรรมชาติและในธรรมชาติ	50
3.1 ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้าบนชั้นฟ้า.....	52
3.2 ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้ารูปสัตว์.....	53
3.3 ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้าหรือทวยบรรพชนรูปไม่ง่ที่หรือ หลายรูป.....	54
ปรัมปราคติต้นกำเนิดกับพัฒนาการของสังคม.....	56
1. ยุคต้นบรรพชนในสังคมบุพกาล.....	57
2. ยุคเทพเจ้าในสังคมโบราณ.....	59
เชิงอรรถ.....	62
4 ปรัมปราคติไทอาหม.....	68
นำ.....	68
ความรู้เรื่องปรัมปราคติไทอาหม.....	70
สรุปเนื้อความและแก่นความคิดของ เอกสารว่าด้วยปรัมปราคติฉบับสำคัญ..	71

ความสัมพันธ์กับปริมปราศติของ ไทถิ่นอื่น	75
อายุของปริมปราศติไทอาหม	76
เอกสารภาษาไทอาหมที่ใช้ในการวิจัยเพื่อสืบสร้าง โครงสร้างจักรวาล ...	79
พื้นที่เมือง	82
1. เนื้อเรื่องพื้นที่เมือง	84
2. การตีความหมายจักรวาล	97
2.1. โครงสร้างจักรวาล	97
2.1.1 ก่อนสมัยสร้างโลกหรือ "ฟ้าเก่า"	97
2.1.2 สมัยสร้างโลกหรือ "อิงคืกับฟ้าเงาเมือง"	99
2.1.3 สมัยกำเนิดเทพเจ้าหรือต้นวงศ์กษัตริย์หรือ "ผาค่า" ..	103
2.2 โลกทัศน์ต่อสิ่งมีชีวิตในจักรวาล	105
ลิกก่อเมือง	111
1. เนื้อเรื่องลิกก่อเมือง	113
เพลง	114
1. เนื้อเรื่องเพลง	114
2. โครงสร้างจักรวาล	115
อาหมบูรณจินฉบับพิมพ์ บทที่ 1	119
1. เนื้อเรื่องอาหมบูรณจินฉบับพิมพ์ บทที่ 1	120
2. โครงสร้างจักรวาล	124
สรุปโครงสร้างจักรวาลกับพัฒนาการของสังคม	128
ระบบความเชื่อดั้งเดิม 3 ประการ	132
เชิงอรณ	133
5 ฟ้า-ขวัญ-เมือง ระบบความเชื่อของไทอาหม	139
ฟ้า	139
ระบบความเชื่อ ฟ้า-ขวัญ-เมือง กับ การนับถือผี	147

1. ระบบฟ้า.....	149
1. "ฟ้าเป็นผด"หรือ"ฟ้าคือจิ้ง" พระเป็นเจ้าหรืออิเทพ.....	150
พัฒนาการจากองค์อำนาจแห่งธรรมชาติสู่อิเทพ.....	150
นามและความหมาย.....	156
คุณลักษณะสำคัญขององค์อำนาจเหนือธรรมชาติ.....	158
อำนาจอิเทพอันเกี่ยวเนื่องกับการปกครองและจริยธรรม...	161
2. ฟ้า-ดาว เทพเจ้า.....	163
2.1 เทพเจ้าที่เป็นตัวแทนของธรรมชาติ.....	164
ขุนเคื่อน ขุนวัน ขุนลม ฟ้าหมยนาย.....	164
2.2 เทพเจ้าที่เป็นต้นวงศ์ผู้ปกครอง และบรรพชนของเผ่า..	167
เทพเจ้าต้นวงศ์ทั้งสาม สางคิน สางแดง สางคำ....	169
วิเคราะห์คำคุณแจ.....	169
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงสัญลักษณ์.....	171
เทวราช เลงคอน เจ้าฟ้าแผดขวานคำ.....	173
คณะเทพเจ้าบนเมืองผี(สวรรค์).....	176
อ้ายผาลาน ลาวขรี ย่าแสงฟ้า.....	177
3. เสื้อ อารักษ์ประจำถิ่น.....	178
ต้นกำเนิดเสื้อเมือง.....	180
เสื้อเมืองใหญ่ค้อยคำ.....	181
ปู่เสื้อ.....	182
4. ผ้า บรรพชนของตระกูล.....	184
ผ้าผีเรือนช่วยคุ้ม.....	184
ผ้าฟ้าห่มเมือง.....	186
เมผ้าเมผี.....	187

5. ผี สิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ.....	191
เข้าผีเดือน ผีน้ำ ผีนาคาหลวง ผีข้าว ตังกูรี.....	192
ผีคั้งเคิมของไท.....	196
2. ระบบขวัญ.....	197
การบูรณาการ"ขวัญ" เข้ากับ"สายฟ้า".....	197
สายเมืองรวมขวัญ.....	198
โครงสร้างของระบบ"ขวัญ".....	200
ขวัญเมือง ขวัญบ้าน.....	201
3. ระบบเมือง.....	202
ระบบเมืองที่เป็นหน่วยการปกครอง.....	203
เมืองบ้าน แก้ว เมือง เวียง บ้าน เรือน.....	203
ฐานันดรในสังคมศักดินา และองค์กรสังคมแบบโคตรวงศ์....	207
เมืองทางกายภาพ.....	208
เมืองศักดิ์สิทธิ์.....	210
อุดมการณ์ของสังคมไทอาหม.....	212
พิธีเรียกขวัญ.....	212
พิธีเรียกขวัญประเภทต่าง ๆ.....	213
การประกอบพิธีเรียกขวัญ.....	213
พิธีมอบสายมิ่งเมือง.....	215
หลักคิดและที่มาของพิธีเรียกขวัญ.....	216
พิธีราชาภิเษก.....	217
ขึ้นเรือนไม้ พาจุ่มขึ้นแท่น ปลุกคั้นเสียดันมิ่ง สายจิ้งเมืองคือขวัญ	217
ลัทธิความเชื่อที่สืบเนื่องถึงปัจจุบัน.....	219
ฟ้าหลวง ฟ้าเหนือหัว ค้ำ ผี.....	219
เชิงอรอด.....	230
กิตติกรรมประกาศ.....	236

สารบัญตาราง

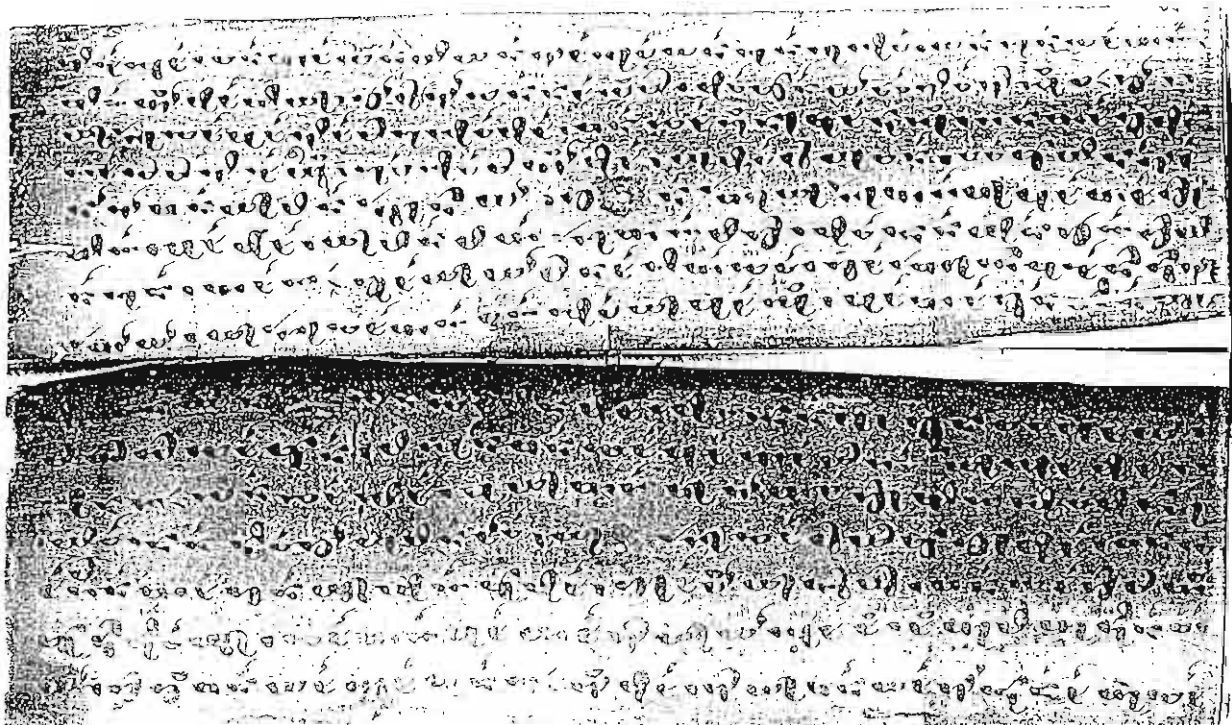
ตารางที่	หน้า
บท/ลำดับ	
4/1 ข้อมูลเอกสารภาษาไทยอาหมที่ใช้ในการวิจัย.....	80
ข้อมูลเอกสารภาษาไทยอาหมที่ใช้ในการวิจัย(ต่อ).....	81
4/2 โลกทัศน์ต่อสิ่งมีชีวิตในจักรวาล ใน"พื้นที่เมือง".....	106
โลกทัศน์ต่อสิ่งมีชีวิตในจักรวาล ใน"พื้นที่เมือง"(ต่อ).....	107
โลกทัศน์ต่อสิ่งมีชีวิตในจักรวาล ใน"พื้นที่เมือง"(ต่อ).....	108
โลกทัศน์ต่อสิ่งมีชีวิตในจักรวาล ใน"พื้นที่เมือง"(ต่อ).....	109
4/3 พัฒนาการของโครงสร้างจักรวาล.....	129
พัฒนาการของโครงสร้างจักรวาล(ต่อ).....	130
5/1 โครงสร้างขวัญแบบ 1 ก. ปกติ.....	140
5/2 โครงสร้างขวัญแบบ 1 ข. ผิดปกติ.....	141
5/3 โครงสร้างขวัญแบบ 2 ก. ปกติ.....	142
5/4 โครงสร้างขวัญแบบ 2 ข. ผิดปกติ.....	143
5/5 หลักมูล ฟ้า-เมือง.....	145
5/6 การแปรหลักมูล ฟ้า-เมือง.....	146
5/7 ชุดคำผสมภาษาไทยอาหมที่มีรากคำร่วม"ฟ้า".....	151
5/7.ก ชุดคำบอกสภาวะอากาศประจำวัน.....	151
5/7 ข. ชุดคำบอกองค์ประกอบของฟ้า.....	152
5/8 พัฒนาการของ"ฟ้า".....	155

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
บท/ลำดับ	
แผนที่รัฐอัสสัมปัจจุบัน	I
เอกสารต้นฉบับตัวเขียนภาษาไทยเรื่อง "พื้นก่อเมือง"	II
2/1 แผนที่แสดงถิ่นที่อยู่ของชนชาติไทยกลุ่มต่าง ๆ	23
4/1 แบบจำลองโครงสร้างจักรวาล ใน "พื้นก่อเมือง"	98
4/2 แบบจำลองโครงสร้างโลก(เมือง) ใน "พื้นก่อเมือง"	101
4/3 ภาพประกอบแสดงโครงสร้างสมัยสร้างโลก "อิงคืกับฟ้าเงาเมือง"	102
4/4 ภาพประกอบแสดงโครงสร้างสมัยกำเนิดเทพเจ้าหรือต้นวงศ์กษัตริย์ "ผาคำ" ..	104
4/5 แบบจำลองโครงสร้างโลก(เมือง) ใน "เพหลวง"	117
4/6 ภาพประกอบแสดงโครงสร้างโลก(เมือง) ใน "เพหลวง"	118
4/7 แผนภูมิลำดับกษัตริย์สมัยปรัมปราก่อนขุนหลวงขุนหลายใน "อาหมบูรณจิจับพิมพ์ บทที่ 1"	123
4/8 แบบจำลองโครงสร้างโลก(เมือง) ใน "อาหมบูรณจิจับพิมพ์ บทที่ 1"	125
4/9 ภาพประกอบแสดงโครงสร้างโลก(เมือง) ใน "อาหมบูรณจิจับพิมพ์ บทที่ 1" ..	126
5/1 ภาพประกอบแสดงชุมชนฟ้าหลวง	224
5/2 ภาพประกอบแสดงภายในชุมชนฟ้าหลวง	225
5/3 ภาพประกอบแสดงชุมชนฟ้าเหนือหัว	226
5/4 ภาพประกอบแสดงชุมชนคำ หรือ เรือนคำ	227
5/5 ภาพประกอบแสดงภายในเรือนคำ	228
5/6 ภาพประกอบแสดงชุมชนผิ	229

ภาพ I : แผนที่รัฐอัสสัมปัจจุบัน

ภาพ II : เอกสารต้นฉบับตัวเขียนภาษาไทยอาหมเรื่อง "พินก้อเมือง"

บทนำ

จุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา และเอกสารหลักในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ระบบความเชื่อหรือศาสนา
ดั้งเดิมในประวัติศาสตร์ความคิดของชนชาติไทยอย่างสัมพันธ์กับขั้นตอนพัฒนาการทางสังคมและ
วัฒนธรรม โดยมีสมมุติฐานสำคัญว่าปรัมปราคติไทอาหมเก็บรักษาและยังคงสืบทอดความคิด
ความเชื่อดั้งเดิมอันเป็นรากร่วมกันของไทยเผ่าต่าง ๆ ก่อนสมัยพุทธศตวรรษ 18 ขึ้นไป

ปรัมปราคติไทอาหมส่วนต้นกำเนิด(myth of origin)คือแบบอย่างความเชื่อ
ที่สืบทอดมานานโดยผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นกำเนิดโลกและปรากฏการณ์ธรรมชาติ ต้น
กำเนิดอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ต้นกำเนิดมนุษย์ อารยธรรมและขนบธรรมเนียม
สังคม และต้นกำเนิดดวงศวามกษัตริย์ ของกลุ่มคนไทยที่เป็นไทใหญ่สาขาหนึ่ง ซึ่งได้
เคลื่อนย้ายจากอาณาจักรเมืองเมอหลวงในประเทศพม่าและจีนปัจจุบัน มาก่อตั้งอาณาจักร
ในลุ่มน้ำพรหมบุตรที่รัฐอัสสัม ประเทศอินเดียปัจจุบัน เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 18

การศึกษาใช้วิธีการศึกษาข้อความในเอกสารตัวเขียนภาษาไทยอาหมหลายฉบับอัน
เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับปรัมปราคติต้นกำเนิด แล้วนำมาแสดง อธิบาย และวิเคราะห์
โดยการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างปรัมปราคติ ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในสังคม
ไทอาหมทั้งที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์และที่ยังคงปฏิบัติกันในปัจจุบัน พร้อมกัน
นี้ได้ตรวจสอบกับแบบสืบเนื่องของปรัมปราคติกับพัฒนาการของสังคม และเปรียบเทียบกับ
ปรัมปราคติต้นกำเนิดของไทยกลุ่มอื่นที่บันทึกไว้ในจารึก คำนาน หรือเอกสารทางประวัติ
ศาสตร์ต่าง ๆ อันได้แก่ กลุ่มไทดำและลาว กลุ่มไทใหญ่ ไทเมอ ไทเหนือ
กลุ่มขวน ลื้อ เชน และกลุ่มสยาม

อนึ่ง ผู้วิจัยได้เน้นการศึกษาโครงสร้างจักรวาลที่ปรากฏในปรัมปราคติต้นกำเนิดเป็นแกนกลางการศึกษาโดยวิธีการ reconstruct หรือสืบสร้างขึ้นจากข้อมูลเป็นรากฐานเบื้องต้น แล้วเปรียบเทียบโครงสร้างจักรวาลหลายชุดเพื่อจัดระบบของจักรวาลทัศน์ ซึ่งแบ่งเป็น

1. โครงสร้างจักรวาลในจินตภาพทางศาสนาของไทอาหม
2. โลกทัศน์ต่อสรรพสิ่งทั้งในธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ

โดยที่โลกทัศน์นั้นสะท้อนหรือแฝงอยู่ในทุกส่วนอันเป็นองค์ประกอบที่แทนด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของโครงสร้างจักรวาล และเรียกรวมกันว่าจักรวาลทัศน์ จากนั้นจึงได้อธิบายการตีความจักรวาลในสังคมไทอาหมทั้งในแง่ของความเชื่อ พิธีกรรม และอุดมการณ์

การวิจัยนี้นอกจากแสดงผลการวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างจักรวาลและจักรวาลทัศน์ของไทอาหม ยังแสดงตำนานปรัมปราว่าด้วยต้นกำเนิดซึ่งผู้วิจัยได้ปริวรรตขึ้นจากเอกสารตัวเขียนเพื่อเป็นเอกสารชั้นต้นในการวิจัย ที่สำคัญคือ "พื้นก่อเมือง" อันได้รับการอ่านปริวรรต แปลเป็นภาษาไทยปัจจุบัน และเผยแพร่เป็นครั้งแรก "พื้นก่อเมือง" เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่และมีเนื้อความมากกว่า "อาหมบูรณจิลบัพพิมท์ บทที่ 1 (Ahom Buranji)" "ของ Golap Chandra Barua และเอกสาร "เพลง" ในบทความ An Ahom Cosmogony ของ G.A. Grierson อันเป็นที่รู้จักดีในแวดวงไทคดีศึกษามาก่อน นอกจากนี้การวิจัยยังแสดง "อาหมบูรณจิลบัพพิมท์ บทที่ 1" และ "เพลง" ที่ผู้วิจัยปริวรรตและอ่านใหม่จากต้นฉบับอักษรไทอาหมและแปลเป็นภาษาไทยปัจจุบันด้วย (เดิมได้รับการอ่านและแปลเป็นภาษาอังกฤษ) รวมทั้งแสดง "ลิกก่อเมือง" อันเป็นเอกสารทางพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับปรัมปราคติต้นกำเนิด ที่ได้รับการอ่านจากเอกสารตัวเขียนเป็นครั้งแรก

แต่ในผลงานการวิจัยนี้ในบทที่ 4 เอกสารดังกล่าวได้รับการแสดงเฉพาะเนื้อความแปลเรียบเรียงโดยสรุป อย่างไรก็ตามก็ดีผู้สนใจทางวรรณคดีและโบราณคดี หรือผู้ที่ต้องการอ่านจากเอกสารชั้นต้นโดยตรง สามารถศึกษาเพิ่มได้จากภาคผนวกของวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย ซึ่งได้แสดงภาพตัวอย่างของเอกสารภาษาไทอาหม คำปริวรรต และคำอ่านเป็นภาษาไทยตามหลักวิชาจารึก พร้อมกับคำศัพท์อธิบายของเอกสารทุกฉบับ

นอกจากเอกสารหลักที่เป็นฐานของการวิจัยขณะทำวิทยานิพนธ์ดังกล่าวมาแล้ว ในการเขียนผลงานวิจัยเรื่อง "ฟ้า-ขวัญ-เมือง จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย : ศึกษาจาก คัมภีร์โบราณของไทยอาหม" ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตัวเขียนเพื่อเป็นเอกสารชั้นต้นในการวิจัยเพิ่มเติมอีก ที่สำคัญที่สุดคือเอกสารตอนต่อจาก "พินก่อเมือง" ซึ่งว่าด้วยเรื่องราวของ "เลงดอน เจ้าฟ้าผดขวานคำ" ผู้เป็นบรรพชนและเทพเจ้าสำคัญของไทยอาหมที่ยังนับถือจนปัจจุบัน

เนื้อความในเอกสาร "พินก่อเมืองภาค 2" ซึ่งต่อไปจะเรียกว่าเอกสาร "เลงดอน เจ้าฟ้าผดขวานคำ" นั้นเป็น myth หรือตำนานเกี่ยวกับการสร้างบ้านแปลงเมืองตามอุดมการณ์ดั้งเดิมของไทยเป็นสำคัญ นอกจากพรรณนาถึงชีวิตนับแต่ กำเนิด เชื้อสาย ภาระหน้าที่ ตลอดจนความรุ่งโรจน์ของ เจ้าฟ้าผด แล้ว ในตำนานยังได้แสดงแนวคิดและหลักการสร้าง "เมืองบ้าน" หรือหน่วยการปกครองขนาดใหญ่ด้วย อันได้แก่ การรวบรวมกลุ่มหมู่บ้านเพื่อส่งส่วย การสร้างเมืองโดยบุกเบิกป่าดงเปลี่ยนเป็นเหมืองฝายส่งน้ำเลี้ยงนาข้าว การจัดตั้งตัวเมืองทางกายภาพที่สอดคล้องกับนิเวศน์วิทยาและความเชื่อปรัมปรา และหลักการปกครองของเจ้าฟ้า (กษัตริย์) ที่ต้องอาศัยการรวมหมู่ของกลุ่มเจ้าและขุนเมืองกับการรวมกลุ่มของหมู่บ้านที่ควบคุมระบบน้ำชลประทาน แนวคิดและหลักการดังกล่าวพบปรากฏอยู่ในความเชื่อและพิธีกรรมอันอยู่บนรากฐานเดียวกับจักรวาลทัศน์ที่สืบเนื่องมาจากปรัมปราคติต้นกำเนิด

การศึกษาเอกสารตัวเขียนเรื่องนี้เพิ่มเติมทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปและอธิบายองค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อปรัมปราของไทยสมบูรณืขึ้นกว่าในวิทยานิพนธ์ อย่างไรก็ตามในผลงานการวิจัยนี้ยังมิได้แสดงตำนานปรัมปราเรื่อง "เลงดอน เจ้าฟ้าผดขวานคำ" ผู้วิจัยหวังว่าจะแสดงคำปริวรรตและคำอ่านเป็นภาษาไทยตามหลักวิชาจารึกในโอกาสเหมาะสมต่อไป

ส่วนเอกสารที่ศึกษาเพิ่มเพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบข้อมูลนั้น ที่สำคัญมี 2 ฉบับ ได้แก่ "อาหมบูรณฉิลบัปพิมพ์ บทที่ 2" และ "พงสาวดารไทยอาหม ฉบับแปลของ เรณูวิชาศิลป์" ในส่วน "อาหมบูรณฉิลบัปพิมพ์ บทที่ 2" นั้นผู้วิจัยได้อ่านใหม่จากต้นฉบับอักษรไทยอาหมเป็นภาษาไทยปัจจุบัน (เดิมได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ) "อาหมบูรณฉิลบัป

พิมพ์ บทที่ 2" เป็นตำนานว่าด้วยขุนหลวงขุนหลาย(ขุนสูงขุนไล) ได้รับบัญชาจากเลงคอน เจ้าฟ้าแผล ให้ลงจากฟ้าพร้อมคนพันธุ้โหมครองเมืองกลาง(โลกมนุษย์) ตำนานนี้มีเนื้อ ความเกี่ยวกับหลักการปกครองเมืองตามจารีตดั้งเดิมของบรรพชน ที่สำคัญคือการ เน้นสิทธิ ธรรมของอำนาจการปกครองของกษัตริย์ผ่านสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์เทียมตราแผ่นดินหรือ"จุ่มฟ้า รุ่งแสงเมือง" ส่วน "พงศาวดารไทอาหม ฉบับแปลของ เรณู วิชาศิลป์"นั้นเป็นประวัติ ศาสตร์ของไทอาหม ซึ่งได้รับการอ่านจากเอกสารต้นฉบับตัวเขียนเป็นภาษาไทยครั้งแรก และตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่มใน พ.ศ.2539 "พงศาวดารไทอาหม" ต่างจาก "อาหมบูรณจี ฉบับพิมพ์" ตรงที่ไม่มีบทที่ 1 และ 2 หรือส่วนว่าด้วยปรัมปราคติดินกำเนิด

หลักฐานเอกสารที่ใช้อ้างอิงในผลงานการวิจัยนี้มุ่งใช้แค่เอกสารชั้นต้นที่เป็นภาษาไท อาหมเป็นสำคัญ โดยหลักการแล้วจะเลือกจากเอกสารตัวเขียนเป็นอันดับแรก และอันดับ สองจะเลือกจากเอกสารที่แสดงต้นฉบับอักษรไทอาหม นอกจากเอกสารสำคัญดังกล่าวมา แล้ว ผู้วิจัยได้ให้รายชื่อเอกสารภาษาไทอาหมต่าง ๆ ที่ใช้อ้างอิงไว้ใน หัวข้อ"คำย่อ"ของ บทที่ 2 หน้าที่ 20

บทที่ 2

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมทั้งงานวิจัยและ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัมปราคติคือเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าจริงของชนเผ่าต่าง ๆ เล่าสืบมาแต่โบราณก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หรือเทพ และต้นกำเนิดสิ่งต่าง ๆ¹

เรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวมักมีระเบียบโครงสร้างคล้ายคลึงกันดังนี้คือเรียงลำดับตั้งแต่การสร้างโลก(cosmogony)และกำเนิดสรรพสิ่งในธรรมชาติ(creation)เช่นตะวันและเดือนเป็นปฐม จากนั้นจึงบังเกิดทวยเทพ ผุ้คน และอารยธรรม จากนั้นกำเนิดผู้ปกครอง ความเชื่อและพิธีกรรมเริ่มแรก อันเรียกรวมกันว่าปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิด(myth of origin)²

ปรัมปราคติเหล่านี้สะท้อนสำนึกแรกสุดของมนุษย์เกี่ยวกับสายสัมพันธ์ของตนเองกับโลกรวมทั้งความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของบรรพชน สังคม และวัฒนธรรม ในสังคมสมัยบุพกาล[primitive society]ก่อนมีศาสนาหรือรัฐ ชนเผ่าโบราณมักขับขานปรัมปราคติในพิธีกรรมต่าง ๆ แม้จนสมัยแวนแคว้นซึ่งมีตัวอักษรใช้แล้ว ก็อาจจารปรัมปราคติไว้ในคัมภีร์แล้วนำมาสวดในงานพิธี อย่างเช่น การสวด"ความโทเมื่อง " ในพิธีศพของไทยคำ³

การขับขานปรัมปราคติระหว่างดำเนินพิธีกรรมนับเป็นจารีตอย่างหนึ่ง การอ้างถึงต้นกำเนิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าเช่น จุดเริ่มแรกของเวลาศึกดาบรรพ์แต่ครั้งสร้างโลก อยู่กำเนิดอำนาจศักดิ์สิทธิ์หรือเทพ ต้นกำเนิดของบรรพชนและสรรพสิ่ง มีผลโน้มนำ

ให้ผู้ร่วมพิธีกรรมรู้สึกเสมือนกลับไปรู้เห็นเหตุการณ์สร้างโลกขององค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์ ขณะนั้นเองพวกเขาได้ประจักษ์โดยผ่านปรมิปราคติว่าทั้งโลก คน สรรพสิ่งต่าง ๆ จนมาถึงบรรพชนและอารยธรรมของเผ่า ล้วนมีจุดกำเนิดศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่ และมีความเป็นมายาวนานหรือมีประวัติศาสตร์⁴

เมื่อลูกหลานชนเผ่าสำนึกร่วมกับบรรพชนและตระหนักในคุณค่าของประวัติศาสตร์ เผ่าเช่นนี้ เขาย่อมเอาเยี่ยงบรรพชน ด้วยการดำเนินชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตประจำวันดังเช่น การกินอยู่ การแต่งงาน การเรียนรู้ การทำงาน การรักษาพยาบาล ฯลฯ

ด้วยเหตุนี้เองวัฒนธรรมของชนเผ่าจึงถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นมาโดยตลอด ทำให้ชนเผ่านั้นมีเอกลักษณ์ของตัว หรือที่เรียกว่าจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ (historical consciousness) นั้นเอง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นเห็นได้ว่าปรมิปราคติของสังคมโบราณตั้งแต่สมัยบุพกาล จนถึงสมัยแคว้นแคว้นมีความสำคัญยิ่งต่อระบบวัฒนธรรมของสังคมนั้น ตั้งแต่เป็นแกนของอุดมการณ์ หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ อันเป็นที่มาของความรู้ ความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของคน⁵

ฉะนั้นการศึกษาสังคมโบราณจำเป็นต้องศึกษาปรมิปราคติของยุคนั้นด้วย ในทำนองเดียวกันหากเราต้องการศึกษาสังคมโบราณของเผ่าไทโดยเน้นหนักด้านความคิดความเชื่อดั้งเดิม ก็ควรศึกษาผ่านจากปรมิปราคติเป็นสำคัญ

"อาหม" เป็นชื่อของคนไทกลุ่มหนึ่งในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดียปัจจุบัน พวกเขาเรียกตัวเองว่า "ไต" หรือ "ไท" ด้วย⁶ อาหมยังเป็นชื่อราชวงศ์และอาณาจักร โบราณของคนไทกลุ่มนี้⁷

ทุกวันนี้แม้ว่ายังหลงเหลือศัพท์ซึ่งใช้เรียกพืชหรือสิ่งของอยู่บ้าง⁸ แต่ภาษาพูดของไทอาหม⁹ ไม่ได้ใช้เป็นภาษาหลักเพื่อสื่อสารติดต่อในชีวิตประจำวันมาหลายชั่วคนแล้ว อย่างไรก็ตามไทอาหมยังมีเอกสาร โบราณเขียนด้วยอักษร ไทอาหมจำนวนมาก ข้อความภาษาไทโบราณซึ่งบันทึกอยู่ในเอกสาร เหล่านี้ได้รับการพิจารณาว่าน่าจะเก็บรักษาลักษณะดั้งเดิม

ของสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทไว้ ทั้งนี้กล่าวจากแนวคิดของการวิเคราะห์ข้อความภาษา เพื่อศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นศาสตร์ที่ผสมผสานความรู้จากการอ่านเอกสารโบราณเข้ากับความรู้ทางสังคมศาสตร์ ที่นำเสนอโดย รศ.ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ อ.เรณู วิชาศิลป์¹⁰

แนวคิดนี้เชื่อว่าภาษาย่อมสะท้อนการดำรงอยู่ และเก็บรักษาอย่างเป็นรูปธรรม ต่อสิ่งของ สถาบัน ชนชั้น ระดับเทคโนโลยีและความเจริญ กิจกรรม พิธีกรรม ตลอดจนความคิด ความเชื่อ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงในภาษาย่อมสะท้อนความเปลี่ยนแปลงในระดับเทคโนโลยี สภาพสังคม และวัฒนธรรม

นอกจากนักวิชาการสองท่านนี้ Prof. B.J. Terwiel ก็เป็นผู้หนึ่งที่เห็นว่าข้อความภาษาไทยในเอกสารโบราณเป็นแหล่งข้อมูลอันมีคุณค่ายิ่งในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างไทกลุ่มต่าง ๆ ¹¹ และยังสำคัญในแง่ที่อาจทำให้เข้าใจวัฒนธรรมไทโดยรวมลึกซึ้งขึ้น¹²

ขณะเดียวกันในแง่ของการเสริมความรู้ด้านภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ของเมืองไทยเอง ศ.ดร.ประเสริฐ ณ นคร เห็นว่าเราอาจหาคำอธิบายต่าง ๆ ได้จากเอกสารโบราณภาษาไทยาหมซึ่งยังมีอยู่มากมาย¹³

ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ชาวไทอาหมอพยพจากอาณาจักรเมหาหรือเมืองเมหาหลวง เข้าไปตั้งอาณาจักรที่ลุ่มน้ำพรหมบุตร และขึ้นยงมาได้ 600-700 ปีก่อนเสียเอกราชให้อังกฤษ แล้วจึงรวมอยู่ในปกครองของอินเดียจนบัดนี้¹⁴

เมืองเมหาหลวงอยู่กำเนิดของไทอาหมนั้นเป็นรัฐไทโบราณซึ่งมีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มน้ำเมหา ก่อตั้งขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 รุ่งเรืองถึงขีดสุดในพุทธศตวรรษที่ 16 จดหมายเหตุจีนกล่าวว่า เป็นรัฐศักดินาเริ่มแรกอันมั่งคั่ง มีกองทัพช้างใหญ่โต และมีอักษรใช้แล้ว¹⁵ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ไทอาหมได้นำเอาอักษรและระบบการเขียนดั้งเดิมติดตัวเข้ามาจดจารดาราัมภีร์ต่าง ๆ ในดินแดนใหม่

นอกจากนี้ลักษณะอักษรไทอาหมในเอกสารโบราณยังคล้ายคลึงกับอักษรไทเมาและไทเหนือหรือได้คงปัจจุบันที่ใช้กันอยู่ในลุ่มน้ำเมหาเขตต่อแดนระหว่างพม่ากับจีน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าอักษรของไทสามกลุ่มอาจมีต้นกำเนิดร่วมกันมาแต่โบราณ¹⁶

เนื่องจากว่าไทอาหมมีอักษรของตนเองและวัฒนธรรมจดจำความรู้ (อันหมายถึง เครื่องมือรักษาความรู้และวัฒนธรรม) ผสมกับความยืนนานของอาณาจักร จึงทำให้ สร้างและรักษาเอกสารโบราณไว้จำนวนมาก เอกสารบางฉบับยังแสดงให้เห็นถึงการ บันทึกที่สืบเนื่องและเป็นระบบ อย่างเช่น "อาหมบูรณจี" หรือพงสาวดารของไทอาหม

นอกจากนี้เนื้อความในเอกสารโบราณของไทอาหมสมัยแรกยังมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง อันทำให้แตกต่างจากไทแทบทุกกลุ่มทั้งในและนอกประเทศไทยขณะนี้ คือปราศจาก อิทธิพลของพุทธศาสนาทั้งด้านความเชื่อหรือคำศัพท์ การศึกษาเอกสารเหล่านี้ได้ข้อสรุป ว่าลัทธิความเชื่อพื้นฐานของไทอาหมคือการบูชาธรรมชาติและบรรพชน หรือกล่าวสั้น ๆ คือการนับถือผีนั่นเอง¹⁷

กรณีนี้เรณู วิชาศิลป์ได้อธิบายว่า เดิมคนไทในเมืองเมือหลวงนับถือผี เมื่อ กลุ่มหนึ่งอพยพไปตั้งอาณาจักรอยู่ในลุ่มน้ำพรหมบุตร แล้วค่อย ๆ กลายเป็นกลุ่มไทอาหม ไปนั้น ก็ยังได้ติดต่อกับเมืองแม่ตลอดเวลา จึงรักษาความเชื่อดั้งเดิมและวัฒนธรรมไทไว้ ได้ ต่อมาทั้งสองฝ่ายขาดการติดต่อกันไป คนไทในเมืองเมือหลวง (อันทุกวันนี้ได้แก่คน ไทใหญ่ ไทเมาในพม่า และไทเหนือในจีน) หันไปนับถือศาสนาพุทธ ส่วนไทอาหม เองหันไปนับถือศาสนาฮินดู ละทิ้งทั้งภาษาพูดภาษาเขียนของตัวเอง อย่างไรก็ตาม ไทอาหมบางส่วนคือบัณฑิตหรือ "หมอรู้หมอแสง" ยังคงรักษาความเชื่อดั้งเดิมหรือการบูชาธรรมชาติและบรรพชนเอาไว้ จึงเก็บรักษาและคัดลอกเอกสารโบราณต่าง ๆ สืบมาเพื่อใช้ ประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะตำราโหราศาสตร์ต่าง ๆ ได้แก่ ตำราทายกระดูกไก่ ตำราดวงดาว ตำราปลูกเรือน และคำเรียกขวัญต่าง ๆ เป็นต้น¹⁸

เอกสารโบราณส่วนใหญ่อย่างเช่นอาหมบูรณจี ตำรา คำสวดต่าง ๆ ที่กล่าว มามากมีจารึกการบันทึก คือนำด้วยเรื่องปรัมปราตั้งแต่ครั้งสร้างโลกมาบ้างน้อยบ้าง พร้อมกับออกชื่อ "ฟ้า" หรือ "ผี" (เทพของไทอาหม) ที่สำคัญสุดแทรกเสมอ¹⁹

สังคมโบราณของไทอาหมตามที่ปรากฏในเอกสารโบราณและยังสืบเนื่องมาในพิธี กรรมสมัยปัจจุบันนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติซึ่งเป็นบรรพชนของไทอาหมเองด้วย "ฟ้าคือจิ้ง" คือพระ เป็นเจ้าสูงสุดผู้สร้างโลก ไทอาหมจึงมีคำเรียกเทพชั้นสูงว่า "ฟ้า" ทวยเทพเทวดาของไทอาหมนั้นมีลำดับชั้นสูงต่ำ และมีคำเรียกต่างกันไปอย่างเช่น ผี

ต่าง เลื้อ ทุกวันนี้คนไทยอาจเรียกหลักความเชื่อของตนว่า "ฟ้าหลวง" ²⁰

หลักฐานข้อมูลต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าไทอาหมมีลัทธิพิธีบูชาธรรมชาติและบรรพชน ซึ่งเป็นลัทธิความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ และเกี่ยวเนื่องกับปรัมปราคติโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาปรัมปราคติไทอาหมจากเอกสารโบราณเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทอาหมโบราณโดยเฉพาะด้านความคิดความเชื่อ

นักวิชาการไทยในอดีตหลายท่านได้เห็นความสำคัญของการศึกษาเรื่องไทอาหมว่ามีความหมายอย่างยิ่งต่อการค้นคว้าเกี่ยวกับมูลกำเนิดของชนชาติไท ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และภาษาโบราณของไทย

บางท่านได้ศึกษาโดยใช้ปรัมปราคติไทอาหมเป็นเครื่องมือส่วนหนึ่ง อย่างเช่น พระยาอนุนามราชชนได้บรรยายไว้ในบทที่ 1 "แคว้นสิบสองจุไทยและล้านช้าง" ว่าด้วยกำเนิดของชนชาติไทโดยเปรียบเทียบปรัมปราคติลาว ไทใหญ่ และไทอาหม ในหนังสือ "เรื่องของชาติไทย" ²¹ ส่วนสารนาถได้เขียนไว้ในบทที่ 27 "เทพนิยายใต้" ในหนังสือ "เขี้ยวไทยอาหม สายเลือดของเรา" ²² นอกจากนั้นจิตร ภูมิศักดิ์ยังอ้างถึงผีหรือเทวดาของไทอาหมเปรียบเทียบกับไทกลุ่มต่าง ๆ เมื่อวิเคราะห์ความคิดความเชื่อดั้งเดิมของไทในบท "ลักษณะของไทดั้งเดิม" ในหนังสือ "โองการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา" ²³ อย่างไรก็ตามนักวิชาการเหล่านี้ไม่มีโอกาสใช้เอกสารชั้นต้นหรือเอกสารตัวเขียนโบราณของไทอาหมโดยตรง หากใช้เอกสารชั้นที่สองซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศที่แปลหรือถอดความมาจากเอกสารโบราณอีกทีหนึ่งประกอบการศึกษาและวิเคราะห์

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงคิดว่าการศึกษาปรัมปราคติไทอาหมจากเอกสารโบราณโดยตรงครั้งนี้ นอกจากน่าจะทำให้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทอาหมโบราณโดยเฉพาะด้านความคิดความเชื่อเพิ่มขึ้นแล้ว ยังอาจเป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้สืบสาวเข้าไปศึกษาลักษณะดั้งเดิมของสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทโดยรวมได้ไกลยิ่งขึ้น

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ปรัมปราคติไทอาหมส่วนต้นกำเนิดปรากฏอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารโบราณ ภาษาไทอาหม และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสืบทอดมาจากปรัมปราคติไทอาหมยังปรากฏในวิถีชีวิตของชาวไทอาหมตามที่มีบันทึกไว้ในเอกสารประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่บางพื้นที่ในชนบทของรัฐอัสสัมปัจจุบันก็ยังมีพิธีกรรมอันแสดงออกถึงความเชื่อดั้งเดิมเหล่านี้อยู่

แต่เนื่องจากเอกสารโบราณซึ่งบันทึกเรื่องราวของปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิดมีจำนวนน้อย รวมถึงมีผู้อ่านและเข้าใจได้น้อย แนวการศึกษาปรัมปราคติไทอาหมที่ผ่านมาจึงมักเริ่มต้นที่การแสดงและอธิบายเนื้อความปรัมปราคติไทอาหมก่อนอื่น จากนั้นก็คือการตีความหมายสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจความหมายหรือความสัมพันธ์ภายในปรัมปราคติอ้างอิงเนื้อความจากปรัมปราคติจากเอกสารโบราณเป็นหลักฐาน ประกอบเข้ากับวิธีการศึกษาอันหลากหลาย

แนวการศึกษาอีกแนวหนึ่งคือการเปรียบเทียบปรัมปราคติไทอาหมกับปรัมปราคติของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่ามิใช่แนวใหม่ แต่ก็เป็นการขยายวงการศึกษาเรื่องนี้ให้กว้างขวางขึ้นไปอีก

ดังนั้นแนวการศึกษาปรัมปราคติไทอาหมจึงอาจแบ่งได้เป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. รวบรวมและแสดง
2. ศึกษาเชิงวัฒนธรรม
3. เปรียบเทียบ

1. รวบรวมและแสดง

แนวการศึกษานี้เน้นการรวบรวมเอกสารโบราณ นำมาปริวรรตหรือถอดความแล้วเผยแพร่ แต่ผู้ศึกษาบางคนก็ตีความ วิเคราะห์ และเสนอข้อคิดเห็นอื่น ๆ ไปพร้อมกัน อันอยู่บนพื้นฐานการแสดงและอธิบายเนื้อความปรัมปราคติให้กระจ่างที่สุด

ทั้งนี้แบ่งเป็นการรวบรวมและแสดงปรัมปราคติ 2 ประเภทคือ

1. รวบรวมและแสดงปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิดอันว่าด้วยการสร้างโลก
2. รวบรวมและแสดงปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิดอันว่าด้วยอารยธรรมเริ่ม

แรก ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างว่า "ตำนานน้ำเต้า"

น่าสังเกตว่าการรวบรวมและแสดงปรัมปราคติอันว่าด้วยการสร้างโลกมีการเผยแพร่ต้นฉบับอักษรไทอาหมประกอบด้วย ส่วนปรัมปราคติ "ตำนานน้ำเต้า" ไม่แสดงต้นฉบับอักษรไทอาหม และมักผ่านการแปลหลายทอด

1. รวบรวมและแสดงปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิดอันว่าด้วยการสร้างโลก

N. Brown ได้เขียนรายงานเรื่อง Alphabets of the Tai Language ในวารสาร Journal of the Asiatic Society of Bengal, 1837 พร้อมกับแสดงตัวอย่างอักษรไทอาหมจากเอกสารโบราณประกอบประมาณ 12 บรรทัด ซึ่งเป็นเนื้อความตอนต้นของปรัมปราคติตอนสร้างโลก อย่างไรก็ตามรายงานฉบับนี้ต้องการแสดงแบบอักษร มิได้มุ่งหมายแสดงปรัมปราคติโดยตรง²⁴

G.A. Grierson ได้เขียนบทความเรื่อง An Ahom Cosmogony, with a Translation and a Vocabulary of the Ahom Language ตีพิมพ์ในวารสาร Journal of the Royal Asiatic Society, 1904 กล่าวว่าเขาได้ร่วมกับ Golap Chandra Barua ปิรวรรตและแปล "เพลง" จากสำเนาที่คัดลอกมาจากเอกสารโบราณที่กล่าวถึงปรัมปราคติซึ่งบรรยายถึงการสร้างโลกอีกสำนวนหนึ่ง โดยแสดงต้นฉบับอักษรไทอาหม ถอดตามเสียงในภาษาไทอาหมเป็นสัทอักษร แปลเป็นภาษาอังกฤษคำต่อคำ แล้วแปลสรุปความอีกที นอกจากแสดงเนื้อความปรัมปราคติ 64 บรรทัด เขายังให้ความเห็นสำคัญว่าอายุของปรัมปราคติไม่ควรต่ำกว่าครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 13 (พ.ศ. 1743-1792) และไม่มีส่วนใดในเนื้อความแสดงถึงความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา²⁵

W.W. Cochrane ได้เขียนบทความเรื่อง An Ahom(Shan) Legend of Creation(from an old MS) ในวารสาร Journal of the Royal Asiatic Society, 1911 แต่มิได้แสดงต้นฉบับอักษรไทอาหมประกอบ²⁶

Golap Chandra Barua ได้แปลและเรียบเรียงหนังสือ Ahom Buranji หรืออาหมนุราณจินฉบับพิมพ์ ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1930 อาหมนุราณจินฉบับพิมพ์แสดงต้นฉบับอักษรไทอาหมคู่ไปกับข้อความแปลภาษาอังกฤษ ตอนต้นของอาหมนุราณจินคือปรัมปรา

คติไทอาหมได้แก่บทที่ 1 "The Creation" และบทที่ 2 "An Account of Khunlung and Khunlai's Descent to Mungrimungram" ทั้งสองบทนี้เรียกรวมกันว่า "Deo Buranji" หรือ "ฟ้าบุราณจิ" นอกจากนี้ยังมีบางส่วนปรากฏอยู่ส่วนต้นของบทที่ 6 "Khunlung Khunlai" ซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับน้ำเต้าแตกเป็นคน เมื่อเปรียบเทียบกับปรัมปราคติไทอาหมตอนสร้างโลกซึ่งแสดงในบทที่ 1 กับเอกสารที่ผ่านมาพบว่าคล้ายคลึงกัน แต่มีความยาวและสมบูรณ์มากกว่า²⁷

ประเสริฐ ฉนกร ได้เขียนบทความและบรรยายเรื่อง "การสร้างโลกตามคติไทอาหม" ในพ.ศ. 2528 ต่อมารวมพิมพ์ในหนังสือ "งานจารึกและประวัติศาสตร์" ท่านเห็นว่าการแปลภาษาอังกฤษไม่ดีนัก จึงอ่านใหม่จากต้นฉบับอักษรไทอาหมสองฉบับคือ "เพลงหลวง" และ "อาหมบุราณจิฉบับพิมพ์" นำมาปริวรรตและถอดความเป็นคำไทยประกอบเป็นบางตอนเพื่ออธิบายคติสร้างโลกนั้น มีหลายคำที่อ่านต่างไป และอ่านได้เพิ่มเติมจากสองฉบับข้างต้น จึงทำให้ความหมายถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น โดยเฉพาะการอ่านคำว่า "สายจึงเมืองตัวขวัญ" ออกมาได้ นอกจากนี้ท่านยังได้วิเคราะห์ว่าปรัมปราคติตอนสร้างโลกนี้เป็นบทร้อยกรองซึ่งมีฉันทลักษณ์คล้ายคลึงกับกลอนห้วนเดียวแบบเพลงเรือ ลิเก หรือ ลำตัด²⁸

B.J. Terwiel ได้เขียนบทความเรื่อง The Origin of Mankind in Ahom Literature : Towards a Contextual and Regional Analysis ในค.ศ. 1986 เขาวิจารณ์ "เพลงหลวง" ของ Grierson ว่าส่วนอักษรไทอาหมนั้นมีที่ผิดอยู่บางแห่ง ส่วนข้อความแปลภาษาอังกฤษได้แปลอย่างฉันทะและไม่เหมาะสมนักอยู่หลายตอน เขาได้เปรียบเทียบต้นฉบับเอกสารตัวเขียนภาษาไทอาหมว่าด้วยตอนสร้างโลกที่มีได้ตีพิมพ์กับที่ตีพิมพ์ในหนังสือ แล้วตั้งข้อสังเกตว่าจากการที่ Golap Chandra Barua ใส่หัวข้อ "The Creation" เข้าไปโดยที่ไม่มีอยู่เดิม และรวมถึงการตั้งชื่อ "Cosmogony" ของ Grierson ด้วย เป็นการชักชวนให้คิดไปได้ว่าเอกสารต้นฉบับมีจุดประสงค์ของการแต่งเพื่อเผยถึงจุดกำเนิดของโลกและสรรพสิ่ง ทำให้นักคิดเทียบเคียงกับคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ ขณะเดียวกันก็นำมาให้เกิดสับสนที่เน้นความยิ่งใหญ่ของการโดยที่ต้นฉบับจริงบางแห่งมิได้หมายความว่าดังนั้นเลย เขายังได้ยกตัวอย่างมาแปลใหม่ โดยแสดงทั้ง

อักษรไทอาหมและข้อความแปล อธิบายคำศัพท์บางคำ และเจาะจงชี้ให้เห็นบางแห่งที่แปลผิดหรือเกินความจริง จากนั้นจึงได้สรุปความบทที่ 1 ของอาหมบุรานจินฉบับพิมพ์

สิ่งสำคัญในบทความนี้คือ เขาหักล้างข้อเสนองานเรื่องอายุของปรัมปราคติตอนสร้างโลกของ Grierson เขาเชื่อว่าแต่งขึ้นใหม่สมัยเจ้าเสือเห็ดเปิงฟ้าหรือเคารินาสังห์ (พ.ศ. 2323-2337 หรือ ค.ศ. 1780-1794) โดยพวกหมอไทซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อรักษาฐานอำนาจอันอ่อนแอของฝ่ายตนจากการแข็งตัวของฝ่ายพราหมณ์ราชสำนัก ผนวกกับเงื่อนไขสถานการณ์สงครามกลางเมืองก่อนหน้านี้ จึงได้บูรณาการกรอบของเนื้อหาและภาษาที่เน้นความเป็นไทอันเข้มข้น(ขณะที่ซึมซับความคิดฮินดูอยู่ภายใน) ซึ่ง Terwiel ใช้คำว่า "Tai-ise Hindu thought" เพื่อย้ำให้กษัตริย์ระลึกถึงบรรพชนเดิมซึ่งเป็นไทและตระหนักถึงพันธะหน้าที่ต่ออารยธรรมศาสนาตั้งเดิมอันศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้เขาได้อ้างหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยดังกล่าว ที่มีการส่งพวกหมอไทไปค้นหาเอกสารจากพระสงฆ์ที่เมืองกองเพื่อตรวจสอบและชำระประวัติศาสตร์ไทอาหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับวงศ์วานของกษัตริย์ เขายังเห็นเพิ่มเติมว่าแม้แต่ตำนานขุนลุงขุนโล(ขุนหลวงขุนหลาย)ก็อาจเพ่งเป็นที่ยึดในสมัยเดียวกันนี้ เขาตั้งข้อสังเกตสำคัญว่าคำเรียกขวัญซึ่งแต่งขึ้นเพื่อพิธีราชาภิเษกของเจ้าเสือเห็ดเปิงฟ้า²⁹ มีบางข้อความพ้องกับที่ปรากฏในปรัมปราคติตอนสร้างโลก

นอกจากนี้เขาวิเคราะห์รายละเอียดของโครงสร้างจักรวาลตามที่ปรากฏในปรัมปราคติเป็นชั้น ๆ ว่ารับอิทธิพลจากคัมภีร์ศาสนาของอินเดียสมัยกลาง ส่วนโครงสร้างบนสุดซึ่งเกี่ยวกับเมฆมุนาจะมาจากฉาน(ไทใหญ่) แล้วยังกล่าวว่าส่วนกำเนิดหอยเทพจากไข่แดงทองคำนั้นเทียบเคียงได้กับคัมภีร์ปุราณะของอินเดีย อย่างไรก็ตามเขาก็เห็นว่าปรัมปราคติตอนนี้มากด้วยจินตนาการและสารต่าง ๆ ที่น่าสนใจ

สรุปแล้ว Terwiel ได้ริเริ่มวิธีการพินิจปรัมปราคติอีกแนวหนึ่ง คือตรวจสอบเนื้อหาพร้อมกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของปรัมปราคตินั้นแทนที่วิธีการเดิมของนักมานุษยวิทยาซึ่งพินิจปรัมปราคติดูจรรณคดีโดยมุ่งมองหาและถอดความรหัสต่าง ๆ อันแฝงอยู่เป็นหัวใจสำคัญ³⁰

Aimya Khang Gohain เสนอบทความภาษาอังกฤษเรื่อง Lengdon and their predecessors in Ahom Buranji ในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา

ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1987 เขาได้อ่านอาหมบูรานจีฉบับพิมพ์ บทที่ 1 จากส่วนต้นฉบับอักษรไทอาหม ได้ความใหม่แตกต่างจากการแปลของเดิมอย่างสิ้นเชิง เขาปฏิเสธความคิดอันแพร่หลายแต่เดิมที่ว่าเนื้อความที่ปรากฏนั้นคือเรื่องการสร้างโลก ขณะเดียวกันได้ถอดเสียงพร้อมกับอธิบายความหมายของบางคำเสียใหม่ และตีความข้อความบางตอนว่าเป็นลักษณะอุปมาอุปไมย เพื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนข้อเสนอนี้ที่ว่าแก่นเรื่องของอาหมบูรานจีส่วนนี้คือการบันทึกประวัติศาสตร์การก่อตั้งอาณาจักรศูนย์กลางแห่งแรกของคนไทโบราณอันเป็นบรรพชนของขุนหลวงขุนหลายก่อน ค.ศ. 568³¹

สิ่งน่าสนใจมากของบทความนี้คือการแสดงออกถึงความชัดเจนในภาษาไทยโบราณของผู้แต่ง มีคำซึ่งเขาอ่านได้ใหม่มากมายและเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้ง ทั้งความหมายแฝงหรือนัยประหวัด อย่างไรก็ตามเนื่องจากเขาใช้กรอบของประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์อาหมบูรานจีส่วนนี้ จึงได้ข้อเสนอนี้ซึ่งควรค่าแก่การพิจารณาหลายประการ

ตัวอย่างเช่นข้อเสนอนี้ว่า"สาง"อันทั่วไปในกลุ่มภาษาไทใหญ่หมายความว่าเทพชั้นสูง แต่ในที่นี้หมายถึงราชวงศ์"สาง" หรือ"ผี"ก็หมายถึงคนพื้นเมืองเผ่าหนึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้เขาได้แสดงลำดับการสืบสันตติวงศ์ของราชวงศ์โบราณดังกล่าวไว้ในบทความด้วย

ต่อปัญหาอายุของเอกสารนั้น เขากล่าวว่าในเนื้อความมีคำและสำนวนภาษาไทสมัยเก่ามาก ดังนั้นจึงคิดว่าเอกสารนี้เก่าแก่จริงและมีมานานมาก อย่างไรก็ตามมิได้เห็นหรืออ่านเปรียบเทียบจากเอกสารต้นฉบับตัวเขียนอื่น ๆ³²

นอกจากนี้เขายังได้เขียนถึงลักษณะภาษาที่ใช้ในอาหมบูรานจีส่วนต้นไว้ในบทความ The Ahom Buranji (A Short Review) ว่าเป็นแบบเก่า คลาสสิก กระชับและมีการใช้ภาษาเชิงอุปมา มีสำนวนโวหารเฉพาะ และปราศจากคำยืมจากต่างประเทศ³³

2. รวบรวมและแสดงปริมปราคติส่วนต้นกำเนิดอันว่าด้วยอารยธรรมเริ่มแรก
ซึ่งอาจเรียกอีกอย่างว่า"ตำนานน้ำเต้า"

Sir Edward Gait ได้เล่าถึงตำนานน้ำท่วมโลกที่ต่อมาเกิดน้ำเต้าแตกเป็นคนในบทที่ 5 อันว่าด้วยปริมปราคติต่าง ๆ ของไทอาหมในหนังสือ A History of Assam ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกค.ศ. 1904³⁴ เข้าใจว่าเขาได้เรียบเรียงตำนานนี้จากต้นฉบับตัวเขียน

ไทอาหมเป็นภาษาอังกฤษ และพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในวารสาร Journal of the Asiatic Society of Bengal เมื่อ ค.ศ. 1894 ทว่ามิได้แสดงต้นฉบับอักษรประกอบ ข้อเขียนเกี่ยวกับตำนานน้ำท่วมโลกหรือตำนานน้ำเต้าของเขานี้ได้รับการแปลหรือเรียบเรียงเป็นภาษาไทยแพร่หลายมานาน ดังเช่นที่ปรากฏในหนังสือ "งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย" ของ "หลวงวิจิตรวาทการ"³⁵

Dr. Gogoi Padmeswar แต่งหนังสือเรื่อง Tai-Ahom Religion and Customs ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1976 บท Laitu or Lao-Phala เป็นเรื่องตำนานน้ำเต้าของไทอาหม³⁶ เขากล่าวว่ามีที่มาจากต้นฉบับเอกสารตัวเขียนโบราณเรื่อง Laitu ที่ Golap Chandra Barua ร่วมกับบัณฑิตหรือหมอรู้หมอแสงชาวไทอาหมแปลเป็นภาษาอัสสัม แล้วตีพิมพ์เป็นหนังสือใน ค.ศ. 1901 เขาจึงนำเนื้อความจากหนังสือนั้นมาแปลและเรียบเรียงจากภาษาอัสสัมเป็นภาษาอังกฤษอีกทีหนึ่ง อย่างไรก็ตามในบทนี้ไม่มีการแสดงต้นฉบับอักษรไทอาหมเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับตำนานน้ำเต้าของ Gait พบว่ามีรายละเอียดต่างกัน ตำนานน้ำเต้า Laitu นี้มีผู้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว³⁷

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการเรียบเรียงตำนานน้ำเต้าจากการแปลหลายทอด นอกจากนี้ยังมีการปริวรรตและถอดเป็นคำไทด้วย ดังเช่นที่ปรากฏในบทความ "การสร้างโลกตามคติไทอาหม" ของ ประเสริฐ ณ นคร ผู้เขียนได้อ่านจากข้อความสั้น ๆ ต้นบทที่ 6 ของอาหมนุราณฉบับพิมพ์เป็นคำไท และแสดงบางส่วนไว้ในบทความ นอกจากนั้นยังมีในหนังสือ "พงสาวดารไทอาหม" ฉบับแปลโดย "เรณู วิชาศิลป์" อีกด้วย ซึ่งได้ถ่ายทอดและแปลจากต้นฉบับเอกสารตัวเขียนโดยตรง และแสดงไว้ครบถ้วน³⁸

หากกล่าวถึงอายุของเอกสาร B.J. Terwiel ใช้วิธีพินิจประมาณคร่าวๆ อิงกับบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกำหนดว่า ตำนานน้ำเต้าของไทอาหมเพิ่งคัดลอกและแต่งเติมใหม่โดยพวกหมอไทในคริสต์ศตวรรษที่ 19 แม้ว่าจุดกำเนิดของตำนานมีมาเกือบพันปีก็ตาม³⁹ ทั้งนี้เขาใช้ข้อเขียนของ Gait กับส่วนต้นบทที่ 6 ของอาหมนุราณฉบับพิมพ์ประกอบการวิเคราะห์

อย่างไรก็ตามความเป็นจริงแล้วยกเว้นข้อความสั้น ๆ ในพงสาวดารไทอาหมฉบับแปลโดย เรณู วิชาศิลป์ ปัจจุบันนี้ยังไม่มี การค้นพบหรือแสดง เอกสารต้นฉบับตัวเขียน

ภาษาไทอาหมซึ่งบันทึกตำนานน้ำเต้านี้โดยตรงเลย

2. ศึกษาเชิงวัฒนธรรม

ส่วนใหญ่ของนักวิชาการไทยและต่างประเทศที่ศึกษาวัฒนธรรมไทอาหมด้านต่าง ๆ ได้แก่ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และพิธีกรรม เป็นต้น มักอ้างอิงถึงปรัมปราคติไทอาหมเสมอ ส่วนที่ถูกอ้างมากที่สุดคือ ชื่อเทพ และบทบาทของเทพ

ในหนังสือ Tai-Ahom Religion and Customs ของ Gogoi Padmeswar บทแรกบรรยายเรื่องคติสร้างโลกและทวยเทพของไทอาหมโดยอ้างอิงจากข้อความแปลภาษาอังกฤษของอาหมบูรณจิณบัพิมพ์ เขาเห็นว่าลัทธิความเชื่อของไทอาหมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในอำนาจของสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ เขาเทียบคติสร้างโลกของไทอาหมตอนเปิดเรื่องเมื่อบรรยายถึงพระเป็นเจ้ากับคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์ และเทียบตอนโครงสร้างจักรวาลกับคัมภีร์ปุราณะของฮินดู อย่างไรก็ตามพิจารณาด้านภาษากลับไม่พบคำหรือชื่อเฉพาะเป็นคำสันสกฤตดั้งเดิมในวรรณกรรมไทอาหมเลย ดังนั้นเขาจึงสันนิษฐานอย่างระมัดระวังเพียงว่าชนกลุ่มนี้ได้พัฒนาวัฒนธรรมและอารยธรรมของตนเป็นอิสระจากจากชนกลุ่มเดียวกันในสมัยโบราณ⁴⁰

Jogendra Nath Phukan เสนอบทวิจยเรื่อง The Inventory of Ahom Deities and Spirits : An Aspect of Ancient Tai Belief เสนอในการประชุมไทยศึกษานานาชาติ ค.ศ.1984 ต่อมา ปราณี วงศ์เทศ ได้แปลเก็บความตีพิมพ์ในนิตยสารเมืองโบราณปีที่ 10 ฉบับที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2527 ในหัวข้อ"เทวดาและผีของชาวอาหม แง่มุมหนึ่งของความเชื่อของชาวไท(ไต)โบราณ" บทวิจยสรุปว่าลัทธิความเชื่อของไทอาหมคือการบูชาธรรมชาติและบรรพชน แล้วแจกแจงรายชื่อหมู่เทพระดับสูงและผีระดับต่ำพร้อมบทบาทหน้าที่ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สุดท้ายจึงยืนยันว่าไทอาหมมีลัทธิความเชื่อของตัวเองซึ่งนับถืออยู่ก่อนอพยพเข้าสู่ลุ่มน้ำพรหมบุตร และยังคงอยู่มาจนปัจจุบัน ผู้เขียนใช้การศึกษาโดยอ่านจากเอกสารโบราณร่วมกับการสังเกตการณ์ภาคสนามหรือเข้าร่วมพิธีกรรมของชาวชนบทไทอาหม⁴¹ บทความดังกล่าวเป็นตัวอย่างส่วนหนึ่งของผลงานศึกษาเชิงวัฒนธรรมของ Phukan ซึ่งมีได้ยกมาอ้างในที่นี้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์ ได้เสนอบทความเรื่อง "ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทอาหม" ในการสัมมนาถ้านาคศึกษา : ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ณ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 28-31 มกราคม พ.ศ.2528 บทความนี้สรุปความรู้จากการอ่านอาหมโบราณฉบับพิมพ์ส่วนต้นฉบับอักษรไทอาหมว่า ความเชื่อผีอันมีที่มาจากธรรมชาติและบรรพชนเป็นความเชื่อพื้นฐานของไทอาหม และให้รายละเอียดหรือเทพรายละเอียดในพิธีกรรมทั่วไปจนกระทั่งถึงพิธีกรรมในด้านการปกครอง พิธีกรรมสำคัญได้แก่พิธีเช่นไหว้ผีต่าง ๆ พิธีเสี่ยงทายกระดูกไก่ พิธีเรียกขวัญ พิธีปลงขี้ปลงสาว(แต่งงาน) พิธีฝังศพ ส่วนพิธีกรรมด้านการปกครองได้แก่พิธีราชาภิเษกหรือ "เฮ็ดเจ้านั่งเมือง" และพิธีบูชา "จุ่มฟ้ารุ่งแสงเมือง" พิธีกรรมทั้งหมดเกาะเกี่ยวสืบเนื่องจากลัทธิความเชื่อหลัก จุดเด่นของบทความคือ 1. ได้เสนอแนวคิดและริเริ่มวิธีการวิเคราะห์ภาษาเพื่อสกัดเอาสภาพสังคมและวัฒนธรรมออกมา 2. ก่อรูปองค์ความรู้ใหม่เรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทอาหมจากการอ่านเอกสารประวัติศาสตร์ภาษาไทย ทั้งนี้ในบทความยังได้อ้างอิงหลักฐานคำไทอาหมซึ่งแปลออกเป็นคำไทที่อ่านเข้าใจได้มากมาย⁴²

ต่อมานักวิชาการสองท่านนี้ได้เสนอผลงานการศึกษาเพิ่มเติมในบทความ "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม," ในการสัมมนาเรื่อง "ไทอาหม" ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2537 ครั้งนี้มีข้อเสนอสำคัญว่าความเชื่อดั้งเดิมของไทอาหมหรือ "ฟ้าหลวง" สัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมไทโดยตรงดังนี้ 1. "ฟ้าหลวง" มีรากฐานจากชุมชนยุคบุพกาลซึ่งธรรมชาติแวดล้อมมีความสำคัญ และครอบครัวยุคเครือญาติเป็นองค์กรพื้นฐาน คนจึงโน้มเอียงบูชาธรรมชาติและบรรพชน 2. สังคมและวัฒนธรรมไทสามารถพัฒนาด้วยตนเองเป็นอาณาจักรโดยอาศัยความเชื่อดั้งเดิมจากยุคบุพกาลเท่านั้น ทั้งนี้ดูต้นแบบจากสังคมและวัฒนธรรมไทอาหมซึ่งเป็นระบบศักดินายุคเริ่มต้นที่แฝงลักษณะชุมชนบุพกาล และกำลังก้าวไปสู่ราชอาณาจักรของคนหลายเผ่าพันธุ์⁴³

รศ.ดร. วิไลวรรณ ขนิษฐานนท์ วิจัยเรื่อง "วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท" และศึกษาเรื่องพิธีเรียกขวัญเชิงมิ่งของคนไทอาหมเป็นส่วนประกอบของงานวิจัย โดยใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติ บทวิจัยได้ข้อสรุปว่าพิธีเรียกขวัญเป็นพิธีไทโบราณ นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อเรื่องมิ่งและขวัญเป็นความเชื่อสำคัญของไทอาหม มีลักษณะ

พิเศษบางอย่างต่างจากกลุ่มไททั่วไป โดยเฉพาะความหมายของคำว่า "มิ่ง" นั้นมีนัยเกี่ยวกับความมั่นคงและเทพเจ้าระดับสูง ทั้งนี้ได้แสดงบทเรียกขวัญเชิญมิ่งของไทอาหมซึ่งแปลเป็นคำไทยแล้วด้วย⁴⁴

น่าสังเกตว่าผู้ศึกษาเชิงวัฒนธรรมเหล่านี้มีระดับความเข้มข้นของการอ้างอิงจากปริมปราคติต่างกัน ซึ่งให้ผลต่อการวิเคราะห์ที่แม่นยำต่างกันเช่นกัน ระดับของการอ้างอิง

ยังมีตั้งแต่อ่านจากเอกสารภาษาไทอาหมโดยตรงไปจนถึงอ้างอิงจากการแปลหลายทอด นอกจากนี้สำนักคิดที่แตกต่างกันยังก่อให้เกิดมุมมองที่ขัดแย้งกันอย่างมากอีกด้วย⁴⁵

3. เปรียบเทียบ

นักวิชาการไทยในอดีตได้สังเกตเห็นความคล้ายของปริมปราคติไทอาหมกับไทกลุ่มอื่นมาช้านานแล้ว จึงมีผลงานด้านการเปรียบเทียบดังนี้คือ

พระยาอนุমানราชชน แต่งหนังสือ"เรื่องของชาติไทย" ในบท"แคว้นสิบสองจุไทยและล้านช้าง" ได้เปรียบเทียบปริมปราคติไทอาหมตอนขุนหลวงขุนหลายได้บันไดลงมาจากฟ้ามาครองเมืองบนโลก กับปริมปราคติไทใหญ่ และปริมปราคติของกลุ่มสิบสองจุไทกับลาว หลังจากพรรณาเรื่องราวของสามกลุ่ม จึงสรุปว่ามีมูลมาจากแห่งเดียวกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามท่านใช้ข้อความแปลภาคภาษาอังกฤษจากอาหมบูรณฉินฉบับพิมพ์เปรียบเทียบกับไทกลุ่มอื่น⁴⁶

ดร.บรรจบ พันธุเมธา เขียนบทความ"ตำนานเมืองเมอ" ในหนังสือ"ยูนนาน" ได้เปรียบเทียบปริมปราคติไทอาหมตอนขุนหลวงขุนหลาย กับปริมปราคติจากพงสาวดารไทใหญ่ฉบับเมืองไทย[Yai] และตำนานเมืองเมอฉบับไทพ่าเก(ผาแก้ว) โดยแสดงเนื้อความบางส่วนที่ปริวรรตจากเอกสารชั้นต้นที่รักษาตามสำเนียงเดิม แม้ว่าการเขียนเป็นลักษณะเสมือนการเล่าให้ฟัง และไม่ได้วิเคราะห์หรือให้ข้อสรุปใดชัดแจ้ง แต่กระนั้นก็ได้ตีบทความนี้ได้นะขอบเขตการเปรียบเทียบไว้โดยกำหนดจากกลุ่มภาษาที่ใกล้ชิดกัน เช่นเดียวกับพระยาอนุমানราชชน บรรจบใช้ข้อความแปลภาคภาษาอังกฤษจากอาหมบูรณฉินฉบับพิมพ์เปรียบเทียบกับไทกลุ่มอื่น⁴⁷

แนวการศึกษาเปรียบเทียบอันเริ่มขึ้นจากพระยาอนุมานราชธนจัดว่าเป็นการ เชื่อม และสร้าง เขตกว้างใหญ่ของวัฒนธรรมไทขึ้นมาบนฐานองค์ความรู้ของสำนักประวัติศาสตร์ไท ขึ้นมาเป็นครั้งแรก⁴⁸ ขณะเดียวกันนักวิชาการบางสำนักในปัจจุบันนี้วิจารณ์ว่าแนวการศึกษาเปรียบเทียบที่มุ่งมองหาลักษณะคล้ายคลึงหรือมูลกำเนิดดั้งเดิมครั้งนี้ได้ละเลยบริบทแวดล้อมของสังคมไทในขั้นตอนระยะเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน⁴⁹

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้วิจัย หมายถึงผู้เรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่องปรัมปราคติไทอาหมนี้
2. ไท และ ไต และ ไทย เป็นชื่อเดียวกันของภาษาตระกูลไท โดยสื่อความหมายต่างกันดังนี้ ไทยใช้เมื่อต้องการชี้เฉพาะภาษาตระกูลไทที่พูดในประเทศไทย ส่วน ไทใช้เมื่อกล่าวถึงภาษาตระกูลไทที่พูดนอกประเทศไทย ตั้งแต่อินเดีย พม่า จีน ลาว ถึงเวียดนาม รวมมาถึงในประเทศไทยด้วย ส่วนไตใช้เป็นกรณีพิเศษเมื่อต้องการระบุสำเนียงดั้งเดิมของภาษาตระกูลไทที่พูดนอกประเทศไทย
3. ชนชาติไท และ ชนชาติไทย หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไท และมีลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรม โดยสื่อความหมายต่างกันดังนี้ ชนชาติไทยใช้เมื่อต้องการชี้เฉพาะถึงคนที่พูดภาษาตระกูลไทในประเทศไทย ส่วนชนชาติไทใช้เมื่อกล่าวถึงคนที่พูดภาษาตระกูลไททั้งในและนอกประเทศไทย
4. ภาษาถิ่น หมายถึงภาษาย่อยของภาษาที่แตกต่างกันตามท้องถิ่นที่ผู้พูดภาษานั้นอาศัยอยู่
5. ไทใหญ่ หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทอันคล้ายคลึงกันที่อยู่ในประเทศพม่า จีน อินเดีย อันประกอบด้วยกลุ่มย่อยต่าง ๆ ดังนี้คือ ไทใหญ่ในรัฐฉาน คำตี้ ไทเมา ไทเหนือ ไทอาหม พ่าเก อ่ายตอน
6. ไทใหญ่ในรัฐฉาน ใช้เมื่อต้องการระบุถึงภาษาถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทใหญ่ในรัฐฉานภาคเหนือและรัฐภาคฉานใต้ในพม่า (ไม่นับรวมฉานภาคตะวันออกหรือ "เชียงตุง" ที่เรียกตัวเองว่า "จีน")

7.ไทอาหม หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทในรัฐฮัสสัม ประเทศอินเดีย ซึ่งเคลื่อนย้ายมาจากอาณาจักรเมืองเมหหลวง (ในรัฐฉาน ประเทศพม่า และในมณฑลยูนนาน ประเทศจีนปัจจุบัน) ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18

8.ไทเมา หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณลุ่มน้ำเม่าฝ่งพม่า คือเมืองน้ำคำ เมืองหญู่เจ้ กระจายมาถึงถึงเมืองแสนหวี

9.ไทเหนือ หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณลุ่มน้ำเม่าฝ่งจีน คือเมืองซอน เมืองเมา เมืองล่า เมืองดี เมืองวันเที่ยง ซึ่งอยู่ในมณฑลยูนนานด้านตะวันตก

10.ไทดำ หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ซึ่งเดิมเรียกว่า สิบสองจุไท เช่น เมืองแดง เมืองลอ เมืองหม้วย เมืองลา เมืองสา่ง เป็นต้น และกระจายอยู่ในแขวงพงสาลีของลาวด้วย

11.ไทขาว หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับไทดำ

12.ไทลื้อ หรือ ลื้อ หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน ได้แก่เมืองเชียงรุ่ง หรือชื่อเดิมว่า สิบสองพันนา

13.จ้วง หมายถึงภาษาถิ่นตระกูลไทภาษาหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาถิ่นตระกูลไทหนาแน่นบริเวณเขตปกครองตนเอง Guangxi Zhuang และเขตปกครองตนเอง Wenchang Zhaung-Miao ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน

คำย่อ

เนื่องจากในงานวิจัยมีการอ้างถึงเอกสารภาษาไทอาหมเป็นจำนวนมาก ซึ่งจัด

แบ่งได้เป็น เอกสารต้นฉบับตัวเขียน เอกสารต้นฉบับอักษรไทอาหม(คัดลอกมาจากเอกสารตัวเขียนอีกทีหนึ่ง) และเอกสารที่ปริวรรตและแปลจากภาษาไทอาหมเป็นไทยแล้วเพื่อความสะดวก ผู้วิจัยจึงขอกำหนดเรียกชื่อเอกสารที่สำคัญต่าง ๆ เป็นคำย่อดังต่อไปนี้

เอกสารต้นฉบับตัวเขียน

1. พันก่อเมือง หรือ พกม. (เอกสารว่าด้วยปรัมปราคติต้นกำเนิดโดยสมบูรณ์, ว่าด้วยต้นกำเนิดโลกและสรรพสิ่ง ตลอดจนวงศ์วานกษัตริย์ยุคแรก, ธานี เลิศเลื่อมใส ปริวรรตและแปล, ในวิทยานิพนธ์เรื่อง"ปรัมปราคติไทอาหม" มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2539)

2. ลิกก่อเมือง หรือ ลม. (เอกสารพิธีกรรมว่าด้วยการเชิญมิ่งเมือง, ผู้วิจัยปริวรรตและแปล, อ้างแล้ว)

3. เลงดอน เจ้าฟ้าแผดขวานคำ หรือ ลด. (เอกสารว่าด้วยตำนานปรัมปราของเทพเจ้าเลงดอน และแนวคิดการสร้างบ้านแปลงเมือง, ผู้วิจัยปริวรรตและแปล, ไม่ได้เผยแพร่)

4. คำเรียกขวัญปาวมิ่ง หรือ รขม. (เอกสารพิธีกรรมว่าด้วยการเรียกขวัญปาวมิ่ง, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลบางส่วนจากเอกสารตัวเขียน, เดิม วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ แปลและเรียบเรียง, ในผลงานวิจัย"วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท" ม.ป.ป, (อัดสำเนา))

5. ไหว้ผีเจ้ารายคอย หรือ จรด. (เอกสารพิธีกรรมว่าด้วยการไหว้ผีที่เจ้ารายคอย, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลบางส่วนจากเอกสารตัวเขียน)

6. Documentary History of the Ahoms vol.1 "Chao-Lung Siu-Ka-Pha" หรือ DHA. (เอกสารต้นฉบับตัวเขียนว่าด้วยสมัยเจ้าหลวงเสือก่าฟ้า, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลบางส่วนจากเอกสารตัวเขียน, เดิม J.N. Phukan, Romesh Buragohain, Ye Hom Buragohain รวบรวมและแปลเป็นภาษาอังกฤษ, พิมพ์โดย Celebration Committee 770th Anniversary Year of Chao-Lung Siu-Ka-Pha(1997-1998), Guwahati, Assam : India, August, 1998)

เอกสารต้นฉบับอักษรไทอาหม

7. เพลหลวง หรือ ผล. (เอกสารว่าด้วยปรัมปราคติต้นกำเนิดโลก, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลใหม่ จากต้นฉบับอักษรไทอาหมที่ปรากฏในบทความ An Ahom Cosmogony ของ

G.A. Grierson ในวารสาร Journal of the Royal Asiatic Society, 1904 ,
เผยแพร่ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปรัมปราคติไทอาหม", อ้างแล้ว)

8.อาหมบูรณจิงฉบับพิมพ์ บทที่ 1 หรือ อบ.1 (เอกสารว่าด้วยปรัมปราคติต้น
กำเนิดโดยย่อ, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลใหม่ จากต้นฉบับอักษรไทอาหมปรากฏในหนังสือ
Ahom Buranji ของ Golap Chandra Barua ฉบับพิมพ์ซ้ำ(1930), 1985, เผยแพร่
ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปรัมปราคติไทอาหม", อ้างแล้ว)

9.อาหมบูรณจิงฉบับพิมพ์ บทที่ 2 หรือ อบ.2 (เอกสารว่าด้วยปรัมปราคติต้น
กำเนิดดวงศวันกษัตริย์ยุคหลัง, ผู้วิจัยปริวรรตและแปลใหม่ จากต้นฉบับอักษรไทอาหมปรากฏ
ในหนังสือ Ahom Buranji, อ้างแล้ว, ไม่ได้เผยแพร่) นอกจากนี้การอ้างอิงข้อความใน
อาหมบูรณจิงฉบับพิมพ์ (บทที่ 3 เป็นต้นไป)ในส่วนที่เป็นประวัติศาสตร์ ใช้คำย่อเพียง อบ.
เอกสารที่ปริวรรตและแปลจากภาษาไทอาหมเป็นไทย

10.ข้อสังเกตนางประการจากตำราโหราศาสตร์ของไทย-ไทย หรือ ดท. (เรณู
วิชาศิลป์, เอกสารประกอบการสัมมนา, ม.ป.ป. (อัคราเนนา))

11.คำเรียกขวัญในพิธีราชาภิเษกเจ้าเสือเฮ็ดเป้งฟ้า หรือ รขร. (เรณู วิชาศิลป์,
ใน ภาษามอญ, ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532)

12.Tai Ahoms and the Stars : Three Ritual Texts to Ward OFF
Danger (ตำราดวงดาวไทอาหม เอกสารสะเดาะเคราะห์ ๓ ส่วนวน) หรือ ดด. (B.J.
Terwiel and Ranoo Wichasin, New york : Cornell Southeast Asia
Program, 1992)

13.พงสาวดารไทอาหม หรือ พอ. (เรณู วิชาศิลป์, กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง,
2539)

เชิงอรรถ บทที่ 2

¹Mercea Eliade, *Myth and Reality*, Trans. from the French by Willard K. Trask (New York : Harper & Row, 1963), pp.5-6.

²*Encyclopedia Britanica*[M-P]. 14th ed., (1965) : 798-801.

³James R. Chamberlain, "ความโทเมืองจากเมืองหม่วย," *รวมบทความประวัติศาสตร์*, ฉบับที่ 8 (กุมภาพันธ์ 2529) : 71-109, ความโทเมืองเป็นคัมภีร์ประวัติศาสตร์ของชาวไทสิบสองจุไทแถบตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามปัจจุบัน ไทกลุ่มนี้นับถือผีหรือลัทธิบูชาธรรมชาติและบรรพชน ตอนต้นคัมภีร์เล่าเรื่องกำเนิดโลก แดนทำลายคนบนโลก แล้วสร้างคนกับสัตว์ใหม่ใส่ลงในหมากน้ำเต้า ตามประเพณีแล้วชายไทดำต้องมีคัมภีร์นี้ติดตัว เขาจะบันทึกสถานที่ต่าง ๆ ที่เดินทางผ่านลงไปด้วย คัมภีร์นี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในงานศพ โดยถือว่าเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์อ่านในงานศพเพื่อ "ส่งคำ" หรือนำวิญญาณกลับสู่สรวงสวรรค์.

⁴Eliade, *Myth and Reality* , pp.18-19.

⁵G.S. Kirk, *Myth: its Meaning and Function in Ancient and other Culture*, (Berkeley : Cambridge University press , 1970), p.42.

⁶ในเอกสารโบราณภาษาไทยอาหมเขียนว่า"ไต"(ไต) มีคำว่า"ผันไตผันชะ" หรือพันธุ์ไทพันธุ์ข้า "ลูกไตลูกชะ"หรือลูกไทลูกข้า มีคำว่า"มิ่งไตมิ่งชะ""หรือ"เมืองไทเมืองข้า"(ข้าหรือข้าเป็นทั้งชื่อกลุ่มชนและฐานันดรทางสังคม) ซึ่งน่าจะบ่งถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์ ขณะเดียวกันก็มีคำว่า"ไต"หรือ"ไท"ในความหมายว่า"คน"ด้วย

⁷จิตร ภูมิศักดิ์, *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ* (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 170-176, จิตรเห็นว่าชาวพื้นเมืองเรียกทั้งคนไทและเมืองไทที่นั่นว่า "อาสาม"ก่อนแล้วกลายเสียงเป็น"อาหม"ภายหลัง ดังนั้นคำว่า"อาหม"จึงเป็นชื่อที่รับจากชื่อที่คนอื่นเรียกมาใช้อีกทีหนึ่ง ; ชื่ออาณาจักรของคนไทอาหมที่ปรากฏในเอกสารโบราณคือ"เมืองนูน"

⁸Annajyoti Gogoi, "Homestead plants of Tai Ahoms," in THE

TAI(Journal of Ban-Ok-Pub-Lik Miong Tai, Purbanchal Tai Sahitya Sobha), Paper of International Seminar on Tai Studies, Guwahati, Assam, India, 7-10 Febuary 1995, ทุกวันนี้ชาวไทอาหมที่อยู่ในชนบทมีคำจำแนกประเภทและเรียกพันธุ์พืชผักสวนครัวในบ้านเป็นคำไท อาทิเช่น ต้น(ออกเสียงเป็นตุน) หมาก กล้วย้า ดอก(ออกเสียงเป็นบลอก) แทนประเภทพืช ; นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านไทอาหมเมื่อกุมภาพันธ์ 2538 ว่ามีคำศัพท์ไทที่ใช้เรียกพืชและสิ่งของหลงเหลืออยู่ในภาษาปัจจุบันประมาณร้อยละ 20.

⁹คำว่า "ไทอาหม" นี้ไม่ได้เป็นคำที่มีอยู่จริงแต่เดิม แต่เกิดจากการผสมคำเรียกตนเองทั้งสองชื่อคือ "ไท" และ "อาหม" เข้าด้วยกันเพื่อสะดวกในการสื่อความหมายของนักวิชาการในไทยมานานแล้ว อันมีทั้ง "ไทยอาหม" "ไตอาหม" และ "ไทอาหม" ผู้วิจัยจึงได้ใช้ตามด้วยเหตุผลเดียวกัน โดยเลือกใช้ "ไทอาหม"

¹⁰ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทอาหม," ใน วัฒนธรรมกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 52-53.

¹¹B.J. Terwiel, "Ahom and the Study of Early Tai Society," paper submitted to the Second Thai-European Research Seminar at Saarbruecken, Germany, 14-18 June 1982 , p.2.

¹²B.J. Terwiel, "The Original of Mankind in Ahom Literlature : towards a Contextual and Regional Analysis," บทความเสนอในการสัมมนาเรื่อง "สังคมและวัฒนธรรมกลุ่มผู้พูดภาษาไตฯ" จัดโดยโครงการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มผู้พูดภาษาไทในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย และรัฐบาลประเทศพม่า ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 7-8 ธันวาคม 2534.

¹³ประเสริฐ ณ นคร, "คำปรารภ," ใน พจนานุกรม ไทยอาหม - ไทย, (2534).

¹⁴เรณู วิชาศิลป์, "ระบบการเขียนของไทอาหม," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529),

หน้า 25-26.

¹⁵เจียงอิงเหลียง, ประวัติชนเชื้อชาติไทย ตอนที่ 2 (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน สำนักนายกรัฐมนตรี, 2534), หน้า 96-102.

¹⁶เรณู วิชาศิลป์, เรื่องเดียวกัน.

¹⁷ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทอาหม," หน้า 56.

¹⁸สัมภรณ์ เรณู วิชาศิลป์, อาจารย์สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 20 กุมภาพันธ์ 2538.

¹⁹B.J. Terwiel and Ranoo Wichasin, Tai Ahoms and the Stars : Three Ritual Texts to Ward Off Danger (ตำราดวงดาวไทอาหม เอกสารสะเดาะเคราะห์ ๓ ส่วน) (New York : Cornell Southeast Asia Program, 1992), p.42 , ก่อนที่จะบรรยายวิธีการสะเดาะเคราะห์ เอกสารชิ้นต้นด้วยการท้าวความถึงครั้งสร้างโลกย่อ ๆ ว่า "แหมเมื่อเลงคอนแดนคำจำสร้างดินสร้างน้ำสร้างไฟ...".

²⁰J.N. Phukan, "เทวดาและผีของชาวอาหม แง่มุมหนึ่งของความเชื่อของชาวไท(ไต)โบราณ," แปลโดย ปราณี วงษ์เทศ, เมืองโบราณ ปีที่ 10, ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2527) : 84-90.

²¹พระยาอนุমানราชชน, เรื่องของชาติไทย (ม.ป.ท., ม.ป.ป., พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระราชวีรากร(บุญมา ญาณคุตเถระ), 4 มีนาคม 2511) หน้า 88-93.

²²สังข์ พัทธโนทัย[สารนาถ], เขียนไทยอาหม ...สายเลือดของเรา, (พระนคร : เสถียรภาพ, 2497), หน้า 447-459.

²³จิตร ภูมิศักดิ์, โครงการแข่งน้ำ และข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2524), หน้า 72-73, ผู้วิจัยนำแนวคิดทฤษฎีของนักมานุษยวิทยาที่ศึกษาเรื่องระบบความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ศึกษาในสังคม

บุพกาลมาศศึกษาลักษณะทั่วไปของปรัมปราคติ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานคือทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism) ที่เชื่อว่าระบบความเชื่อของมนุษย์พัฒนามาเป็นลำดับ ได้แก่แนวคิดของ E.B. Tylor และทฤษฎีประยุกต์ใหม่ของ Anthony F.C. Wallace และ Robert N. Bellah นอกจากนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับแนวคิดของ Mercea Eliade ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปรัมปราคติกับประวัติศาสตร์ศาสนาไว้มากมาย ส่วนการอธิบายและศึกษาปรัมปราคติไทอาหมในกรอบของสังคมนั้น ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับแนวคิดทฤษฎีของ "จิตร ภูมิศักดิ์" และใช้ส่วนหนึ่งของวิธีวิทยาของเขาเป็นหลักด้วย กล่าวคือจิตรศึกษาลักษณะและการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของสังคมไทเพื่ออธิบายพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมด้วยวิธีการศึกษาความหมายของคำกุญแจ บริบทแวดล้อมของความหมายนั้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงความหมาย

โปรดดูบท "ประเพณีการเรียกชื่อเทวดาด้วยคำไทย" และบท "ลักษณะของไทยดั้งเดิม" จะพบว่าจิตรมีสมมุติฐานตั้งต้นว่าความเชื่อผีเป็นลักษณะดั้งเดิมของไทย จึงศึกษาเรื่องคำเรียกเทวดาของไทยในภาษาถิ่นตระกูลไทต่าง ๆ และใช้ลักษณะการคงอยู่ของคำไทยเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการคงอยู่ของลักษณะดั้งเดิมของไทย ซึ่งอาจถือเป็นพัฒนาการแรกของสังคมและวัฒนธรรมไทได้ จากนั้นจิตรได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกเทวดาในสังคมไทกลุ่มต่าง ๆ เช่น ไทยก่อนสมัยอยุธยา ไทยสมัยอยุธยา ลาว ไทลื้อ ไทอาหม และถือเอาการเปลี่ยนแปลงชื่อเทวดานั้นเป็นเสมือนผลของขั้นตอนพัฒนาการที่สังคมไทเริ่มตั้งสรวลกับวัฒนธรรมของสังคมอื่นโดยเฉพาะระบบความเชื่อฮินดูและพุทธ จิตรยังได้แจกแจงลักษณะการเปลี่ยนแปลงชื่อที่แตกต่างกันในแต่ละสังคมไท อันมีทั้งการผสมผสาน การปรับเข้ากับของดั้งเดิม และการรับใหม่ล้วน ๆ รวมทั้งเสนอแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย จิตรให้เค้าเงื่อนว่าความหลากหลายของชื่อเทวดาและแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังนี้คือคุณภาพของพัฒนาการของสังคมและวัฒนธรรมไทที่แตกต่างกันในแต่ละแห่งนั่นเอง.

²⁴N. Brown, "Alphabets of the Tai Language," *Journal of the Asiatic Society of Bengal* Vol.6, (January, 1837) : 17, in B.J. Terwiel, "the Original of Mankind in Ahom Literature : towards a Contextual and Regional Analysis," p.2.

²⁵G.A Grierson, " An Ahom Cosmogony, with a Translation and a Vocabulary of the Ahom Language," Journal of the Royal Asiatic Society (1904) : 181-232.

²⁶W.W. Cochrane, "An Ahom(Shan) Legend of Creation (from an old MS)," Journal of the Royal Asiatic Society Vol 43, (1911) : 132-142, in Terwiel, Ibid., p.3.

²⁷Golap Chandra Barua, trans. and ed., Ahom-Buranji, reprinted (1930), (Guwahati : Spectrum Publication, 1985), chap. 1-2 and chap.6, p.39.

²⁸ประเสริฐ ฉ นกร, "การสร้างโลกตามคติไทอาหม," ใน งานจารึกและประวัติศาสตร์ (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534), หน้า 120-122, 176.

²⁹เรณู วิชาศิลป์, "คำเรียกขวัญในพิธีราชาภิเษกเจ้าเสือเห็ดเป็งฟ้า," ภาษาจารึก ฉบับจุฬาลักษณ์ เนื่องในวาระเกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.อ. เสนีย์ วัฒวรรณ (ภาควิชาภาษาตะวันออกและชมรมรวมใจจารึก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532), หน้า 115-137.

³⁰Terwiel, Ibid., pp.1-13.

³¹Aimya Khang Gohain, "Lengdon and their predecessors in Ahom Buranji," Proceedings of the 3rd International Conference on Thai Studies, The Australian National University, Canberra, 3-6 July 1987.

³²สัมภาษณ์ Aimya Khang Gohain, นักศึกษาไทพ่าเก, 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538

³³Aimya Khang Gohain, "The Ahom Buranji (A Short Review)," (อัคราณา), ใน เรณู วิชาศิลป์ ผู้ถ่ายทอดและแปล, พงศาวดารไทอาหม เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2539), หน้า 22.

³⁴Edward Gait, A History of Assam, 6th ed. (2nd ed. reprinted, 1926), (Guwahati : Lawyer's Book Stall, 1994), pp. 67-69.

³⁵หลวงวิจิตรวาทการ, งานค้นคว้าเรื่องชาติไทย (กรมประมวลข่าวกลาง, 2504), หน้า 194-195.

³⁶Gogoi Padmeswar, Tai-Ahom Religion and Customs, (Gauhati : Publication Board, 1976), pp. 54-62.

³⁷Gogoi Padmeswar, "นิยายน้ำเต้าไทอาหม," แปลโดย ธรณี เลิศเลื่อมใส, เมืองโบราณ ปีที่ 22, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2539): 117-120.

³⁸เรณู วิชาศิลป์, พงศาวดารไทอาหม เล่ม 1, หน้า 41-42.

³⁹Terwiel, Ibid., pp.13-21.

⁴⁰Gogoi Padmeswar, Ibid., pp.1-13.

⁴¹J.N. Phukan, เรื่องเดียวกัน.

⁴²ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทอาหม," หน้า 45-67.

⁴³ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม," บทความประกอบการสัมมนาเรื่อง "ไทอาหม" ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร 21 สิงหาคม 2537, หน้า 20-27.

⁴⁴วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์, "วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท," หน้า 28-34 (อัครสำเนา)

⁴⁵ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม," องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหมปัจจุบันมีด้วยกัน 3 องค์ อันแตกต่างกันไปตามสำนักคิด ได้แก่ สำนักประวัติศาสตร์อังกฤษ สำนักประวัติศาสตร์อิสลาม และสำนักประวัติศาสตร์ไท

⁴⁶พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73-97.

⁴⁷บรรจบ พันธุเมธา, "ตำนานเมืองเมา," ใน ขุนนาง, สมเด็จพระพันางเธอ

เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ทรงรวบรวม (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2529), หน้า 219-227.

⁴⁸ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และเรณู วิชาศิลป์, "องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม," หน้า 17.

⁴⁹โปรดุ สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, "สามทศวรรษไทศึกษากับไทยศึกษา : การศึกษาเปรียบเทียบสังคมและวัฒนธรรมไทย," Proceedings of the 6th International Conference on Thai Studies, Chiangmai, Thailand, 14-17 October 1996, หน้า 190-195 ; อานันท์ กาญจนพันธุ์, "ปัญหาและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไท," ใน เสวนาไทศึกษาชุดที่ 1 , สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, บรรณาธิการ (สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537), หน้า 56-57.

บทที่ 3

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัมปราคติ

ปรัมปราคติหรือ myth มีอยู่ทุกสังคม เป็นมูลฐานหนึ่งอันประกอบขึ้นเป็นอารยธรรมของมนุษย์ สังคมปัจจุบันบางแห่งมองว่าปรัมปราคติเป็นมรดกเรื่องเล่าจากอดีตและตีค่าต่างกันตั้งแต่เป็นนิทาน นิยาย มหาकाพย์ หรือวรรณคดี แต่บางแห่งปรัมปราคติยังคงมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์อยู่ร่วมกับลัทธิศาสนา อาทิเช่นในประเทศอินเดีย นอกจากนี้ปรัมปราคติในยุคปัจจุบันดังกล่าว เรายังพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรคือจารึกและคัมภีร์ซึ่งแสดงว่าชนเผ่าและรัฐโบราณต่าง ๆ ก็มีปรัมปราคติ หลักฐานเหล่านี้แรกสุดมิได้ปรากฏในฐานะวรรณคดี หากปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของจารึกในชื่อเทพที่ชนเผ่าเคารพร่วมกัน¹ หรือไม่ก็ปรากฏในลักษณะคำขับหรือบทโศลกสดุดีปวงเทพในการประกอบพิธีกรรมซึ่งภายหลังจดจารไว้ในคัมภีร์² แม้ในกลุ่มสังคมซึ่งไม่มีประเพณีบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรก็มีปรัมปราคติโดยถ่ายทอดผ่านประเพณีบอกเล่า[oral tradition]สืบกันมา หรือไม่ก็มีพิธีกรรมแสดงหรือจำลองปรัมปราคติซึ่งอาจเป็นการเต้นรำร่วมกันอย่างในสังคมชาวอะบอริจิน

ความหมายเบื้องต้นของปรัมปราคติ(myth)

งานวิจัยนี้ได้เทียบเคียงปรัมปราคติกับคำว่า myth ในภาษาอังกฤษ คำว่า myth โดยตัวเองเป็นคำที่นิยามยากมาก หากมุ่งหมายจะนิยามให้ครอบคลุม myth ทุกประเภทและบทบาทของ myth ในทุกวัฒนธรรมรวมไปถึงสังคมสมัยโบราณ ความนิยมทั่วไปปัจจุบันเกี่ยวกับการศึกษาเรื่อง myth จึงละการหาคำนิยามเพียงหนึ่งเดียวอันเป็นที่

ยอมรับร่วมกันได้ในหมู่นักวิชาการไป หากถือว่า myth อาจอธิบายได้หลายนัยโดยขึ้นกับแนวทางของสำนักคิดนั่นเอง และยังขึ้นกับประวัติศาสตร์ความหมายของคำ myth อีกด้วย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีศึกษาความหมายเบื้องต้นของ myth ซึ่งเลือกแทนด้วย "ปรัมปราคดี" เป็นลำดับดังนี้คือ

1. ศึกษาความหมายตามรูปศัพท์
2. ศึกษาความหมายจากคำนิยามต่าง ๆ
3. ศึกษาความหมายของการเทียบคำ

1. ศึกษาความหมายตามรูปศัพท์

คำ myth มาจากคำกรีกดั้งเดิม mythos ซึ่งมีความหมายต่อเนื่องกันดังนี้คือ "คำ" [word] อันผ่านการ "พูด" (saying) และ "เรื่อง" (story) กลายเป็น "เรื่องสมมติ, เรื่องแต่ง, นิยาย" (fiction)³

คำ mythos นี้กรีกจัดให้เป็นคำตรงข้ามกับ logos อันหมายถึงสิ่งที่ เป็นสัจธรรม อันแสดงได้แจ่มชัดและทดสอบให้เห็นจริงได้ ทั้งนี้เพราะ myth มักเป็นเหตุการณ์เหนือจริงอันไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยหรือตั้งคำถาม จาการากศัพท์กรีกนี้เองบางทีทำให้คนตะวันตกหมายเอาว่า myth เป็นเรื่องเท็จเพราะไม่อาจพิสูจน์ได้⁴ ต่อมาคำ mythos ยังถูกจัดให้อยู่ตรงข้ามกับ historia หรือประวัติศาสตร์ นอกจากนี้สมัยก่อนยุคกลางของยุโรป พวกบาทหลวงลงมติว่า myth เป็นความหลงไม่แท้จริงหรือ "มายา (illusion)" เพิ่มขึ้นอีกประการ⁵ เนื่องจากไม่อาจวินิจฉัย myth ได้ตามหลักของพระคัมภีร์เก่าและใหม่ทั้งสองฉบับของศาสนาคริสต์

2. ศึกษาความหมายจากคำนิยามต่าง ๆ

Webster 's Encyclopedic Unabridged Dictionary ให้คำนิยาม myth ในภาษาปัจจุบันไว้ดังนี้

นิยามแรกคือ A tradition or legendary story , usually concerning some superhuman being or some alleged person

or event, with or without determinable basis of fact or a natural explanation, esp. a tradition or legendary story that is concerned with deities and demigods and the creation of the world and its habitants.⁶ แปลได้ใจความว่าตำนานหรือเรื่องราวปรัมปราตามประเพณี มักเกี่ยวข้องกับอภิมนุษย์ บุคคลหรือเหตุการณ์ที่อ้างถึงพร้อมกันนี้อาจทั้งมีหรือไม่มีรากฐานตามข้อเท็จจริงหรือตามธรรมชาติก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักเป็นตำนานหรือเรื่องราวปรัมปราตามประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและบุคคลกึ่งเทพ การสร้างโลกและสรรพสิ่ง

นอกจากนี้ myth ยังหมายถึง "นิยายหรือข้อเขียนที่อยู่ในปริณิพลของ myth" และ "เรื่องราว ความนึกคิด และมโนทัศน์ที่ประดิษฐ์ขึ้น" และ "บุคคลหรือสิ่งใดที่อุดมด้วยจินตนาการหรือการเสกสรรขึ้น" และ "ความเชื่อถือร่วมกันที่ยอมรับแน่นแฟ้นโดยปราศจากการวิจารณ์" แล้วยังกินความไปถึง error หรือความผิดพลาดในศาสนาคริสต์อีกด้วย ในภาษาสมัยใหม่ยังมีนัยถึง "ความนึกคิดอันมีความปรารถนาอยู่เหนือเหตุผล"

Mircea Eliade นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศาสนาให้คำนิยาม myth ไว้ดังนี้ Myth narrates a sacred history ; it relates an event that took place in primordial Time, the fabled time of the "beginnings".⁷ แปลได้ใจความว่าปรัมปราคือเล่าประวัติศาสตร์อันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยดึกดำบรรพ์ ณ ห้วงเวลากำเนิดโลก

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานได้นิยามคำ myth ไว้ดังนี้ "myth ปุราณะ, ความเชื่อปรัมปรา นิยายปรัมปราประเพณีที่มีความสำคัญทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรมของสิ่งมีอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือเป็นสมมุตินิยายในรูปของการบรรยายเกี่ยวกับต้นกำเนิดของพิธีกรรมทางศาสนา ธรรมเนียมทางสังคม หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ"⁸

เมื่อพิจารณาคำนิยามต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว พบว่า myth ในทัศนะของเจ้าของภาษามีทั้งความหลากหลาย ต่อเมื่อใช้กรอบความคิดทางวิชาการผสมผสานทั้งสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โดยเฉพาะด้านระบบความเชื่อจึงได้นิยามใหม่ขึ้นมา น่าสังเกตว่า

3. ศึกษาความหมายของการเทียบคำ

ปัจจุบันในภาษาไทยนิยมเทียบคำ myth กับคำว่า "ตำนาน" มากที่สุด แต่ตำนานเป็นคำที่กินความกว้างมาก คือหมายถึงได้ทั้ง 1.นิยายปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน เทพนิยาย 2.ตำนานประวัติศาสตร์ศาสนา 3.พงสาวดารราชวงศ์และประวัติศาสตร์บ้านเมือง⁹ ดังนั้นเมื่อต้องการเอ่ยถึง myth นักวิชาการบางท่านจึงใช้วิธีผสมคำเพิ่มเติม เช่น "เทวด้านาน" "ตำนานปรัมปรา" หากระบุถึง myth of origin อาจใช้ "ตำนานสร้างโลก" เป็นต้น

แม้ตำนานเป็นคำที่รู้จักกันดีและใช้เรียกงานเอกสารเก่าแก่ในประเทศไทยอย่างกว้างขวางมานาน หากน่าจะไม่ใช่คำไทยแต่ดั้งเดิม เพราะในภาษาไทยถิ่นทั้งในและนอกประเทศไทยใช้คำไทว่า "พื้น" ในความหมายกว้างได้แก่ "ประวัติ, ตำนาน, นิทาน หรือ background, history, legend"¹⁰ อาทิเช่น "พื้นขุนบรม"หรือพงสาวดารล้านช้างของลาว "พื้นเมืองเชียงใหม่"หรือประวัติบ้านเมืองเชียงใหม่ "พื้นพระบาง"หรือตำนานพระพุทธรูปองค์สำคัญแห่งหลวงพระบาง อีกทั้งอาจกล่าวเป็นข้อความ"พื้นท้าวใหญ่เจืองหญาญ"หรือตำนานวีรบุรุษชื่อขุนเจือง(ท้าวสูง)ซึ่งได้แต่งเป็นวรรณคดี ที่กล่าวมาแล้วเป็นเอกสารโบราณทั้งสิ้น

ในภาษาไทยใหญ่ "พื้น" มีความหมายว่า "the very begining, origin"¹¹ หรือ แรกสุด ต้น ในภาษาไทยอามซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของภาษาไทยใหญ่เรียกตำนานสร้างโลกของตนว่า "พื้นก่อเมือง" ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าคำไทที่ว่า"พื้น"น่าจะตรงกับคำ myth of origin ในแง่ของนิยายหรือความเชื่อปรัมปราประเพณีที่เล่าถึงต้นกำเนิดได้ด้วยอีกประการ แต่ในภาษาไทยภาคกลางปัจจุบัน คำนี้ได้กลายความหมายไป และคงใช้สื่อความหมายที่ต้องการไม่ได้

อันที่จริงสมัยก่อนในภาษาไทยมีคำที่ใช้เรียก myth of origin อยู่แล้ว คือคำว่า"ปฐม"อันเป็นคำบาลีหมายถึงที่แรกหรือเบื้องต้น ซึ่งมีหลักฐานว่าได้ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2038 ตลอดมาจนมาเลิกไปไม่ถึงร้อยปีมานี้ อย่างเช่น"ปฐมมูลมูลิ"หรือตำนานสร้างโลกของล้านนาซึ่งจารไว้เป็นคัมภีร์ นอกจากนี้ยังมี "ปฐมกัป ปฐมโลก ปฐมมูล" ล้วนเป็นชื่อคัมภีร์ที่จารเรื่องสร้างโลกของกลุ่มชน ลื้อ จีน(จีน)¹² ธรรมเนียมใช้คำ"ปฐม"

นี้อาจใช้พร้อมกับคำว่า "มูล" ซึ่งหมายถึงต้นตอ ราก โคน อย่างเช่นคำ "ปฐมมูล"

อย่างไรก็ดีแม้ว่าในภาษาไทยจะมีคำไทและคำบาลีที่อยู่ในระบบภาษาไทยซึ่งแทนคำ myth และ myth of origin ใช้ก็ตาม แต่ว่าพจนานุกรมสังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถานได้แปลเทียบ myth กับคำสองคำคือ ปุราณะ หรือ ความเชื่อปรัมปรา นักวิชาการทางมานุษยวิทยาของประเทศไทยใช้คำศัพท์เทียบนี้พร้อมกับกำกับคำภาษาอังกฤษไว้ด้วย

คำแรก "ปุราณะ" โดยความหมายแล้วก็คือเรื่องราวอันมีมาแต่โบราณกาล และเป็นชื่อชุดกัมภีร์ของอินเดียหลังยุคพระเวท "มหาปุราณะ" หรือปุราณะใหญ่มีด้วยกัน 18 เล่ม แล้วยังมี "อุปปุราณะ" หรือปุราณะรองอีก 18 เล่ม กัมภีร์ปุราณะ เป็นเสมือนสารานุกรมรวบรวมสรรพความรู้ที่มีมาแต่โบราณด้านศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย "ปัญญาลักษณ์" หรือลักษณะ 5 ประการ กล่าวคือ 1. เรื่องความเป็นมาของจักรวาล 2. เรื่องความพินาศและกลับมีขึ้นใหม่ของจักรวาล 3. ประวัติของเทพเจ้าและทวยเทพ 4. การครองโลกของพระมนู 14 องค์ (หรือต้นบรรพชนของมนุษย์) 5. ประวัติของสุรยวงส์ และจันทรวงส์ (หรือต้นวงศ์วานกษัตริย์) การจำแนกนี้เป็นความคิดของอินเดียแท้ อันมีมาแต่โบราณโดยปรากฏในพทานุกรมเล่มแรกของอินเดีย เรื่อง "อมรโกษ" ซึ่งคาดว่าแต่งช่วง ค.ศ. 550-750¹³

หากพิจารณาปัญญาลักษณ์ของปุราณะแล้ว พบว่าตรงกับโครงสร้าง myth และ myth of origin สวมเข้ากับนิยามของ myth เชิงวิชาการได้ดี¹⁴ ไม่เพียงเท่านั้น ยังชัดเจนว่าปุราณะในภาษาไทยมีความหมายโน้มนำไปทางสูง มีพลานุภาพและศักดิ์สิทธิ์ อันเผยถึงความจริงขั้นปรมาตม นับเป็นเกณฑ์คุณลักษณะของ myth ที่แยกขาดจากกลุ่มนิยายปรัมปราหรือนิทานท้องถิ่นทั้งปวง (folktale)¹⁵ ผู้วิจัยเห็นพ้องว่า myth ตรงกับ ปุราณะนั้นก็ตามด้วยว่าเราไม่เคยมีธรรมเนียมใช้คำว่าปุราณะแทนเรื่องราวหรือตำนานโบราณของเรา จึงยากที่จะหวังให้คำนี้สื่อความหมายได้ดีในวงกว้าง

คำที่สอง "ความเชื่อปรัมปรา" เป็นคำที่เข้าใจได้ทันที เกิดจากการผสมคำไทยกับคำบาลีสันสกฤต หมายความว่าความเชื่อเก่าแก่ที่สืบทอดมา ผู้วิจัยได้กำหนดคำว่า "ปรัมปราคติ" ใช้แทนที่คำนี้ในการวิจัยนี้ เนื่องจากเป็นคำศัพท์ที่กระชับและเหมาะสม

กับจุดประสงค์ของการวิจัย ปรัมปราคติแปลได้ตรงตัวว่าแบบอย่างความเชื่อที่สืบทอดกันมานาน ทั้งนี้เกิดจากการผสมความหมายของคำสองคำ"ปรัมปรา + คติ" โดยที่ "ปรัมปรา"แปลว่าสืบ ๆ กันมา, เก่าก่อน ส่วน"คติ"หมายความว่าวิธี, แบบอย่าง, แนวทาง ทั้งสองคำเป็นคำบาลีสันสกฤตในระบบภาษาไทย และมีความหมายตรงรูปศัพท์ เป็นกลาง ไม่อาจโน้มนำไปทางใด จึงเหมาะที่จะเป็นตัวตั้งในงานวิจัยนี้

จากที่กล่าวมาแล้วเห็นได้ว่าองค์ประกอบ myth ในเชิงวิชาการประกอบด้วยสองสิ่งคู่กันคือ"เรื่อง(ปุราณะ)"กับ"ความเชื่อ(ความเชื่อปรัมปรา)" อีกแง่หนึ่งก็คือ"รูปลักษณะและเนื้อหา"กับ"บทบาทและหน้าที่"นั่นเอง ดังนั้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงใช้คำว่า"ปรัมปราคติ" ในความหมายพื้นฐานว่า แบบอย่างความเชื่อที่สืบทอดกันมานานโดยผ่านทางเรื่องเล่า และแยกแยะเป็นปรัมปราคติส่วนเรื่องเล่า กับ ส่วนองค์ความเชื่อเสมอเมื่อทำการวิเคราะห์พร้อมกันนี้ก็มีคำว่าปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิด ซึ่งใช้แทนคำ myth of origin ด้วย และหมายถึงแบบอย่างความเชื่อที่สืบทอดกันมานานโดยผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นกำเนิดของโลก และปรากฏการณ์ธรรมชาติ ต้นกำเนิดของอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ต้นกำเนิดมนุษย์ อารยธรรม และขนบธรรมเนียมสังคม และต้นกำเนิดวงศ์วานกษัตริย์ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยคงยังใช้คำว่า"ตำนานปรัมปรา"อยู่บ้างในการบรรยายทั่วไป หรือในบริบทที่คู่กับประวัติศาสตร์

การศึกษาเกี่ยวกับปรัมปราคติหรือปรัมปราคติวิทยา (mythology)

เนื่องด้วยเชื่อกันว่าปรัมปราคติเป็นที่มาของจิตสำนึกและรูปแบบการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของสังคม¹⁶ ดังนั้นจึงถือว่าการศึกษาศิลปะปรัมปราคติของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นกุญแจไขสู่อุดมคติ ความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น แต่ละสังคมย่อมมีปรัมปราคติของตนอันถือเป็นภูมิปัญญาสำคัญ อีกทั้งมีกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดภายในสังคมนั้น ไม่ว่าจะเป็นโดยผ่านจากพิธีกรรมหลายระดับของสังคม เล่าสู่หรือถ่ายทอดกันภายในวงศ์ตระกูล เรียนจากผู้ทรงความรู้โดยตรงหรือ"ครอบครู" ทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าใจรากฐานและความเป็นมาของสังคมกับบรรพชนตนเอง อันนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกัน เหตุฉะนั้นเห็นได้ว่าจุดประสงค์ของการศึกษา เช่นนี้เป็นปรากฏการณ์ธรรมดา

ของความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมของสังคมเจ้าของปรัมปราคนนั้นเอง นอกจากนี้ทำที่ที่ศึกษานั้นย่อมเต็มไปด้วยความคร่ำมเกรงบนอบ กรณีนี้เราขอมเข้าใจได้ว่าความนึกคิดของคนอารยันโบราณที่ยกให้คัมภีร์ฤคเวทเป็นคำพิพจน์อันได้สดับจากโอษฐ์พรหมเป็นเช่นไร ซึ่งเป็นทำที่เดียวกับคนอะบอริจินในออสเตรเลียอ้างถึงสมัยดึกดำบรรพ์เมื่อทิพยบรรพชนหรือ Ungambikula สร้างโลกว่าเป็น "The Dreamtime" หรือ "ห้วงฝัน"

แต่การศึกษาปรัมปราคติในสังคมอื่นซึ่งต่างไปจากตนเพื่อให้เข้าใจสังคมนั้นเกิดขึ้นเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยหมู่ปราชญ์และสถาบันการศึกษาของตะวันตกเป็นเบื้องแรก บรรดาสังคมที่เป็นเป้าหมายของการศึกษานั้นแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมกับทางตะวันตกอย่างสิ้นเชิง ข้างยังมีความหลากหลายอย่างยิ่งอีกด้วย จุดประสงค์ของการศึกษาประเภทนี้ได้ก่อให้เกิดศาสตร์ซึ่งเรียกว่า mythology ปัจจุบันคำนี้ใช้ได้ทั้งสองลักษณะได้แก่ การศึกษาปรัมปราคติหรือ myth ทั่วไป และการศึกษาองค์ปรัมปราคติหรือ body of myth ของสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งโดยเน้นที่ความเชื่อทางศาสนา¹⁷ และทำที่ที่ศึกษานั้นเป็นไปอย่างมีหลักวิชาซึ่งค่อย ๆ พัฒนาขึ้นจนกล่าวว่าเป็นการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์

อันที่จริงปรัมปราคติวิทยาหรือ mythology เป็นศาสตร์ที่สาวความเป็นมาได้ยาวไกลถึงยุคกรีกโบราณ นักปรัชญากรีกโบราณใช้แนวทางตีความเปรียบเทียบ มุ่งพินิจความหมายเบื้องลึกที่แฝงอยู่ในตัวบทของปรัมปราคติด้วยหลักที่ค่อนข้างไปทางลัทธิปรัชญาเหตุผลนิยมหรือปฏิบัตินิยมเป็นสำคัญ (rationalism or pragmatism) ทั้งนี้อาศัยศึกษาจากตัวบทปรัมปราคติของกรีกเองซึ่งยกขึ้นสู่รูปของวรรณคดีมหากาพย์เป็นหลัก โดยเฉพาะ Odyssey ที่ประพันธ์โดย Homer แนวทางนี้มักอ่านความหมายในปรัมปราคติให้เกี่ยวพันกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและจริยศาสตร์ของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น Euhemerus ผู้มีชีวิตอยู่ช่วง 300 ปีก่อนคริสต์ศักราช เสนอทัศนะว่าบรรดาเทพเจ้าหาใช่ผู้วิเศษไม่ หากเดิมคือจอมคนที่สร้างคุณประโยชน์แก่หมู่ชน จึงได้รำลึกเชิดชูสูงขึ้นสืบกันมากระทั่งเปลี่ยนสถานะเป็นเทพ

ปรัมปราคติวิทยายุคเก่าได้หยุดชะงักไปสมัยยุคกลางของยุโรป トラาบาจนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงเกิดเค้าโครงของแนวคิดการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีในสังคมมนุษย์ขึ้นมา มโนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับปรัมปราคติก็ได้เริ่มขึ้น นักคิดชาวอิตาลี Giambattista

Vico เป็นคนแรกที่ชี้ชัดถึงบทบาทของจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์อันก่อรูปตำนานปรัมปราอันหลากหลายซึ่งสืบเนื่องมาจากระดับวัฒนธรรมต่าง ๆ สมัยเดียวกันนี้เป็นยุคต้นของการล่าอาณานิคม รายงานเกี่ยวกับดินแดนและอาณาจักรของชนเผ่าและชนชาติใหม่ ๆ จากคณะเผยแผร์ศาสนามิชชันนารีและนักสำรวจต่าง ๆ ถูกส่งเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวของชนพื้นเมืองในทวีปอเมริกาเหนือซึ่งยังดำรงชีพอยู่เยี่ยงสังคมบุพกาล จึงมีการศึกษาเปรียบเทียบปรัมปราคติระหว่างกรีกกับโรมันและชนพื้นเมืองเหล่านั้นในผลงาน

On the Origin of Fables (1724) ของ Bernhard Le Boveir de Fontenelle
ข้อสรุปได้ให้ต้นเค้าลักษณะสากลของมนุษยชาติ

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวทางศิลปวรรณคดีของลัทธิโรแมนติคที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของอารมณ์และจินตนาการในชีวิตมนุษย์ เป็นส่วนเร่งเร้าให้เกิดการศึกษาและเก็บรวบรวมตำนานปรัมปรา รวมทั้งเทพนิยายและนิทานท้องถิ่นซึ่งยังหลงเหลืออยู่ในทวีปยุโรป เพราะเห็นค่าว่าเป็นคลังแห่งประสบการณ์และพลังชีวิตมากกว่าแบบอย่างศิลปวรรณคดีอันจี๊ดจ๊าดของชนชั้นเจ้าขุนนาง และผู้ดีทั้งหลายขณะนั้น นักปรัชญาลัทธิโรแมนติคชาวเยอรมัน Johann Gottfried von Herder ได้เสนอมนทัศน์ใหม่ของตำนานปรัมปราว่าคือรูปสำแดงรูปหนึ่งถึงประสบการณ์ตรงต่อธรรมชาติของชนโบราณทัศนะนี้ยังเป็นที่ยอมรับได้จนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีอีกทัศนะแปลกใหม่ที่เกี่ยวกับการให้คุณค่ากับตำนานปรัมปราของชนโบราณอีกด้วย คือมองว่ายังเป็น "คนเถื่อน (savage)" มากเท่าไร ก็ยิ่ง "มีชีวิตชีวา" และ "รักอิสระ" มากเท่านั้น ทั้งนี้ Herder วิเคราะห์จากโคลงกลอนของกวีนักรบไอรিশชื่อ Ossian และเพลงของชนโบราณในผลงาน *Extract from a Correspondence on Ossian and the Song of Ancient People* (1773)

ภาววิสัยใหม่ของการศึกษาปรัมปราคติขยายกว้างขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากตำนานปรัมปราในรูปวรรณคดีของกรีกและโรมัน ปรัมปราคติศักดิ์สิทธิ์ในรูปตำนานบอกเล่าและคติความเชื่อซึ่งยังถือปฏิบัติของชนเผ่าพื้นเมืองในอเมริกา และตำนานกับนิยายปรัมปราของกลุ่มชนพื้นเมืองในยุโรปในรูปประเพณีบอกเล่า ก็มีการศึกษาปรัมปราคติในคัมภีร์ไบเบิลของอินเดียเพิ่มขึ้นอีกอย่าง สืบเนื่องจากการศึกษาภาษาตระกูลอินเดีย-ยุโรปและการ

ศึกษาภาษาสันสกฤตที่เจริญขึ้นร่วมสมัยกับลัทธิโรแมนติก นักบูรพคดีศึกษาชาวเยอรมัน Friedrich Max Muller ผู้ทำการวิจัยสำคัญเกี่ยวกับภาษาตระกูลอินเดีย-ยุโรปได้เสนอผลงาน *Comparative Mythology* (1856) ข้อเสนอสำคัญของเขาคือปรัมปราคติของกลุ่มชนอารยันโบราณ (บรรพชนของอินเดีย-ยุโรป) เป็นเรื่องราวของการทำงานของธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทยาอุส(ฟ้า) สุริยะและอาทิตย์(ตะวัน) อุษา(รุ่งแจ้ง) เทพเจ้าเหล่านี้แรกทีเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ นอกจากนี้การเปรียบเทียบทางภาษาศาสตร์ยังแสดงให้เห็นแจ่มชัดว่า Dyaus pita (ทยาอุสบิดาหรือเทพบิดรของอินเดีย) เป็นคำเดียวมาแต่เดิมกับ Zeus pater (ซุสหรือเทพดีผู้เป็นประมุขของกรีก) ภายหลังศาสตร์การเปรียบเทียบขยายไปถึงประวัติศาสตร์และปรัชญา ฐานของปรัมปราคติวิทยาจึงมั่นคงขึ้นเป็นลำดับ

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อาจกล่าวได้ว่าสำนักคิดต่าง ๆ ของมานุษยวิทยาได้งอกงามแตกแขนง แม้ว่าแนวคิดทฤษฎีของแต่ละสำนักคิดแตกต่างกันมาก แต่ยังมีจุดร่วมกันตรงที่ตระหนักถึงความสำคัญของปรัมปราคติในสังคมบุพกาล กล่าวโดยรวมคือหลายสำนักคิดมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างปรัมปราคติ กับพิธีกรรมและศาสนา ต่อมาก็รวมถึงแบบแผนความเชื่อ วิถีคิด วิถีปฏิบัติเข้าไว้ด้วย(สิ่งนี้มักวิชาการสมัยใหม่บางท่านเรียกว่า"อุดมการณ์" หรือ Ideology¹⁸) เวลานี้หลักการศึกษาคติชนประเภทเรื่องเล่าหรือนิทานนิยาย (folktale) เริ่มแยกขาดจากปรัมปราคติ [myth] เพราะนักวิชาการสมัยนั้นมองว่าคติชนเป็นผลิตผลอีกรุ่นที่สืบเนื่องมาจากปรัมปราคติในลักษณะกร่อนลง (degeneration)¹⁹ แม้ว่าพัฒนามาจากปรัมปราคติโบราณก็จริง หากด้วยการผ่านกาลเวลายาวนาน ทำให้การสร้างใหม่ห่างไกลจากแหล่งบันดาลใจธรรมชาติอันบริสุทธิ์สูงส่งดุจดังสมัยบุพกาล

ช่วงหนึ่งของสมัยดังกล่าว ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism)²⁰ มีบทบาทเด่นครอบงำวงการวิชาการ โดยสาระแล้วทฤษฎีนี้สนใจการสืบสาวต้นกำเนิดและความเป็นมาของสังคม ตัวอย่างเช่นนักทฤษฎีวิวัฒนาการอย่างเช่น Edward B. Tylor ได้นำเสนอทฤษฎีอธิบายกำเนิดความเชื่อหรือศาสนาดั้งเดิมของมนุษย์บุพกาลว่าเกิดจากการฝันยามกลางคืน พร้อมทั้งคาบเกี่ยวไปถึงประสบการณ์จากภาพหลอน ภาพนิมิต และภวังคจิต

ด้วย ประสพการณ์ผิดธรรมดาเหล่านี้ก่อให้เกิดความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมีตัวแทนเป็นเทพเจ้าเทวดาหรือภูตผีวิญญาณทั้งหลาย Tylor จำแนกลักษณะความเชื่อขั้นแรกสุดนี้ว่าเป็นลัทธินับถือภูตผีวิญญาณหรือ animism ในผลงาน Primitive Culture (1871) หลังจากนั้นเขายังเสนอว่ามนุษย์มีพัฒนาการของระบบความเชื่อเป็นขั้นตอนจาก polytheism หรือ "พหุเทวนิยม" คือนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าหลายองค์เป็น monotheism หรือ "เอกเทวนิยม" คือนับถือเทพเจ้าสูงสุดองค์เดียว

เมื่อพิจารณาต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน Tylor และนักมานุษยวิทยาในช่วงใกล้เคียงกันเช่น Andrew Lang ในผลงาน Custom and Myth(1884) และ Myth, Rituals and Religious(1887) ได้ก่อรูปความคิดที่เรียกว่า "survivals" อันอธิบายว่าแบบแผนของความเชื่อและการถือปฏิบัติ พิธีกรรม ตำนาน นิยายปรัมปราต่าง ๆ ที่ยังทรงชีวิตในวัฒนธรรมปัจจุบัน(ซึ่งขณะนั้นพวกเขาจัดเป็นยูควิทียาสาตร์แล้ว)เป็นสิ่งที่ตกค้างมาจากสังคมบุพกาลในอดีต แม้แต่ผลงานนักมานุษยวิทยาอย่าง Sir James G. Frazer ก็สนับสนุนรูปความคิดนี้ อันจัดได้ว่ากำเนิดจากมุมมองของแนวคิดวิวัฒนาการอย่างแท้จริง

ปัจจุบันทฤษฎีนี้ล้าสมัยไปบางด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุมมองที่เทียบวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์กับวิวัฒนาการของสังคมหรือวัฒนธรรมมนุษย์ซึ่งสลับซับซ้อนมากกว่า แต่สาระเกี่ยวกับการพยายามประกอบข้อมูลเข้าด้วยกันเป็นแบบของการสืบเนื่องก็ยังมีการศึกษาต่อ อย่างเช่นทฤษฎีวิวัฒนาการของศาสนา "Religious Evolution"(1964) ของ Robert N. Bellah²¹ นอกจากนี้การศึกษาที่อาจจัดอยู่ในประเด็นจำแนกลักษณะศาสนาก็ยังมีอยู่ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับประเภทพิธีกรรมของ Anthony F.C. Wallace²² เวลานี้ในประเทศไทยการจำแนกลักษณะศาสนาหรือการพยายามประกอบเข้าด้วยกันเป็นแบบของการสืบเนื่องของทฤษฎีวิวัฒนาการก็ยังใช้เป็นส่วนหนึ่งของฐานหรือต้นแบบอ้างอิงเพื่อเทียบเคียงกับข้อมูลที่เป็นจริงในสังคมไทยเฉพาะแห่งอยู่²³ ยิ่งกว่านั้นก่อนหน้านี้นัก 50 ปีได้เคยมีการสร้างแนวคิดเค้าโครงแบบของการสืบเนื่องของศาสนาดั้งเดิมของไทย โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนิยมทางประวัติศาสตร์(Historical Materialism)ที่อาจจัดเป็นสายหนึ่งของทฤษฎีวิวัฒนาการได้ เค้าโครงกว้าง ๆ นี้เห็นว่าลักษณะขององค์กรทางสังคมสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมและการนับถือศาสนา กล่าวคือเริ่มต้นจากการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวเล็ก ๆ

กึ่งนับถือผีบรรพชน(ต่อมากลายเป็นผีเรือน) ครั้นหลายครอบครัวรวมกันเข้าเป็นโคตรวงศ์หรือชาติกุลกึ่งนับถือผีประมุขของเผ่า(ต่อมากลายเป็นผีเมือง) จากนั้นหลายชาติกุลรวมกันเข้าเป็นรัฐกึ่งนับถือผีผู้ปกครองรัฐ(ผีแดนหรือผีฟ้า)²⁴ ดูเหมือนว่านี่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้นและแพร่หลายในสังคมก่อนสมัย จิตร ภูมิศักดิ์ สร้างผลงานทางวิชาการของเขาหรือประมาณก่อนพ.ศ. 2495 จวบจนทุกวันนี้เค้าโครงแบบของการสืบเนื่องจากองค์ความรู้ไท่ก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของฐานเพื่ออ้างอิงอยู่ โดยที่ยังไม่มีการผลิตเค้าโครงแบบของการสืบเนื่องอื่นเพิ่มขึ้นมา

นอกเหนือจากทฤษฎีวิวัฒนาการ ก็ยังมีแนวคิดทฤษฎีของสำนักคิดอื่น ๆ อีกที่ศึกษาปริมปราคติ ที่สำคัญได้แก่คติชนวิทยา(Folklore) หน้าที่นิยม(Funtionalism) โครงสร้างนิยม(Structural) คติชนวิทยามีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ อาจกล่าวได้ว่าคติชนวิทยาอุคคาสสิกเบิกทางให้ปริมปราคติวิทยายุคใหม่ นักคติชนรุ่นแรก ๆ ได้แก่ Wilhelm Manhardt ชาวเยอรมัน ในผลงาน Ancient Wood and field Cult (1877) นอกจากนี้ผู้ที่พินิจปริมปราคติจากจุดของคติชนวิทยาก็มี Sir James G. Frazer อีกคนหนึ่ง งานหลักของคติชนวิทยาอันคือการรวบรวมตำนานปริมปรา จัดหมวดหมู่ แยกประเภทแก่นเรื่อง ได้สร้างฐานข้อมูลขั้นต้นให้กับการศึกษาปริมปราคติวิทยาเป็นอย่างดี ในไทยนักคติชนวิทยาจากหลายสถาบันได้เก็บรวบรวมข้อมูลขั้นต้นไว้มากมาย รศ.ดร. ศิราพร ณ ถลาง เป็นนักคติชนชาวไทยที่ริเริ่มศึกษาปริมปราคติจากจุดของคติชนวิทยา²⁵

หลังสมัยรุ่งเรืองของทฤษฎีวิวัฒนาการ นักมานุษยวิทยาส่วนใหญ่หันเหออกจากประเด็นต้นกำเนิดและความเป็นมาของสังคม หากไปมุ่งศึกษาถึงสภาพ ความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ที่เป็นอยู่จริงของวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบัน สำนักหน้าที่นิยม(Funtionalism) เป็นหนึ่งในผู้นำทางความคิดนั้น ทั้งยังได้สร้างประเพณีการศึกษาภาคสนามที่ต้องลงไปใช้ชีวิตร่วมกับชนในวัฒนธรรมที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาสังคมที่มีวัฒนธรรมระดับชนเผ่าหรือบุพกาลในภูมิภาคต่างๆ ของโลก นักทฤษฎีคนสำคัญได้แก่ Bronislaw Malinowski และ A.R. Radcliffe-Brown กล่าวโดยรวมสมมุติฐานเบื้องต้นของทฤษฎีนี้คือวัฒนธรรม(อันรวมถึงความเชื่อหรือศาสนาและพิธีกรรม)ทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกบุคคลทั้งทางกายภาพ จิตวิทยา และทางสังคม

คม ขณะเดียวกันก็เป็นกลไกหนึ่งของสังคมเพื่อกำหนดคุณค่าพื้นฐานของสังคมนั้นขึ้นมาด้วย Malinowski ได้ศึกษาปรัมปราคติ และชี้ว่าปรัมปราคติทำหน้าที่สูง "ประมวลหลักการความเชื่อ"(charter of belief)ในสังคมนุภาพกาล ในผลงาน Myth in Primitive Psychology (1926) ในไทยทฤษฎีหน้าที่นิยมได้รับความนิยมมากในการศึกษาด้านมานุษยวิทยา แต่การศึกษาปรัมปราคติโดยตรงจากจุดของทฤษฎีนี้ยังไม่มี

Claude Levi-Strauss คือนักวิชาการชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าของทฤษฎีมานุษยวิทยาเชิงโครงสร้าง(Structural Antropology) จุดประสงค์การศึกษาของเขามุ่งด้านจิตใจมนุษย์มากกว่าสังคมอย่างนักมานุษยวิทยาอื่น เขาเปรียบเทียบแนวทางศึกษาต่อข้อมูลทางมานุษยวิทยาของเขากับภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้าง(Structure Linguistics) ศาสตร์นี้เพ่งหาโครงสร้างลึกซึ่งอยู่ใต้ผิวปรากฏการณ์ของภาษาทำนองเดียวกับที่เขาศึกษาโครงสร้างของจิตใจซึ่งอยู่เบื้องใต้พฤติกรรมมนุษย์ หลังจากผลิตผลงานภาษาฝรั่งเศสที่ภายหลังแปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ The Savage Mind (1966) อันชี้ให้เห็นถึงพลังสามารถของจิตใจมนุษย์บุพกาลอันได้รับการดูแลมาตลอด เขาทุ่มเทวิเคราะห์ตำนานปรัมปรามากมายโดยเฉพาะของชนพื้นเมืองในอเมริกาเพื่อให้เข้าใจตรรกะภายในของวิธีคิดแบบบุพกาล เขามองเห็นว่า"ทวินิยม"(Dualism)คือลักษณะคู่ขัดแย้งตรงข้ามปรากฏอยู่เป็นหลักการสำคัญของตำนานปรัมปราทั้งหมด เช่น ขวากับซ้าย สูงกับต่ำ ดินกับฟ้า เป็นต้น

นอกจากการศึกษาปรัมปราคติของนักมานุษยวิทยา ศาสตร์อื่นได้ขยายขอบเขตการศึกษาสัมพันธ์กับปรัมปราคติด้วย อาทิเช่น จิตวิทยา ปรัชญา ภาษาศาสตร์ วรรณคดี และศิลปะ ดังนี้ Sigmund Freud เจ้าของทฤษฎีจิตวิทยาแนวจิตวิเคราะห์สำนักฟรอยด์วิเคราะห์ตำนานปรัมปราของกรีกไว้มากมาย และได้ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างความฝันซึ่งแสดงออกโดยจิตใต้สำนึกและแบบของปรัมปราคติ อันมีลักษณะเปี่ยมด้วยพลังและความเร้นลับที่ยังถึงยาก สมัยต่อมา C.G. Jung เจ้าของทฤษฎีจิตวิเคราะห์สำนัก Jung ได้ขยายรากฐานแนวคิดเรื่องจิตใต้สำนึกโดยสร้างทฤษฎีจิตใต้สำนึกร่วม (collective unconsciousness) และตามมาด้วยทฤษฎีตัวแบบโบราณ(archetype) ที่มีสมมุติฐานว่าก่อรูปพื้นฐานจิตใจของมนุษยชาติ

แม้ว่าปรัมปราคติเล่าโดยผ่านภาษา แต่ Cassirer นักปรัชญาภาษาศาสตร์เห็น

ว่าแท้จริงปรัมปราคติคือระบบการใช้สัญลักษณ์ที่มาก่อนหรืออย่างน้อยก็พัฒนามาเคียงคู่กับพัฒนาการของภาษา ต่อมาเกิดสำนักคิดที่ถือว่าวรรณคดีเป็นการสร้างสัญลักษณ์ของแนวโน้มนั่ง เติมที่ฝังลึกในจิตมนุษย์ และเกิดกลุ่มวิจารณ์วรรณคดีอีกแนวที่เรียกว่าการวิจารณ์แบบอิงปรัมปราคติ(myth criticism) ไม่เพียงเท่านั้น ศิลปินและกวีลัทธิเหนือจริง(Surrealism)ซึ่งเกิดที่ฝรั่งเศสก่อน ก็สร้างผลงานโดยอาศัยทั้งเรื่องราวและคุณลักษณะของปรัมปราคติ อันลัทธินี้ให้คุณค่าในฐานะส่วนหนึ่งของกระบวนการยังเห็นความจริงทางญาณและเข้าถึงจิตบริสุทธิ์อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งถ้าพึงการใช้เหตุผลหรือตรรกะไม่อาจเป็นไปได้

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด แม้ว่าตำนานปรัมปราอาจศึกษาจากจุดของปรัมปราคติวิทยา(mythology)อันเป็นการศึกษาเพื่อเข้าใจองค์ความเชื่อในวัฒนธรรมหนึ่งด้วยแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ทางมานุษยวิทยา ซึ่งในที่นี้ค่อนข้างเน้นการศึกษาปรัมปราคติในสังคมบุพกาลในอดีต หรือไม่ก็ในสังคมปัจจุบันบางแห่งซึ่งยังมีวัฒนธรรมระดับบุพกาลเหลืออยู่ แต่ว่าโดยความเป็นจริงและภายใต้ทิศทางที่กลับกัน ปรัมปราคติของชนโบราณยังมีบทบาทสำคัญแฝงฝังอยู่ในสังคมสมัยใหม่(modern)ที่แวดล้อมเราขณะนี้ ดังสะท้อนออกมาจากความสัมพันธ์กับศาสตร์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาในช่วงหลัง ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากธรรมชาติของปรัมปราคติที่บรรจุรหัสแห่งคลังประสบการณ์ของมนุษยชาตินับแต่สมัยดึกดำบรรพ์นั่นเอง

ลักษณะ โครงสร้าง และหน้าที่ของปรัมปราคติ

จากการพิจารณาการศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ในหัวข้อปรัมปราคติวิทยาข้างต้น ผู้วิจัยได้ประมวลลักษณะ โครงสร้าง และหน้าที่ปรัมปราคติไว้ดังนี้คือ

ปรัมปราคติคือสำนักต่อโลกของมนุษยชาติ ซึ่งสื่อด้วยระบบสัญลักษณ์ภายใต้การพรรณนาเรื่องเล่าอันเหนือธรรมดาด้วยลีลาโอ้อ่า ปรัมปราคติคือองค์ประกอบสำคัญทางจิตใจและสังคมของมนุษย์สมัยบุพกาล โดยที่ปรัมปราคติเผยความจริงสูงสุดเกี่ยวกับการมีอยู่ของมนุษย์ในจักรวาล การเกิดและตายของชีวิต การดำรงอยู่และดำเนินไปของจักรวาลพร้อมกันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์(วิถีของความเชื่อ)ในวัฒนธรรมนั้น อันคู่เคียงกับพิธีกรรม รูปเคารพหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตามปรัมปราคติต่างจากอุดมการณ์สมัย

ใหม่หรือศาสนาที่มีจริยธรรมเป็นพื้นฐาน ก็อัมก้าแคงตัวในฐานะอำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงส่งอย่างหนึ่ง วิธีการรับรู้และดำเนินรอยตามปรัมปราคติของชนบพกาลนั้นโดยนัยที่แท้จริงคือการได้เข้าไปติดต่อสัมพันธ์กับอำนาจสูงส่งนั่นเอง

ส่วนหน้าที่ของปรัมปราคติในสังคมบพกาลนั้น Malinowski ได้วิเคราะห์ไว้ดีมากดังนี้ "ปรัมปราคติอำนาจสังคมบพกาลให้สมบุรณ์ด้วยบทบาทอันขาดเสียมิได้ คือแสดงเพิ่มค่า และประมวลความเชื่อ คุ่มครองจารีตคลองธรรม และบังคับในตัวให้ปฏิบัติตาม ทั้งยังประกันประสิทธิผลของพิธีกรรมและบรรพหลัทธิปฏิบัติเพื่อแนะแนวปวงชน ปรัมปราคติเป็นองค์ประกอบอันมีพลังของอารยธรรมมนุษย์ มิได้เป็นเพียงเรื่องเล่าเปล่าๆ แต่มีอำนาจกระทำภารกิจใหญ่หลวงนัก มิอาจอธิบายได้ด้วยวิถีทางปัญญาหรือจินตภาพเชิงศิลป์ หากต้องอธิบายในลักษณะประมวลหลักการของคติความเชื่อและภูมิปัญญาทางจารีตคลองธรรมที่ปฏิบัติเป็นจริงได้ของสมัยบพกาล"²⁶

โครงสร้างกับหน้าที่ของปรัมปราคติส่วนเรื่องเล่านั้นแยกไม่ออกจากกระบวนการรับรู้คติความเชื่อภายในนั้น อาจลำดับได้ดังนี้

1. ปรัมปราคติสถาปนาขึ้นด้วยการพรรณากิจการสร้างโลกและสรรพสิ่งขององค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่อาจมีตัวแทนเป็นทพยบรรพชนหรือเทพเจ้า อันได้รับการพิจารณาจุดตั้งความเป็นจริงขั้นสูงสุดหรือปรมัตถสัจ(ultimate reality)ที่ศักดิ์สิทธิ์ภายในสังคมบพกาลเนื่องด้วยเผยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ประจักษ์ว่ามีอยู่จริงเช่น โลก มนุษย์ ธรรมชาติ แวดล้อม กับองค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์

2. ปรัมปราคติใด ๆ ต้องสัมพันธ์กับปรัมปราคติแกนกลาง "คติการสร้างโลกและสรรพสิ่ง"(cosmogony and creation)เสมอ เนื่องจากบอกเล่าว่าเหตุใดสรรพสิ่งจึงมีอยู่ หรือว่าบอกเล่าถึงแบบแผนพฤติกรรม สถาบัน ประเภทการทำงาน ว่ากำเนิดขึ้นมาอย่างไร นี่คือการที่ปรัมปราคติสถาปนาแบบแผนวิธีคิดและปฏิบัติของมนุษย์ขึ้นมา

3. เมื่อมีความรู้ในปรัมปราคดีย่อมเท่ากับค่าความรู้เรื่อง "อู่กำเนิด"(origin) ของสรรพสิ่ง ดังนั้นจึงสามารถบัญชาหรือยกย้ายเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งนั้นได้ ความรู้นี้มีใช้อยู่ล่อย ๆ แต่เป็นความรู้ร่วมกับประสบการณ์ทางพิธีกรรมหรือประเพณีต่าง ๆ ซึ่งช่วยหนุนเสริมปรัมปราคติดังกล่าว

4. พิธีกรรมหรือประเพณีนั้นได้ "ชุบชีวิต" ให้ปรัมปราคติครั้งแล้วครั้งเล่า ในความหมายที่บุคคลหรือชุมชนกลายเป็นหนึ่งเดียวกับองค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์สูงส่ง ในพิธีกรรมหรือประเพณีที่ต้องมีการสำแดงซ้ำ (reenact) เหตุการณ์ศักดิ์ค้ำบรรพสมัยกำเนิดจักรวาลโดยการ สวดขับ ฟ้อนรำ ละคร หรือจัดวางสถานที่และตั้งเครื่องบูชา

ที่กล่าวมาแล้วเป็นการศึกษา โครงสร้างและหน้าที่ของปรัมปราคติในวัฒนธรรมของสังคมบุพกาล ต่อจากนี้อาจวิเคราะห์หน้าที่ของปรัมปราคติต่อสังคมในลักษณะรวมได้ดังนี้

1. อธิบาย หน้าที่ประการแรกของปรัมปราคติคืออธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยผ่านรูปแบบเรื่องเล่า

2. สนับสนุน ปรัมปราคติมากมายอธิบายถึงกำเนิดพิธีกรรมและจารีตประเพณี ความเชื่อและคุณค่า สถาบันการปกครอง ซึ่งล้วนเป็นการสนับสนุนการดำรงอยู่ของระเบียบและจารีตคลองธรรมในสังคม

3. ปลุกฝังอุดมการณ์ ปรัมปราคติแกนกลางนั้นมักไม่ได้บรรยายเพียงเรื่องกำเนิดจักรวาล หากล่วงไปถึงวาระสุดท้ายของจักรวาลด้วย นอกจากนี้ยังมีกล่าวถึงชีวิตในโลกหน้าหรือสวรรค์ชั้นต่าง ๆ บางทีก็พรรณนาถึงดินแดนในอุดมคติ ทั้งหมดนี้เป็นจินตภาพสูงสุดของอุดมการณ์ในวัฒนธรรมนั้น นอกจากทำหน้าที่ปลุกฝังอุดมการณ์แล้ว ยังสั่งสอนบุคคลถึงวิธีบรรลุอุดมคตินั้นด้วย

4. บรรเทาภัยโรคและฟื้นฟูขวัญกำลังใจ ในสังคมบุพกาลพวกมดหม่อมมีพิธีกรรมร้ายดำนานปรัมปราในฐานะมนตราอย่างหนึ่งเพื่อปัดเป่าโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ของคนไข้ โดยกล่าวย้อนถึงครั้งองค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์สร้างโลก (พิธีกรรมอย่างนี้ไม่ใช่การอัญเชิญอำนาจเทพลงมารักษาอย่างสมัยหลัง แต่เป็นการสร้างผลทางจิตวิทยานำคนไข้กลับสู่ "อุก้าเนติ " หรือสัญลักษณ์ของการกำเนิดใหม่ อันเป็นการฟื้นฟูกำลังใจและขวัญของคนไข้ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง²⁷⁾)

ประเภทหลักของปรัมปราคติที่สืบเนื่องต่อความเชื่อและพิธีกรรม

การศึกษาปรัมปราคตินั้น เบื้องแรกต้องพยายามแยกเรื่องจริงและเรื่องสมมุติออกจากกันก่อน ในวัฒนธรรมชนเผ่าบุพกาลมีความรู้เรื่องนี้อยู่แล้ว ชนเผ่าพื้นเมืองใน

อเมริกาและแอฟริกา มีหลักการคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเรื่องใดที่เกี่ยวข้องกับต้นกำเนิดจักรวาลและสรรพสิ่ง เทพเจ้า สรวงสวรรค์ ภูตผีวิญญาน (supernatural) รวมถึงต้นกำเนิดของแต่ละโคตรวงศ์ในเผ่า เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง ส่วนเรื่องอื่นอย่างเช่นการผจญภัยของหมาป่า Coyote ซึ่งเล่าแพร่หลายมากในทวีปอเมริกาเหนือเป็นเรื่องแต่ง นอกจากนี้ธรรมเนียมประเพณีการเล่าเรื่องจริงกับเรื่องสมมุติยังต่างกันด้วย เรื่องสมมุติหรือนิทาน (fable) เล่าได้ทุกแห่งและทุกเวลา แต่ปรัมปราคติห้ามเล่าในช่วงเวลาศักดิ์สิทธิ์ซึ่งมักเป็นฤดูหนาวหรือกลางคืน ยิ่งกว่านั้นบางชนเผ่ามีข้อห้ามเล่าให้ผู้หญิงกับเด็กฟัง พ่อหมอต้องถ่ายทอดปรัมปราคติอันศักดิ์สิทธิ์กับศิษย์ตัวต่อตัวในพุ่มไม้ นี่ถือเป็นพิธีกรรมครอบครุครั้งแรก ดูเหมือนเรื่องที่ยำห้ามผู้หญิงรู้เน้นเฉพาะกำเนิดโลกหรือจักรวาล

ปรัมปราคติอาจแบ่งได้เป็น 3 หมวดดังนี้

1. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับโลกหรือจักรวาล
2. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับชีวิต
3. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับเทพเจ้าทั้งเหนือธรรมชาติและในธรรมชาติ

1. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับโลกหรือจักรวาล มีประเภทหลักดังต่อไปนี้

1.1 ปรัมปราคติว่าด้วยต้นกำเนิด (myth of origin) หมายรวมถึงการสร้างโลก [cosmogony] และสรรพสิ่ง (creation) อันเป็นแกนกลางของปรัมปราคติทั้งหมด ทุกวัฒนธรรมต้องมีปรัมปราคติต้นกำเนิด ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปในหัวข้อ "ปรัมปราคติต้นกำเนิดกับพัฒนาการของสังคม"

1.2 ปรัมปราคติว่าด้วยวาระสุดท้ายและความพินาศของจักรวาล (myth of eschatology and destruction) ปรัมปราคตินี้อยู่บนรากฐานของความคิดที่ว่าชีวิตเมื่อมีการเกิดก็ต้องมีตาย จักรวาลนี้ก็ดูจะเดียวกัน ปรัมปราคตินี้จึงอยู่ตรงข้ามกับปรัมปราคติส่วนต้นกำเนิด ปรัมปราคตินี้มักแสดงจุดจบของจักรวาลในลักษณะการรุนแรง เช่นการบังเกิดไฟประลัยกัลป์ล้างโลกในปรัมปราคติอินเดียซึ่งรู้จักกันดี ขณะที่ในปรัมปราคติเยอรมันไฟประลัยกัลป์นี้เกิดจากมหาอุทกครั้งสุดท้ายอันปวงเทพเจ้า เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ นอก

จากนี้บางปรัมปราคติเทพเจ้าผู้สร้างจักรวาลนั่นเองคือผู้ทำลาย เนื่องจากมนุษย์ผิดจารีตคลองธรรม หรือไม่ก็เป็นเพียงเพราะเทพผู้สร้างเห็นว่ามนุษย์ล้นโลก ดังที่ปรากฏในตำนานน้ำท่วมโลกมากมาย ส่วนปรัมปราคติเกี่ยวกับวาระสุดท้ายของโลกจากทัศนะสังคมบุพกาลนั้นมีเล่าไว้ในปรัมปราคติของชนเผ่า Pawnee ในอเมริกาเหนือดังนี้คือ "เมื่อดาวมฤตยูปกคลุมโลก ดวงจันทร์เป็นสีแดง ดวงอาทิตย์ดับลง ทุกสิ่งมลายหายไป ผู้คนเปลี่ยนกลับเป็นหมู่ดาวลอยขึ้นไปตามทางช้างเผือกสู่สวรรค์ซึ่งบัดนี้อยู่ในเงื้อมหัตถ์มฤตยู"²⁸

1.3 ปรัมปราคติว่าด้วยวาระสุดท้ายและการบังเกิดโลกใหม่เชิงอุดมคติ

(messianic and millenarian myth) ปรัมปราคติประเภทนี้มองวาระสุดท้ายของโลกอย่างมีความหวัง โดยทำนายว่าโลกและสังคมใหม่เชิงอุดมคติที่สุขสมบูรณ์กว่าปัจจุบันจะบังเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ปรัมปราคติแห่งโลกใหม่นี้มักอ้างถึงวีรชนหรือผู้มีบุญซึ่งจะมาช่วยเหลือปวงชนด้วย(soteriological myth) ปรัมปราคตินี้มีทั้งในสังคมบุพกาลและสังคมที่ก้าวหน้ากว่านั้น ตัวอย่างเช่นชนเผ่าชาวมุสลิมในลาวมีปรัมปราคติเกี่ยวกับ "เจือง" เทพเจ้าผู้สร้างโลก "เจือง"(culture hero)วีรชนทางวัฒนธรรมซึ่งสั่งสอนการทำมาหากินและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ "เจือง"วีรชนซึ่งภายหลังจะกลับมาช่วยเหลือพวกขมุให้พ้นความลำเค็ญและนำสมบัติต่าง ๆ มาแจกจ่ายให้²⁹ บางทีปรัมปราคติประเภทนี้เป็นความคิดเชิงศาสนา อย่างเช่นเรื่องยุคโลกพระศรีอาริยมืดไคร นอกจากนี้ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในหลายภูมิภาคทั่วโลกเกิดปรากฏการณ์หรือพื้นปรัมปราคติเก่าแก่ประจำเผ่าพันธุ์นี้มา เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือศาสนา

1.4.ปรัมปราคติว่าด้วยกาลเวลาและนิรันดร์(myth of time and eternity)

ปรัมปราคตินี้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับกาลเวลาสองลักษณะคือ กาลเวลาที่หยุดนิ่ง และกาลเวลาที่เคลื่อนที่ กาลเวลาที่หยุดนิ่งหรือนิรันดร์มักอยู่เบื้องบนมนุษย์ หรือชั้นฟ้าซึ่งมีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว โคจรอยู่ อันเป็นจินตภาพแทนสวรรค์ที่สถิตแห่งเทพในปรัมปราคตินั้นเอง ปรัมปราคตินี้มักเปรียบเทียบกาลเวลาบนสวรรค์กับโลกด้วย กาลเวลาบนโลกตรงข้ามกับสวรรค์คือเคลื่อนที่ไป แนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งกาลเวลาของโลก

เป็นยุค ๆ พบในปรัมปราคติหลายแห่ง ส่วนใหญ่พบว่าแบ่งเป็นสี่ยุค ไม่ว่าจะเป็นเปอร์เซีย ยิว หรือเม็กซิโกโบราณ อย่างเช่นอินเดียมี กฤตยุค เตรตายุค ทวาปรยุค และกลียุค สี่ยุคนั้นนับเป็นเวลาหนึ่งกัลป์ พระคัมภีร์เก่า (Old Testament) แบ่งเป็นยุคของอาณาจักรแห่งทองคำ เงิน ทองแดง และเหล็กปนดิน ภายหลังอินเดียได้วิวัฒนาการความคิดเรื่องยุคของโลกซับซ้อนขึ้นเป็นวัฏจักรของกาลเวลาที่สลับกันระหว่างการสร้างโลกและมล้างโลก

2. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับชีวิต มีประเภทหลักดังต่อไปนี้

2.1 ปรัมปราคติว่าด้วยชะตาชีวิตและโชคเคราะห์ (myth of providence and destiny) ปรัมปราคติที่อธิบายเรื่องนี้มีด้วยกันสองแนวคิด แนวคิดแรกคือมีสายสัมพันธ์ระหว่างดวงดาวกับมนุษย์ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของวิชาโหราศาสตร์ที่พยายามอธิบายเหตุการณ์ผันแปรและพยากรณ์ล่วงหน้า แนวคิดสองคือการกำหนดจากองค์อำนาจศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า นี่เป็นบ่อเกิดของพิธีพลีกรรมเช่นสรวงบูชา เช่น ปรัมปราคติของชาวบ้านในภาคอีสานของไทย ลาว ไทดำ อธิบายว่าทุกคนมีสายแนนหรือสายชะตาชีวิต(ซึ่งมองไม่เห็น)ต่อขึ้นไปถึงสวรรค์บนฟ้าเกี่ยวไว้กับขงที่เทพเจ้าหรือแกนเป็นผู้ดูแล³⁰ แม้ว่าโดยทั่วไปปรัมปราคติมักแสดงว่าเทพเจ้าอยู่เหนือชะตาชีวิต อย่างเช่น Marduk เทพบดีประมุขแห่งทวยเทพของชาวสุเมเรียนได้กิน "บาแห่งชะตาชีวิต" ตั้งแต่ครั้งสร้างโลก ทำนองเดียวกับที่พระอินทร์และทวยเทพดื่มน้ำอมฤตหรือ "โสม" จึงเป็น "อมร" หรือผู้ไม่ตาย แต่สมัยหลังวรรณคดีมหากาพย์ของกรีกที่แต่งโดยโฮเมอร์ให้ Zeus ผู้เป็นเทพบดีสูงสุดยังต้องพ่ายแพ้ต่อเคราะห์กรรม ไม่อาจฝืนชะตาชีวิตรักษาชีวิตของลูกชาย Sarpedon ไว้ได้³¹ เห็นได้ชัดว่ามนุษย์สมัยหลังต้องการคำอธิบายต่อชะตาชีวิตที่ซับซ้อนขึ้นแล้ว นี่ก็เป็นที่มาของแนวคิดเชิงปรัชญาหรือศาสนาที่มีจริยธรรมเป็นพื้นฐาน อย่างเช่นแนวคิดของศาสนาพุทธที่กล่าวถึง "กรรม" อย่างไรก็ตามก็ผู้วิจัยมิได้จัดแนวคิดลักษณะนี้ให้เป็นปรัมปราคติดั้งเดิม หากกล่าวถึงทัศนะของชนเผ่าบุพกาล พบว่ามีปรัมปราคติเรื่องชะตาชีวิตในจินตภาพที่อิงกับธรรมชาติ ชาวจ้วงบางแห่งเชื่อว่าเทพธิดาแห่งดอกไม้ "ฮวาผอ" เป็นผู้คุ้มครองเด็ก ๆ เด็กทุกคนเป็นดอกไม้ในสวนของเทพธิดาฮวาผอ หากเด็กเจ็บไข้ก็เป็นเพราะดอกไม้(ตัว

แทนเด็ก) ในสวนชาคน้ำหรืออุทกนันทกัณห์ ต้องเชิญแม่มาเข้าทรงตรวจดูในสวนของ เทพธิดาสวพอ หากพบว่าชาคน้ำ ก็ต้องทำพิธีให้น้ำ³²

2.2 ปรัมปราคิดว่าด้วยต้นกำเนิดของความตาย [myth about origin of death] ปรัมปราคตินี้มีแนวคิดอธิบายหรือตอบคำถามที่ว่าทำไมบุคคลต้องชราและตาย ณะเดียวกันก็อธิบายความหมายของความตายนั่นในทางการเพิ่มพูน กระทำให้วงจรชีวิต สมบูรณ์ ซึ่งเป็นทัศนะของคนโบราณโดยแท้ ในมหากาพย์ Gilgamesh ของสุเมเรียน เล่าว่า Gilgamesh กษัตริย์องค์แรกแห่ง Uruk ฝ่าข้ามทะเลสาบแห่งความตายไป เอาพืชแห่งความเขาวัววัยชราขึ้นซึ่งขึ้นอยู่อีกฟากหนึ่ง แม้ว่าเทพเจ้าจะสั่งให้กินทันที แต่เขานำพืชกลับ Uruk ตั้งใจจะให้พลเมืองชราเกินด้วย ระหว่างทางพืชวิเศษถูกงูลักกิน ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงต้องแก่และตาย ส่วนงูลอกคราบได้กลับคืนดังเดิม³³ ในคัมภีร์พระเวท พระยสมสมัยแรกยังไม่ใช้เทพเจ้าแห่งความตาย หากเป็นบรรพชนของมนุษย์คนแรกที่ตาย โดยการสังเวยตนเพื่อสร้างจักรวาล และได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ชั้นสูงสุด นอกจากนี้ยังมี กลุ่ม"ปิณฑ"อีก หมายถึงบรรพชนแรก ๆ ที่ตายไปแล้วและได้ไปมีชีวิตอยู่ในความอมตะอีก เหล่าวิญญาณบรรพชนนี้ได้รับยกย่อง เกือบเสมอเทพ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองลูกหลาน นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในจักรวาลโดย โปรยดาวประดับฟ้า และคลี่ม่านความมืดในราตรี แล้วนำแสงเงินแสงทองมาปรากฏที่ขอบฟ้าทางตะวันออกอีกครั้ง³⁴

2.3 ปรัมปราคิดว่าด้วยการเกิดใหม่และวิฤต (myth of rebirth and renewal) ปรัมปราคตินี้มากมายในสังคมโบราณแสดงถึงแนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวที่เป็น วิฤตของโลก ธรรมชาติ และมนุษย์ คือเห็นว่าสรรพสิ่งในโลกและจักรวาลหมุน เวียนโดยตายแล้วเกิดใหม่ เหมือนกลางวันเปลี่ยนเป็นกลางคืน เหมือนฤดูหนาวเปลี่ยน เป็นฤดูใบไม้ผลิ ทั้งนี้เกิดจากการเชื่อมต่องานระหว่างวิฤตบนฟากฟ้า (การโคจรของดวง อาทิตย์ ดวงจันทร์ หมู่ดาวเคราะห์) วิฤตของฤดูกาลหมุนเวียนที่สัมพันธ์กับวิฤตของการ เกิดและตายของพืชพรรณ แล้วนำมาเปรียบกับชีวิตมนุษย์ โดยทั่วไปมีแนวคิดเกี่ยวกับ มนุษย์ 2 ลักษณะคือ

1. ชีวิตมนุษย์มีขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต โดยที่อาจครอบคลุมตั้งแต่ก่อนเกิดจนไปถึงหลังตาย หรือหมายถึงเฉพาะขั้นในระหว่างมีชีวิตอยู่ อันแล้วแต่ความเชื่อของสังคมนั้น แต่ขั้นต้นถือเป็นการเกิดต่อหรือเกิดใหม่และเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม initiation ceremony หรือพิธีกรรมเปลี่ยนสถานะบุคคลในสังคม อย่างเช่น พิธีกรรมรับขวัญเดือนทารก พิธีโกนจุก (เปลี่ยนจากเด็กเป็นผู้ใหญ่) พิธีแต่งงาน พิธีศพ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่เทียบเอาความคิดของการเกิดต่อ อย่างเช่น พิธีครอบครูของพราหมณ์ เมื่อทำพิธีคล้องเส้นด้ายศักดิ์สิทธิ์ "ยัชโญปวีต" จึงถือว่าเกิดต่ออีกคนหนึ่ง คำเรียกพราหมณ์ว่า "ทวิชะ" หมายถึงผู้เกิดสองหน³⁵ ส่วนพิธีราชาภิเษกหรือพิธีกรรมที่เปลี่ยนสถานะ เจ้าให้กลายเป็นกษัตริย์ได้รับการเทียบกับการบังเกิดใหม่ของจักรวาล³⁶

2. ขั้นตอนต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์เป็นวงกลม นี่คือที่มาของความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏซึ่งปรากฏในปรัมปราคติของอินเดีย คือเชื่อว่าเมื่อตายแล้วจะมีการกลับมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์อีก แต่ทว่าบางทีเช่นจีนแนวคิดวัฏฏะสมบูรณ์นี้ยกระดับเป็นทฤษฎีธาตุทั้งห้า ได้แก่ ไม้ ไฟ ดิน โลหะ น้ำ ที่อธิบายระเบียบของการเปลี่ยนแปลงได้ตั้งแต่ระดับจักรวาลถึงสังคมมนุษย์ ทั้งยังนำมาใช้เป็นฐานปรัชญาการปกครองของจีนสมัยโบราณด้วย³⁷

โดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดใหม่และวัฏฏะได้ก่อให้เกิดพิธีกรรมหลากหลายในสังคม อาทิเช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมหรือความอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมขึ้นปีใหม่ หรือวงจรเทศกาลประเพณีต่าง ๆ ในรอบปี

3. ปรัมปราคติหมวดที่เกี่ยวกับเทพเจ้าทั้งเหนือธรรมชาติและในธรรมชาติ มีประเภทหลักดังต่อไปนี้

3.1 ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้าบนชั้นฟ้า (myth of high beings and celestial god) ท้องฟ้าถือเป็นสถานอันศักดิ์สิทธิ์ทุกหนทุกแห่ง พร้อมกับเชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้มียุทธานุภาพสถิตอยู่ เทพและเทพีเหล่านี้แรกทีเดียวได้รับการบูชาในฐานะปรากฏการณ์ธรรมชาติอันทรงคุณแก่มนุษย์ จากนั้นมาธรรมชาติแล้วเลื่อนสู่รูปธรรม เทพเจ้าชั้นสูงในปรัมปราคติอินเดีย กรีก สุเมเรียน สแกนดิเนเวีย เยอรมัน ฯลฯ มักมีรูปค่างมนุษย์

เหนือธรรมชาติ มีเครื่องทรงวิจิตร อาวุธ และฤทธิ์ต่าง ๆ เทพธิดาเหล่านี้มีเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่องค์หนึ่ง อาจอยู่ในฐานะผู้สร้างจักรวาล หรือประมุข หรือเทวราช โดยมากยกให้ "ฟ้า" เป็นเทพบดีสูงสุด เนื่องด้วยฟ้าโอบอุ้มและอำนวยปราคาการณธรรมชาติทั้งมวล เช่น Tien ของจีน Anu ของสุเมเรียน "ฟ้า" ยังพบในปรัมปราคติของโอเชียเนียและแอฟริกา แต่บางที่เช่นอียิปต์ "ฟ้า" คือเทพี Nut ซึ่งสมรสกับเทพธิดา Geb นอกจาก "ฟ้า" ก็มี "ตะวัน" กับ "เดือน" เป็นเทพเจ้าใหญ่อีกคู่ ไม่จำเป็นที่ตะวันต้องเป็นเทพเสมอไป Amaterasu ของญี่ปุ่นเป็นเทพีผู้ครองตะวัน

ความเชื่อเรื่องเทพบนสวรรค์ชั้นฟ้านี้เกิดในอารยธรรมโบราณที่ตั้งเป็นชุมชนเกษตรกรรมแล้ว ความรู้เรื่องวัฏฏะบนฟ้าสัมพันธ์กับการทำปฏิทิน การเพาะปลูกและทำมาหากินอื่น ๆ ตลอดจนการเดินทางไกล พร้อมทั้งเกิดขณะที่สังคมเริ่มมีชนชั้นแล้ว นี่เป็นวิธีการมองอย่างสัมพันธ์กับการผลิตหรือเศรษฐกิจสังคมเป็นหลัก ผู้วิจัยเห็นเพิ่มเติมว่ารากฐานของความเชื่อนี้คือพัฒนาการของความคิดเรื่องอำนาจของเอกภพ จากการขยายความรู้เดิมที่ว่าปราคาการณบนฟ้ามีผลต่อวิถีธรรมชาติบนโลก เป็นความรู้ใหม่เรื่องระเบียบที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้โดยมีสิ่งหนึ่งเป็นผู้อำนวยอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือฟ้าปกครองดินและอำนวยดินด้วยวิธีหรือกฎธรรมชาติคือฤดูกาลทั้งสี่ ในทำนองเดียวกับที่เทพธิดาอำนวยมนุษย์ "ฟ้า" เริ่มแรกเป็นที่รวมของอำนาจเทพคล้ายกับ "ป่า" เป็นที่รวมของ "ตะเคียน, ยาง, ลัก" ไม่ใช่ที่มาของอำนาจสูงสุด เทพบดีแห่งฟ้าสมัยดึกดำบรรพ์ก็เช่นกันมีลักษณะเป็นประมุข ต่อมาฟ้าอาจพัฒนาเป็นเทวราชทรงอำนาจมากขึ้น เช่นกรณีของจีน หรืออาจมีเทพใหม่อีกองค์เป็นใหญ่ขึ้นมาแทน เช่นกรณีของอารยันโบราณ ถัดจากทยาอุส สลับด้วยวรุณ จึงถึงอินทร์ ซึ่งอาจนับเป็นภาคหนึ่งของฟ้าได้ ด้วยว่าเดิมเป็นเทพแห่งพายุฝน³⁸

ส่วนกรณีที่ปรัมปราคติใดมีเทพเจ้าชั้นสูงเป็นเทพหรือเทพินั้น มีคำอธิบายว่าสะท้อนลักษณะทางสังคมเกี่ยวกับการถือการสืบสายเลือดว่าเป็นทางพ่อหรือแม่ นักวิชาการเคยเชื่อกันว่าสังคมบุพกาลล้วนนับถือการสืบสายเลือดทางแม่มาก่อนพ่อ อย่างไรก็ตามปรัมปราคติต้นกำเนิดบางที่เล่าเรื่องต่างไปจากนี้เช่นของเผ่า Fon ในแอฟริกาตะวันตก เทพเจ้า Nana-Baluku เป็นเทพเจ้าสูงสุดหนึ่งเดียว พระองค์ไม่ใช่ชายไม่ใช่หญิง พระองค์สถิต

ในปาณูสาขารุ่ง Aido-Hwedo ซึ่งช่วยพระองค์สร้างแผ่นดิน ภูเขา แม่น้ำ ต่อมาพระองค์ให้กำเนิดฝาแฝด Mawu กับ Lisa เทพี Mawu คือเดือน เทพ Lisa คือตะวัน ทั้งคู่ร่วมกันผดุงและกำกับโลกนี้³⁹ Mircea Eliade คาดว่าเทพเจ้าสูงสุดอันเป็นทวิเพศหรือเพศรวมอาจเป็นความเชื่อดั้งเดิมกว่าลัทธินับถือเทพหรือเทพี ทั้งนี้เขาคิดว่ายักษ์ (cosmic giant) หรือต้นบรรพชนในปรัมปราคติหลายแห่งที่เป็นผู้สร้างโลกหรือให้กำเนิดคนและสิ่งมีชีวิตอื่นจากร่างของตนน่าจะเป็นทวิเพศ⁴⁰ อาทิเช่น ยักษ์ Ymir ของกลุ่มสแกนดิเนเวีย ยักษ์ "ผ่นกู่" ในไซจักรวาล (cosmic egg) ของจีน⁴¹

3.2 ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้ารูปสัตว์⁴² เทพเจ้าสูงสุดของชนบางเผ่าพันธุ์มีรูปลักษณ์และบุคลิกเป็นสัตว์ อย่างเช่นในปรัมปราคติของชนชาติ Aztec ในอเมริกากลาง นับถือ Quetzalcoatl เทวราชพญา อันกล่าววาทรงคุณงามความดี วิสุทธิ พ้นมลทิน เชื่องสัตว์ สูงส่งกว่ามนุษย์ยิ่งนัก เป็นเทพผู้สร้าง เป็นสัพพัญญู และอำนวยการ ลอยขึ้นและตกด้วยการพวยแห่งลมหายใจออกและเข้าของ Quetzalcoatl⁴³ บัดนี้ซากเทวสถานมโหฬารที่บูชาพญาญี่ยังมีให้เห็นอยู่ที่เม็กซิโกและประเทศอื่น ๆ แถบอเมริกากลาง ในปรัมปราคติอียิปต์ก็พบเทพเจ้ากึ่งคนกึ่งสัตว์หลายองค์ทีเดียว เช่นเทพี Bastet ภาคปกติเป็นคนกึ่งแมว แต่ภาคร้ายเป็นสิงโต เทพเจ้ารูปสัตว์น่าจะเป็นความเชื่อเก่าแก่กว่าเทพเจ้าบนฟ้า เดิมมีคำอธิบายว่าพัฒนามาจากลัทธิ totemism ของสังคมระดับชนเผ่าหรือชาติพันธุ์ซึ่งนับถือสัตว์บางชนิดเป็นสัญลักษณ์ของโคตรวงศ์ แล้วยกสัตว์ขึ้นสู่เทพเจ้า แต่ปัจจุบันถือได้ว่าไม่มีรากฐานทางทฤษฎีอธิบายเรื่องเทพเจ้ารูปสัตว์⁴⁴

ภายหลังเทพเจ้ารูปสัตว์หรือกึ่งคนกึ่งสัตว์มักถูกแทนที่ด้วยเทพเจ้ารูปคน ร่องรอยในปรัมปราคติโบราณหลายที่แสดงถึงการชิงชัยของเทพเจ้าทั้งสองลักษณะ อย่างเช่นปรัมปราคติต้นกำเนิดของซูเมอร์เรียน Marduk ประหารนางพญา Tiamat แห่งห้วงสมุทร เพื่อก่อตั้งทวีปหรือแผ่นดินขึ้น พระอินทร์ปราบปรักษ์หรือสุรวฤตรา (งูใหญ่) เพื่อไขน้ำที่อสุรเก็บกักไว้คืนสู่โลก Ra เทพตะวันแห่งอียิปต์โรมรันกับอริ Apep ภูยักษ์แห่งความมืดมิด ทูกราตรีและประหารเสียวามอรูร่ง มีการวิเคราะห์ว่าแก่นปรัมปราคติเหล่านี้สะท้อนถึงการสร้าง Cosmos จาก Chaos กล่าวคือจัดจักรวาลใหม่จากความโกลาหลให้คืนสู่

ระเบียบและความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้กรณี Marduk ยังมีการอธิบายเชื่อมโยงอีกว่าห้วงสมุทรของ Tiamat ก็นับเป็นโลกหนึ่งที่ทางปกครองอยู่สืบมาแล้วถึงสามชั่วรุ่น หากประกอบด้วยของเหลวสิ้นไหล Marduk ไม่เข้าใจโลกประเภทนี้ เพราะไม่อาจจัดวางเป็นก้อนได้ดังทวีปหรือแผ่นดิน จึงต้องประหารนางและเปลี่ยนแปลงโลกของนางหรือห้วงสมุทรรันให้บังเกิดเป็นทวีป⁴⁵ ผู้วิจัยจึงตีความว่าโลกของเทพเจ้ารูปคนนั้นเชื่อมโยงกับการก่อตั้งอารยธรรมโบราณท่ามกลางโลกของเทพเจ้ารูปสัตว์ของชนพื้นเมืองต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญขณะนี้คือมนุษย์จัดความสัมพันธ์ระหว่าง อารยธรรม คน และธรรมชาติแวดล้อมอย่างไร นี่คือความหมายของการก่อตั้งจักรวาลหรือ Cosmos ที่แท้จริง อารยธรรมโดยนัยคือความเป็นบ้านเมือง (civilization) คนในอารยธรรมพิจารณาตัวเองเป็นประเภทหนึ่ง คือเป็นมนุษย์ที่แตกต่างและสูงกว่าสัตว์ แตกต่างและต่ำกว่าเทพบนฟ้า แต่ก็ใกล้เคียงเทพมากกว่าสัตว์ มิฉะนั้นก็เคยเป็นเทพมาก่อน จึงไม่ต้องสงสัยว่าเหตุใดเทพเจ้าสมัยนี้จึงมีรูปลักษณะเป็นคน ปริมาตรคตินามากมายเล่าถึงแกนกลางจักรวาลที่เชื่อมระหว่างฟ้ากับดิน อันอาจมีรูปลักษณะเป็นภูเขา บันได สะพาน ฯลฯ แล้วยังเล่าถึงการปีนภูเขา ไต่บันได ข้ามสะพาน เพื่อติดต่อกับอำนาจเทพบนฟ้า เช่นพงศาวดารล้านช้างซึ่งขึ้นว่า "กาลเมื่อก่อนนั้น ก็เป็นดินเป็นหญ้าเป็นฟ้าเป็นแดน (บังเกิดแผ่นดินมีพืชพรรณและท้องฟ้า) ฝืนคนเที่ยวไปมาหากันบ่ขาด"⁴⁶ ฝืนในที่นี้คือเทพที่ยังมิได้แยกออกจากคน ต่อมา"ข้าวหลวง"หรือสะพานใหญ่ถูกตัดขาด ฝืนและคนจึงแยกจากกันนับแต่นั้นมา

ในปริมาตรคตินของ Aztec ก็มีร่องรอยความขัดแย้งระหว่างเทพเจ้ารูปสัตว์กับรูปคนเช่นกัน และจบลงด้วยการฟ่ายแพ้อีกลักษณะหนึ่งที่น่าศึกษา เทวราชพญางู Quetzalcoatl ถูกลงจาก Tezcatlipoca เทพแห่งนกรบ ท้องฟ้าราตรี และสายฟ้าฟาด ให้ส่งกระจกหมอกควันวิเศษของ Tezcatlipoca เทวราชพญากรีรื่องเมื่อเห็นมายาภาพว่าส่วนหัวของตัวเองกลายเป็นใบหน้าคน บัดนั้นเองพระองค์รู้สึกว้ากิลเลสเช่นมนุษย์ทั้งหลายเข้าครอบงำ ไม่สมควรให้ใครเห็นในรูปนี้ จึงทำเสื้อคลุมกับหน้ากากงูปกปิดใบหน้า อีกครั้งหนึ่งเทวราชพญางูถูก Tezcatlipoca ลงให้ดื่มเหล้าจนมึนเมา และร่วมรักกับน้องสาวตนเอง⁴⁷ พระองค์ละอายใจใหญ่หลวงที่ละเมิดข้อห้าม

ทางเพศ[incest taboo] จึงเผาตนตายที่ชายหาด ปรัมปราคติตอนนี้สะท้อนถึงความบริสุทธิ์ไม่เพียงสาของสัตว์อันเป็นจริยเหนือกว่ากิเลสมนุษย์ หรือความพ่ายแพ้ของฝ่ายธรรมะ ภายหลัง Quetzalcoatl กลับมาจากแดนแห่งความตายในรูปคน และนำกระดูกศักดิ์สิทธิ์มาเสกเป็นฝูงคน สอนอารยธรรมต่าง ๆ ให้ตั้งแต่การทำมาหากิน ศิลปะเชิงช่าง ความรู้เรื่องปฏิทินและดาราศาสตร์ เมื่อสิ้นภารกิจ Quetzalcoatl ก็จากชาว Aztec ไปเมื่ออย่างรุ่ง โดยประทับบนขนดพญาจุ๋มสมุทรล็บไปทางทิศตะวันออก และมีคำทำนายว่าพระองค์จะกลับมาอีก ปรัมปราคติของ Aztec แสดงถึงการปรับเปลี่ยนของเทพเจ้าองค์เดียวกันจากรูปสัตว์เป็นรูปคน ไม่ใช่การแทนที่องค์ใหม่กับองค์เก่า และไม่ใช่คนที่เคยเป็นเทพ หากเป็นคนที่เคยเป็นสัตว์

ปัญหาสำคัญก็ยังคงอยู่ที่ว่าเรื่องนี้สะท้อนแบบแผนของจักรวาลอย่างไร และชาว Aztec เจ้าของอารยธรรมโบราณอันยิ่งใหญ่ทัดเทียมอียิปต์หรือเมโสโปเตเมียจัดความสัมพันธ์ระหว่าง คน อารยธรรม และธรรมชาติแวดล้อมอย่างไร ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นแบบแผนที่แตกต่างกับอารยธรรมโบราณอื่นที่เราารู้จักมาก่อน การศึกษาแบบแผนจักรวาลของรัฐที่นับถือเทพเจ้ารูปสัตว์นี้ น่าจะมีความหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาความเชื่อดั้งเดิมของไทย เพราะตำนานที่อ้างถึงเทพเจ้ารูปสัตว์เช่น "นาค" มีอยู่มาก อาทิเช่น สุวรรณโคมคำ สิงหนวัติ อรุณธาตุ ฯลฯ และยังอาจช่วยในการสืบสาวคลี่คลายเกี่ยวกับกลุ่มชนประเภท "เกิดในรอยตีนสัตว์" อันมีอ้างถึงในตำนานปรัมปราอีกประการ

3.3. ปรัมปราคติว่าด้วยเทพเจ้าหรือทิพยบรรพชนรูปไม่คงที่หรือหลายรูป นักวิชาการเพิ่งสังเกตเทพเจ้าหรือทิพยบรรพชนลักษณะนี้ ดังนั้นแนวคิดที่อธิบายเรื่องนี้จึงเพิ่งก่อรูปขึ้น ทั้งที่อาจอ้างได้ว่าเทพเจ้าหรือทิพยบรรพชนลักษณะนี้มีไม่ต่ำกว่า 40,000 ปีมาแล้ว โดยอิงกับปรัมปราคติต้นกำเนิดของคนอะบอริจินในทวีปออสเตรเลีย อันมีหลักฐานว่าเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่นั่นในกาลสมัยดังกล่าว ปรัมปราคติของเผ่าอะรันดา(Aranda)เล่าถึงสมัยดึกดำบรรพ์"ห้วงฝัน" (หมายถึงนิรันดร์หรือเวลาอันเป็นทิพย์) ว่าแผ่นดินยังว่างเปล่าเปล่าและมีมืดมิด ไม่มีชีวิตหรือความตาย ตะวันเดือนดาวหลับใหลใต้แผ่นดิน รวมถึงหมู่ทิพยบรรพชนผู้เป็นนิรันดร์(eternal ancestors)ด้วย ครั้นแล้วหมู่ทิพยบรรพชนก็ตื่น

จากนิรันดร์ ผุดขึ้นจากแผ่นดิน ออกโลดเต้นไปบนแผ่นดินในรูปลักษณะต่าง ๆ เป็นสัตว์นา นา จิงโจ้ นกอินทรี กิ้งก่า แล้วเปลี่ยนเป็นคน บางที่เป็นครึ่งคนครึ่งสัตว์ บางที่เป็นครึ่งคนครึ่งต้นไม้ จากนั้น Ungambiluka ก็อุบัติขึ้นคู่หนึ่ง แล้วเริ่มต้นสร้างคน... 48

ดูเหมือนความเชื่อนี้ย้อนไปไกลกว่าเทพเจ้าหรือต้นบรรพชนทวีเพศหรือเพศรวม สมมุติฐานของ Eliade เพราะไม่อาจจัดจำแนกได้ว่าเป็นอย่างไรกันแน่ กล่าวคือเป็นหลาย ๆ อย่างหรือทุกอย่างนั่นเอง แต่ทุกอย่างนี้ได้รวมในองค์หนึ่งเดียว ทิพยบรรพชนนี้สะท้อนวิธีคิดในการจำแนกประเภทของอะบอริจิน กล่าวคือได้มีการศึกษาพบว่าพวกเขามีคำเรียกแยกแยะพันธุ์ต้นไม้ต่าง ๆ มากมาย แต่ไม่มีคำรวมว่า"ต้นไม้" อย่างไม่ไรก็ดีในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอำนาจ ทิพยบรรพชนเหล่านี้มีบุคลิกและได้รับอำนาจทุกอย่างจากสิ่งที่เป็น หากว่าถามถึงลักษณะอำนาจของสิ่งที่เป็น คงยากจะอธิบายอำนาจของคนครึ่งต้นไม้ว่า เป็นอย่างไรชัดเจน นอกจากนี้ใช้จินตภาพที่รวมอำนาจสองอย่างเข้าด้วย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าอำนาจเหล่านี้ก็ไม่มีขอบเขตแน่ชัดเหมือนรูปลักษณะนั่นเอง และเมื่อคำนึงถึงการที่ทิพยบรรพชนเปลี่ยนรูปได้ ก็หมายความว่าอำนาจนี้อาจสลับเปลี่ยนแทนที่กันได้ด้วย

สิ่งนี้อาจเรียกว่า"อำนาจหลากรวม"อันเป็นการประชุมหรือคละเคล้าของอำนาจทุกอย่างโดยมิได้หลอม หรือผนึกกัน หรือจัดความสัมพันธ์ลดหลั่น แต่ละอำนาจนั้นก็มิใช่สิ่งที่แบ่งแยกกันได้เด็ดขาด อาจเข้าผสมผสานกัน หรือสลับเปลี่ยนซึ่งกันและกันก็ได้ อาจยกตัวอย่างที่คล้ายคลึงกับแนวคิดนี้ได้ เช่นเผ่า Apapocuva-Guarani แห่งประเทศบราซิลมีความเชื่อว่าวิญญาณของมนุษย์นี้ประกอบด้วยวิญญาณของพืชกับสัตว์ เมื่อทารกแรกเกิด วิญญาณพืชอันอ่อนโยนในรูปลักษณะพืชลงมาจากสวรรค์จุติในตัวทารกทันที จากนั้น วิญญาณสัตว์ก็ตามเข้ามาติด ๆ ลักษณะของชนิดสัตว์มีผลต่อบุคลิกของเด็กนั้น ถ้าเป็นวิญญาณผีเสื้อก็จะเป็นคนประณีตอ่อนโยน หากเป็นเสือจากรัวร์ก็จะเป็นคนกร้าวกระด้าง ครั้นตายลงวิญญาณพืชก็จะกลับคืนสู่สวนสวรรค์ ส่วนวิญญาณสัตว์กลายเป็นผีหรือปีศาจไป⁴⁹ นอกจากนี้หากพิจารณาลายภาพรูปคนสวมหัวนกมีปีกที่ปรากฏบนกลองมโหระทึก⁵⁰ หรือศิลปะดำที่มีภาพคนสวมเครื่องประดับศีรษะดูคล้ายกะโหลกสัตว์ที่มีเขา อย่างเช่น ภาพที่ถ้ำหัวโต จ. พังงา ซึ่งคาดว่าเป็นเครื่องแต่งกายของมดหมอลงมาทำพิธีกรรม การ

แต่ง เป็นเครื่องคนครึ่งสัตว์อาจสืบเนื่องมาจากแนวคิดของการประชุมอำนาจดังกล่าวก็ได้ ส่วนกรณีของคนครึ่งต้นไม้ ในปรัมปราคติของชนพื้นเมืองอเมริกันเผ่านาวาโฮเล่าถึงคนชั่ว โศกพิสัยคนหนึ่ง คือเด็กชายชั่วโศกชวากับเด็กหญิงชั่วโศกเหลืองซึ่งมีพลังรักษาโรคคนป่วย เผ่านาวาโฮมีพิธีรักษาโรคด้วยการวาดภาพคนพิสัยนี้ การวาดต้องทำถูกต้องตามกรรมวิธีทุกขั้นตอน จึงประจักษ์ถึงอำนาจการรักษาของคนชั่วโศกพิสัย

แบบแผนจักรวาลที่เราอาจวิเคราะห์ได้ก็คือแรกสุดนั้นคนจัดความสัมพันธ์ตนเองว่าอยู่ในอาณาจักรเดียวกับพืชและสัตว์ แบบแผนนี้น่าจะเป็นที่มาของความเชื่อเรื่องต้นไม้หรือว่านศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเรื่องสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และยังคงปรากฏในลักษณะคติชนเชิงนิทานท้องถิ่นหรือนิยายปรัมปราที่เล่าเรื่องบรรพชนที่เป็นสัตว์ การสมสู่ระหว่างคนกับสัตว์ ต้นไม้เสี่ยงทายหรือต้นไม้ประจำตัว(ถ้าเจ้าของตาย ต้นไม้จะตายด้วย) การแปลงกายได้หลายรูป ลักษณะ ซึ่งปัจจุบันล้วนเป็นเรื่องพิสดารเหลือเชื่อ

ปรัมปราคติต้นกำเนิดกับพัฒนาการของสังคม

ปรัมปราคติว่าด้วยต้นกำเนิดหรือ myth of origin นี้ภาษาไทยเราเคยใช้คำว่า"ปฐม" แต่ภาษาอังกฤษเดิมมีการใช้คำสองคำซึ่งมีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย คือ cosmogony และ creation cosmogony มักเกี่ยวกับต้นกำเนิดของโลกหรือจักรวาล มักมีนัยถึงการก่อตั้งพื้นฐานของโลก อาทิเช่นทวีปหรือแผ่นดิน ส่วน creation หมายถึงผู้สร้างและสรรพสิ่งที่ถูกสร้าง เหตุที่ใช้แยกกันก็เพราะบางปรัมปราคติมีทั้งสองอย่าง บางปรัมปราคติก็มี creation อย่างเดียวบนโลกที่มีอยู่แล้ว แต่ในหัวข้อนี้จะกล่าวรวม ๆ ไปทั้งสองอย่าง

จากที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อทั้งหมดข้างต้นเราทราบว่าปรัมปราคติต้นกำเนิดเป็นแกนกลางของมวลปรัมปราคติ แล้วมวลปรัมปราคติก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมยุคกลาง ในลักษณะอุดมการณ์ของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่กำหนดแบบแผนความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตของชนในสังคม อย่างไรก็ตามปรัมปราคติมิได้เป็นฝ่ายกำหนดสังคมอย่างเดียว แต่ปรัมปราคติเองก็ขึ้นกับสังคมนั้นด้วย การเกิดขึ้นของลักษณะ เรื่องเล่าและความเชื่อในปรัมปราคติคือผลสะท้อนของลักษณะสังคมนั้น ๆ ปรัมปราคติของคนแต่ละแห่งจึงไม่เหมือนกัน

ปรัมปราคติของสังคมที่มีวัฒนธรรมการผลิตแบบเก็บหาอาหาร ล่าสัตว์ เลี้ยงสัตว์ หรือ เพาะปลูก ก็ย่อมแตกต่างกัน นอกจากการศึกษาปรัมปราคติของสังคมที่ยังดำรงชีพ เยี่ยงสมัยบุพกาลแล้ว ก็ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับปรัมปราคติของสังคมที่มีวัฒนธรรมการผลิตอัน อิงกับเกษตรกรรม จึงต้องตั้งเป็นชุมชนอยู่ติดที่ อันก่อให้เกิดพัฒนาการที่สืบเนื่อง เป็น หมู่บ้านเป็นเมืองและเป็นรัฐในที่สุด มีหลักฐานแสดงว่าปรัมปราคติของสังคมนี้พัฒนา ไป ตามยุคสมัยเช่นกัน หลักฐานที่ชัดเจนปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ในจารึกหรือคัมภีร์ โบราณ ด้วยการประมวลข้อมูลหลายยุคสมัยและสังเคราะห์เข้าด้วยกันทำให้เราทราบว่าปรัมปรา คติสัมพันธ์กับพัฒนาการของสังคมแน่นอน อย่างเช่นอินเดียซึ่งอาจสืบสาวไปได้ถึงสมัยที่ ชาวอารยันโบราณเป็นพวกเลี้ยงสัตว์ร่อนเร่อยู่กลางทวีป กระทั่งถึงสมัยยกกันรุกเข้ามา ครอบครองบ้านเมืองของชาวทราวิทในลุ่มน้ำสินธุ⁵¹ เป็นต้น

ครั้นเปรียบเทียบการศึกษาแหล่งอารยธรรมโบราณในภาคพื้นทวีปหลายแห่งเข้าด้วยกัน หรือแม้แต่แหล่งอารยธรรมที่ไกลโพ้นถึงหมู่เกาะในทะเลแปซิฟิก ก็พบว่ามีบางสิ่ง คล้ายคลึงกัน อาทิเช่น การนับถือเทพเจ้าบนชั้นฟ้าในสังคมเกษตรกรรมที่มีการผลิตขนาดใหญ่ และเมืองจักรวรรดิระดับรัฐ ความคละเคล้ากันของการนับถือต้นบรรพชนหรือทิพย บรรพชน กับการนับถือสัตว์หรือต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ และความคล้ายคลึงกันในหลักคิดเรื่อง ทวินิยม[dualism]ขั้นแรกเริ่ม ฯลฯ ซึ่งผู้วิจัยประมวลเป็นแบบการสืบเนื่องของปรัมปรา คติต้นกำเนิดกับพัฒนาการของสังคมดังต่อไปนี้ ทั้งนี้หมายถึง เฉพาะสังคมก่อนศาสนาที่มี จริยธรรมเป็นพื้นฐาน

แบบสืบเนื่องของปรัมปราคติต้นกำเนิดกับพัฒนาการของสังคม จัดแบ่งได้ดังนี้

1. ยุคต้นบรรพชนในสังคมบุพกาล
2. ยุคเทพเจ้าในสังคมโบราณ ซึ่งแบ่งเป็น สมัยชุมชนเกษตรกรรม และ สมัยรัฐ

1. ยุคต้นบรรพชนในสังคมบุพกาล

ปรัมปราคติต้นกำเนิดของสังคมบุพกาลเล่าเรื่องที่อาจเรียกได้ว่ายุคต้นบรรพชนหรือ Ancestral Era ผู้สร้างโลกหรือสรรพสิ่งมักเป็นต้นบรรพชนผู้มีรูปลักษณะนานา อาทิ

เช่น คนร่างมโหฬาร(ยักษ์) หญิงชายคู่แรกหรือพ่อแม่คู่แรก(ซึ่งบางทีอาจมีรูปร่างใหญ่โตราวยักษ์) ทิพยบรรพชนที่เป็นคนเดียว(เช่น "เจียง"ของเผ่าขมุ) ทิพยบรรพชนที่เป็นคู่(เช่น Ungambiluka ของเผ่าอะรันดา) ทิพยบรรพชนกับมนุษย์คนแรก(ปรัมปราคติของชนพื้นเมืองเผ่า Mandan ในอเมริกา) ฯลฯ

โลกที่ต้นบรรพชนสร้างไม่ซับซ้อน มีเพียงระนาบเดียว ส่วนมากมักมีห้วงน้ำหรือแผ่นดินตั้งอยู่แล้ว หากมีห้วงน้ำ ต้นบรรพชนมักลงไปเล่นตมมาสร้างเป็นแผ่นดิน หากมีแผ่นดินต้นบรรพชนก็ขุดควักให้เป็นแม่น้ำและภูเขา บ่อยครั้งที่ต้นบรรพชนมีสัตว์เป็นผู้ช่วยสร้างภูมิประเทศดังกล่าว⁵² วิธีสร้างโลกของต้นบรรพชนเป็นไปง่าย ๆ ตามธรรมชาติ อาจแฝงสัญลักษณ์บางประการไว้บ้าง พร้อมกันก็มีลักษณะแปลกอัศจรรย์ ไม่ค่อยเป็นไปตามหลักเหตุผล

ยุคของต้นบรรพชนนี้ทั้งคน สัตว์ ต้นไม้ มีชีวิตอยู่อย่างเท่าเทียมกัน พืชคลุมสมสู่ หรือสลับร่างกันได้ ดังนั้นปรัมปราคติที่เล่าถึงกำเนิดคนหรือสรรพสิ่งในยุคนี้จึงมีหลากหลายแบบ การเกิดขึ้นไม่เกี่ยวกับเพศหรือหลักทางชีววิทยาเลย คนเกิดจากไข่ตาต้นไม้ ผลไม้(อย่างเช่นตำนานน้ำเต้าที่แพร่หลายในเอเชียอาคเนย์) หรือสัตว์ชนิดต่าง ๆ หากว่าเป็นสังคมที่เริ่มทำเกษตรกรรมแล้ว อาจมีแบบที่คนเกิดจากการผสมพันธุ์ระหว่างสัตว์หรือพืช แล้วก็มีแบบที่คนเกิดจากเมล็ดพืชซึ่งต้นบรรพชนหว่านได้อีกอย่าง นอกจากนี้ก็ยังมีแบบอื่น ๆ อีกเช่น ผุดขึ้นมาจากใต้ดิน ไส่ล่อออกมาจากถ้ำ หรือไม้ต้นบรรพชนก็ขึ้นคนขึ้นจากดิน ดินหรือถ้ำได้รับการตีความว่าเป็นสัญลักษณ์หมายถึงแม่ธรณีสู่ให้กำเนิด ไม่ว่าจะมียางเพศจริงหรือไม่ แต่ก็ เป็นความจริงที่ว่าปรัมปราคติยุคต้นบรรพชนนี้ให้ความสำคัญกับแผ่นดินมากกว่าท้องฟ้า แบบปรัมปราคติอีกอย่างที่มีตรงกันหลายแห่งคือการเกิดสรรพสิ่งจากคนยักษ์ ผุ่งคนเกิดจากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของคนยักษ์นั้น อันสะท้อนย้ำว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนักระหว่างต้นบรรพชนผู้สร้างกับผุ่งคน หรือกล่าวง่าย ๆ คืออำนาจศักดิ์สิทธิ์กับคนนั่นเอง

Robert N. Bellah ได้สร้างทฤษฎีอธิบายความเชื่อหรือศาสนาของสังคมบุพกาลอันอิงกับฐานข้อมูลจากสังคมชาวอะบอริจินเป็นหลักว่ามีสาระสำคัญ 2 ประการคือ⁵³

1. โลกในปรัมปราคติมีระดับความสัมพันธ์กับโลกที่เป็นจริงสูงมาก กล่าวคือเป็น

แบบแผนความเชื่อและวิถีชีวิตนั่นเอง

2. องค์การทางศาสนามีลักษณะง่าย ๆ กล่าวคือมีความต่างหรือความห่างระหว่างคนกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ค่อนข้างน้อย เนื่องจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้นคือต้นบรรพชนของคนพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการกระทำที่เป็นจริงมากกว่าการสวดขับหรือเซ่นสังเวย ไม่มีผู้ประกอบกิจพิธี เช่นนักบวช หรือคนทรงซึ่งเป็นสื่อกลางติดต่อกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ และไม่มีองค์การทางศาสนา ทว่าอย่างไรก็ตามอาจมีพ่อหมอแม่หมอซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างผู้รู้เวทมนตร์ หมอยา และคนธรรมดา

2. ยุคเทพเจ้าในสังคมโบราณ

ปรัมปราคติของสมัยถัดมามีอายุน้อย ๆ ชับซ้อนขึ้น แต่อยู่บนหลักตรรกะที่แน่นอนกว่าสมัยสังคมบุพกาล เราเรียกกว้าง ๆ ว่าเป็นสมัยสังคมโบราณ อันพัฒนาตั้งแต่เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่อาจปลูกข้าวหรือเลี้ยงปศุสัตว์ หรือเป็นหมู่บ้าน แล้วเจริญขึ้นเป็นเมืองและรัฐในที่สุด เมื่อมีความชัดเจนทางการผลิตที่ต้องอาศัยการสังเกตฤดูกาลทำให้มีความรู้เรื่องวัฏฏะของฟ้าที่มีผลต่อดิน ความรู้จากการสังเกตการเจริญพันธุ์ระหว่างเพศของพืชหรือสัตว์เลี้ยง ความรู้จากการนับการสืบตระกูลของโคตรวงศ์ซึ่งเป็นองค์กรสังคมระยะเริ่มต้น จึงทำให้เกิดลักษณะปรัมปราคติที่กล่าวถึงฟ้า-ดิน เชิงสัญลักษณ์ของตรรกะคู่อันเป็นบ่อเกิดลัทธิปรัชญาทวินิยม อาทิเช่น พ่อฟ้าแม่ดินของชนเผ่านาวาโฮในอเมริกา ทายาทกับปฤถวีของชาวอารยันโบราณ ซึ่งก็แปลว่าพ่อฟ้ากับแม่ดินเช่นกัน ฟ้า-ดินเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ยกกันขึ้นเป็นเทพเจ้าผู้เป็นพ่อและแม่ ซึ่งให้กำเนิดโลกผู้เป็นลูก โครงสร้างปรัมปราคติหลายที่มักเล่าถึงการแยกตัวกันของฟ้ากับดิน คัมภีร์พระเวทกล่าวว่าทั้งคู่อยู่รวมกันระยะหนึ่ง แล้วพ่อฟ้าก็ลอยตัวแยกขึ้นไป ลักษณะนี้ได้รับการตีความว่ามีนัยทางเพศและความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ ก่อนหน้าการนับถือเทพแห่งฟ้า-ดินนั้นมีร่องรอยของการนับถือเดือนกับตะวันเป็นเทพเจ้าในเชิงสัญลักษณ์ของตรรกะคู่ และเดือนเคยอยู่ในฐานะสูงกว่าตะวัน

สมัยนี้มีการนับถือคณะ เทพเจ้ามากมาย ตลอดจนเทวดาอารักษ์เจ้าป่าเจ้าเขา แต่ทั้งหมดมีฟ้า เป็นเทพบิดรปกครองในฐานะประมุขของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โดยการ

พิจารณาความหมายของชื่อเทพเจ้าสมัยนี้ เห็นได้ว่าแม้จะมีการแยกลักษณะเด่นระหว่างเทพเจ้ากับคนขึ้นมาแล้ว แต่ยังมีได้ห่างไกลกันมากนัก เนื่องจากเทพเจ้ายังอยู่ในฐานะพ่อด้วย ศาสนาของสังคมโบราณนี้ได้เริ่มมีพิธีกรรมมากขึ้นพร้อมกับมีผู้ประกอบกิจพิธี พิธีสวดบูชาและเช่นสังเวดต่าง ๆ เริ่มขึ้นตอนนี้อง⁵⁴ พิธีกรรมเริ่มแรกนี้น่าจะมีจุดประสงค์วิงวอนฟ้า เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์แก่ดินเพื่อผลประโยชน์ทางเกษตรกรรม ต่อแต่นี้ไปฟ้าทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ฟ้ามีความหมายถึงสวรรค์เพิ่มขึ้นมา ผู้ครองฟ้าคือผู้ครองสวรรค์

ภายหลังความหมายของฟ้า เริ่มย้ายจากความอุดมสมบูรณ์ไปสู่สถาบันการปกครอง ปรัมปราคติอีกสาขาหนึ่งที่เล่าถึงต้นวงศ์กษัตริย์ในลักษณะ เป็นเชื้อสายของเทพเจ้าบนฟ้าเกิดขึ้นตอนนี้อย่างเด่นชัด ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเทพเจ้าบนฟ้ามักขึ้นทุกที เทพผู้ทรงอำนาจอย่างเทวราชก็มีขึ้นมาแทนเทพผู้เป็นประมุข ผู้ประกอบกิจในลัทธิพิธีกลายเป็นชนชั้นหนึ่งหรือนักบวช องค์การสถาบันทางศาสนาเริ่มตั้งมั่นขึ้น อย่างเช่นเทวสถาน วัด ฯลฯ

ปรัมปราคติต้นกำเนิดสมัยต่อมาจึงสลับซับซ้อนขึ้น แบบโครงสร้างจักรวาลที่ครอบคลุมโลกอีกทีหนึ่งเริ่มปรากฏขึ้น แบบแรก ๆ ได้แก่ไข่จักรวาล(egg cosmic) ทั้งอินเดียและจีนก็มี อินเดียเรียกว่า"หิรัณยครุฑะ" จีนกล่าวไว้ 2 ลักษณะคือ ไข่จักรวาลนี้ได้แตกเป็นภาคฟ้าและภาคดินลักษณะหนึ่ง อีกลักษณะหนึ่งเปรียบแผ่นดินดั่งไข่แดงอยู่ใจกลางฟ้าอันเปรียบดั่งไข่ขาว⁵⁵ ส่วนอินเดียนั้นได้พัฒนาความคิดเรื่องโครงสร้างจักรวาลสลับซับซ้อนมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็กระชับแน่นขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความคิดเกี่ยวกับเอกภพที่ว่าสรรพสิ่งทั้งจักรวาลเป็นองค์อินทรีย์เดียวกัน และเคลื่อนไหวด้วยกฎเอกภพเดียวกันหรือ"พรหม" ลัทธินับถือพระเป็นเจ้าองค์เดียวหรือเอกเทวนิยมของปรัมปราคติอื่นก็เกิดขึ้นด้วยความรู้เชิงดาราศาสตร์อันนี้เอง ไม่ว่าจะเป็นพระ"ยะโฮวา"หรือ"อัลลáh"อย่างไรก็ตามความเชื่อของ โครงสร้างจักรวาลนี้เป็นไปพร้อมกับบ้านเมืองที่ขยายตัวเป็นรัฐ สถาบันการปกครองจึงจำเป็นต้องจัดองค์กรกระชับแน่นขึ้น ลัทธิจักรพรรดิหรือฮ่องเต้จึงสอดคล้องกับพระเป็นเจ้าสูงสุดเพียงองค์เดียว

นอกจากนี้สมัยเดียวกันยังมีปรัมปราคติต้นกำเนิดที่อธิบายด้วยหลักปรัชญาอย่างลึกซึ้งและไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เลย อาทิเช่น การพัฒนาความคิดฟ้า-ดินหรือตรรกะคู่

เป็นสัญลักษณ์เชิงปรัชญาของลัทธิวินัย ได้แก่ อิน-หยาง ปुरुष-ประภต หรือทฤษฎี
 มูลฐานโลกที่ประกอบด้วยปัญจมหาธาตุทั้งห้าของอินเดีย ซึ่งไม่ว่าจีนหรือยุโรปก็
 มีคล้ายกัน ในจีนมีหลักฐานชัดเจนว่าหมุนัดคิดแห่งราชสำนักได้ก่อตั้งปรัชญาการปกครอง
 ของสถาบันจักรพรรดิด้วยการสังเคราะห์หลักปรัชญาแห่งฟ้า อิน-หยาง และธาตุทั้งห้า
 เข้าเป็นระบบเดียวกัน ทั้งที่แรกเริ่มแล้วต่างมีกำเนิดคนละสำนักคิด⁵⁶ สรุปแล้ว
 ปรัมปราคติค้นกำเนิดมิได้เป็นองค์ประกอบสำคัญแต่เพียงในสังคมบุพกาล หากในสังคม
 สมัยต่อมาที่ขยายตัวเป็นรัฐแล้ว ปรัมปราคติถูกจัดระบบโดยรัฐและคัดเลือกเข้ามาเป็น
 แกนอุดมการณ์เช่นกัน.

เชิงอรรถ บทที่ 3

¹อุดม รุ่งเรืองศรี, "เทวดาพระเวท(เทพเจ้าในคัมภีร์พระเวทแห่งชาวอารยัน)," (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523), (อัคราเนนา), หน้า 4, นักโบราณคดีพบแผ่นดินเผาจารึกข้อตกลงกันของชนสองเผ่าโดยอ้างชื่อเทพของชาวอารยัน-อิหร่านคือ มิตรรา วรุณ อินทร์ และนาสัดย ที่ Boghazkue ใน Armania ประมาณว่าน่าจะจารึกราว 1,450 ปีก่อนคริสต์ศักราช.

²อุดม รุ่งเรืองศรี, อ้างแล้ว , หน้า 4, คัมภีร์ฤคเวทอันเป็นหมวดแรกของคัมภีร์พระเวทของชาวอารยัน รงนาขึ้นเมื่อประมาณ 2,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช.

³"Myth and Mythology," The New Encyclopaedia Britannica, 15th ed., 24 (1991) : 710.

⁴"Myth and Mythology," Encyclopaedia Britannica [M-P], 14th ed., (1965) : 798.

⁵Mercea Eliade, Myth and Reality, Trans. from the French by Willard K. Trask, (New York : Harper & Row, 1963), p.1.

⁶Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary, (1994) : 946.

⁷Eliade, Ibid., p.5.

⁸พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (2524), หน้า 236.

⁹นาฏวิภา ชลิตานนท์, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา, 2524), หน้า 107-120, อ้างถึงใน แสงว มาละแซม, "การศึกษาด้านาน: กรณีศึกษา ด้านานเมืองของ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของชาวของ," เสวนาไทศึกษา ชุดที่ 1, สมพงษ์ วิทาศักดิ์พันธุ์, บรรณาธิการ, (เชียงใหม่ : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537), หน้า 146-147.

¹⁰ปรีชา พิณทอง, สารานุกรมภาษาอีสาน - ไทย - อังกฤษ, (2532): 570,

คำว่า "พื้น" นี้เป็นคนละคำกับพื้นที่หมายถึงสิ่งรองรับ.

¹¹J.N. Cushing, A Shan and English Dictionary, (1914) : 424, คำนี้ในภาษาไทยใหญ่ออกเสียงวรรณยุกต์ต่างจากคำว่าพื้นที่หมายถึงสิ่งรองรับ.

¹²อนาโตล โรเจอร์ เบ็ดดิเยร์, "คำนำ," ใน ปฐมมูลี (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2534), หน้า 3-7, มีเนื้อความตอนกำเนิดโลกผสานความเชื่อดั้งเดิมของไทยกับพุทธศาสนา ประมาณว่าแต่งขึ้นราวพ.ศ. 2038-2068.

¹³กรุณา และเรื่องอุไร กุศลาสัย, ผู้รวบรวมและเรียบเรียง, การตวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : ศยาม, 2537), หน้า 179, 189.

¹⁴หรือกล่าวในอีกแง่หนึ่งคือ คำนิยามเชิงวิชาการของ myth อันเป็นคำนิยามซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการศึกษาของนักมานุษยวิทยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ย่อมได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบภาษาตระกูลอินเดีย-ยุโรป และสันสกฤตศึกษา อันต้องศึกษาผ่านคัมภีร์ ตำรา และวรรณคดีโบราณต่าง ๆ ก่อนหน้านั้นอีกที.

¹⁵"Myth and Mythology," Encyclopaedia Britannica [M-P], Ibid. : 794 ; "Folklore and Myth," The Social Science Encyclopedia, edited by Adam Kuper and Jessica Kuper, (n.d.) : 307-308.

¹⁶Eliade, Ibid., p.8.

¹⁷"Myth and Mythology," The New Encyclopaedia Britannica, Ibid.: 710.

¹⁸ดักลาส โอลิเวอร์, แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา, แปลโดย ฉลาดชาย รมิดานนท์ และคณะ(กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528) หน้า 56-59, เขากล่าวว่าอุดมการณ์ของสังคมอาจปรากฏในนิยายปรัมปราซึ่งรู้กันแพร่หลาย ; อานันท์ กาญจนพันธุ์, "ความเป็นชุมชน," เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ทิศทางการวิจัยและพัฒนาทางวัฒนธรรมในภาคเหนือ ณ จังหวัดเชียงใหม่ 28-29 สิงหาคม 2535, หน้า 6, อานันท์เรียกปรัมปราคติเกี่ยวกับการนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์(ผี)ว่า"อุดมการณ์อำนาจ" และกล่าวถึงพิธีกรรมในการสืบทอดอุดมการณ์ด้วย.

¹⁹"Folklore and Myth," The Social Science Encyclopedia,

Ibid.: p.309.

²⁰ดักลาส โอลิเวอร์, อ้างแล้ว, หน้า 108, ทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นทฤษฎีที่ถือว่ามนุษย์ทุกแห่งต้องก้าวหน้าขนานกันไปตามพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ผ่านพ้นต่อเนื่อง โดยสมมุติว่าความก้าวหน้าเช่นนี้ได้สร้างสมอยู่ในสภาพจิตของมนุษย์เช่นเดียวกับขนาดและโครงสร้างใหญ่สุดของร่างกายได้สร้างสมอยู่ในเชื้อสาย ; 120-121, (ขณะนี้) ทฤษฎีคติวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมในศตวรรษที่ 19 ไม่สามารถจะคงอยู่ได้โดยค้านกับข้อเท็จจริงทางชาติพันธุ์วรรณาและทางโบราณคดี.

²¹Robert N. Bellah, "Religious Evolution," in *American Sociological Review* vol.29(1964), pp.358-374, in Victor Barnouw, *An Introduction to Antropology* ETHNOLOGY, Ibid., pp.268-269.

²²Anthony F.C. Wallace, *Religion: An Anthropological View*, in Victor Barnouw, *An Introduction to Antropology* ETHNOLOGY, Ibid., pp.262-263.

²³โปรดดูงานวิจัยของ ฉลาดชาย รมิตานนท์, ฝึ่เข้านาย (กรุงเทพฯ : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 26-29, กล่าวถึงทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ในเรื่องผลวิจัยออกมาว่าลักษณะการนับถือผีของสังคมล้านนามีรูปแบบผสมผสาน ไม่ตรงกับทฤษฎีวิวัฒนาการของศาสนาที่เดิยวนัก

²⁴สมัคร บุราวาส, ปัญญาวิวัฒน์ ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2525), หน้า 12.

²⁵ศิริพร ณ ถลาง, "ตำนานข้าวในความเชื่อของชนชาติไท," เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการเรื่อง "ชนชาติไทกับวัฒนธรรมข้าว" จัดโดย สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 1-2 สิงหาคม 2539 ; เอกสารรายงานการวิจัย "การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไท," สนับสนุนการวิจัยโดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539.

²⁶Malinowski, *Myth in Primitive Psychology*, [1926; reprinted

in *Magic Science and Religion* (New York, n.p., 1955), pp.101, 108], in *Eliade, Myth and Reality*, Ibid., p.20.

²⁷Eliade, Ibid., pp.24-28.

²⁸"Myth and Mythology," *The New Encyclopaedia Britannica*, Ibid.

²⁹ประคอง นิมนานเหมินทร์, "มหากาพย์ท้าวบาเจือง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์," (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 127-135.

³⁰ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, "ความเชื่อเรื่องแถนในไทยดำ ศาสดั้งเดิมของคนไทย," เมืองโบราณ, ปีที่ 17, ฉบับที่ 3, (กรกฎาคม-กันยายน 2534): 12-35 ; และผู้วิจัยสอบถาม ทองคร้าม ทองขาว ชาว จ.ศรีสะเกษ

³¹"Myth and Mythology," Ibid.

³²อวี หรุ อวี , ประเพณีความเป็นอยู่ของชาวจ้วง , มาลินี ชาญวิภาสแปล, โครงการวิจัยเรื่องเปรียบเทียบวัฒนธรรมประเพณีไทย-จ้วง ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยศิลปากร และสถาบันวิจัยชนชาติส่วนน้อยกวางสี สาธารณรัฐประชาชนจีน, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

³³Neil Philip, retold, *The Illustrated book of MYTHS*, (London : Dorling Kindersley Book, 1995), pp.44-48.

³⁴อุดม รุ่งเรืองศรี, อ้างแล้ว, หน้า 99-102.

³⁵เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อน (ม.ป.ท. : อุดม, 2496), หน้า 59.

³⁶Eliade, Ibid., pp.39-40.

³⁷จำนงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน, ภาค 2 : ยุคจักรพรรดิ (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2510), หน้า 114-124.

³⁸อุดม รุ่งเรืองศรี, อ้างแล้ว

³⁹Philip, Ibid., p.173.

⁴⁰Mircea Eliade, *Myths, Dreams and Mysteries*, Trans. by

Philip Mairet, (New York : Harper & Row, 1975), pp.174-175.

41อ่านรายละเอียดเพิ่มใน หลวงพิพิธภัณฑพิจารณา, ผู้แปล, ไคเก็ก, (พระนคร: อรุณ, 2506), หน้า 3-4.

42เดิมไม่มีการจัดแยกหัวข้อนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการนับถือสัตว์เป็นเทพเจ้าสูงสุดมีนัยสำคัญ ควรจัดแยกเป็นปริมปราศาศประเภทหลักข้อหนึ่ง

43Philip, Ibid., pp. 140-143.

44totemism เป็นชุดความเชื่ออันเกี่ยวข้องกับกลุ่มสมาชิกของโคตรวงศ์กับสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งรับมาเป็นชื่อโคตร และเชื่อว่าสมาชิกโคตรวงศ์นี้สืบเชื้อสายมาจากสัตว์ชนิดนั้น นอกจากนี้ยังมีข้อห้าม[taboo]ภายในสมาชิก totem เดียวกัน อาทิเช่น ห้ามกินเนื้อสัตว์ที่เป็น totem ของโคตรวงศ์ ห้ามแต่งงานกันใน totem เดียวกัน ห้ามฆ่าคนใน totem เดียวกัน นักวิชาการในคริสต์ศตวรรษที่ 19 คิดว่า totemism เป็นขั้นตอนวิวัฒนาการหนึ่งของสังคมบุพกาล แต่นักวิชาการปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้แย้งว่า totemism เป็นเพียงการจัดหมวดหมู่อย่างหนึ่ง เพราะผลการวิจัยในงานสนามพบว่าชื่อ totem ของโคตรวงศ์มีกว้างขวางมาก ไม่ใช่มีเพียงสัตว์ แต่เป็นพืชก็ได้ หรือปรากฏการณ์อะไรสักอย่าง เช่นเผ่า Nuer มีชื่อ totem ตั้งแต่ สิ่งโต ละมั่ง เต่า ปาปิร์ (พืช) ผู้ถือเรือ ตลอดจนชื่อโรค อย่างไรก็ดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้ารูปสัตว์ก็ยังมีหลักฐานทางโบราณคดีรับรองแน่นอน ทั้งยังเป็นความเชื่อแพร่หลายกว้างขวางในประวัติศาสตร์ เพียงแต่ไม่อาจใช้ทฤษฎี totemism มาอธิบายในแง่เหตุของการนับถือได้ดังก่อน และขณะนี้ผู้วิจัยยังไม่พบแนวคิดหรือทฤษฎีใหม่อธิบายเรื่องนี้ จึ่งอยู่ว่ามีหลักฐานว่ามนุษย์เผ่ามีความเชื่อเรื่องการนับถือสัตว์บางชนิดด้วยคุณลักษณะพิเศษบางประการของมัน โดยที่ไม่เกี่ยวข้องว่าเป็นสัตว์บรรพชน และมีแนวคิดทางมานุษยวิทยาอธิบายว่าขึ้นกับลักษณะวัฒนธรรมการผลิตของสังคมนั้น แต่การนับถือสัตว์ทั้งหมดนี้เป็นลักษณะของการการนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ย่อยแบบผสมผสาน หรือไม่ก็อยู่ภายใต้การนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์ใหญ่หรือเทพเจ้าอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าการยกสัตว์สู่เทพเจ้าสูงสุดนั้นเป็นอีกกรณีต่างหาก

45Eliade, Ibid., p.109.

46"พงศาวดารล้านช้าง," ใน ประชุมพงศาวดารเล่ม 2 (พระนคร : องค์

การค้าของครูสภา, 2507), หน้า 135.

⁴⁷taboo คือข้อห้าม อาจเทียบได้กับ "ซิด" ในภาษาไทยภาคเหนือ และ "กะถ้ำ" ในภาษาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อกระทำผิดข้อห้าม ถือว่าเป็นอัปมงคล สังคมรังเกียจ incest taboo คือข้อห้ามความสัมพันธ์ทางเพศของญาติพี่น้องหรือคนในครอบครัวเดียวกัน นักมานุษยวิทยาบอกว่าข้อห้ามทางเพศนี้เป็นความเชื่อแรกๆ ที่แสดงว่ามนุษย์เห็นว่าตัวเองต่างจากสัตว์

⁴⁸Philip, Ibid., p.160.

⁴⁹"Animals and Plant in myth," The New Encyclopaedia Britanica, Ibid.: 726

⁵⁰วินัย ผู้นำพล, "ปรัมปราและการสืบทอดงานสร้างสรรค์ศิลปกรรมในประเทศไทยก่อนสมัยนครรัฐศักดิ์สิทธิ์," วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับ ศิลปะ : การอนุรักษ์ และพัฒนา, ปีที่ 9, ฉบับที่ 1 (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2351): 221.

⁵¹เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป, อ้างแล้ว, หน้า 42-107.

⁵²Anna Rooth "The Creation Myths of the North American Indians," Sacred Narrative, Alan Dundes, ed. (Berkeley : University of California Press, 1984), pp. 166-181. อ้างถึงใน ศิราพร ณ อดุลย, เอกสารรายงานการวิจัย "การวิเคราะห์ตำนานสร้างโลกของคนไทย," หน้า 85-86.

⁵³Robert N. Bellah, Ibid.

⁵⁴Ibid.

⁵⁵จันทน์ ทองประเสริฐ, อ้างแล้ว.

⁵⁶อ้างแล้ว.